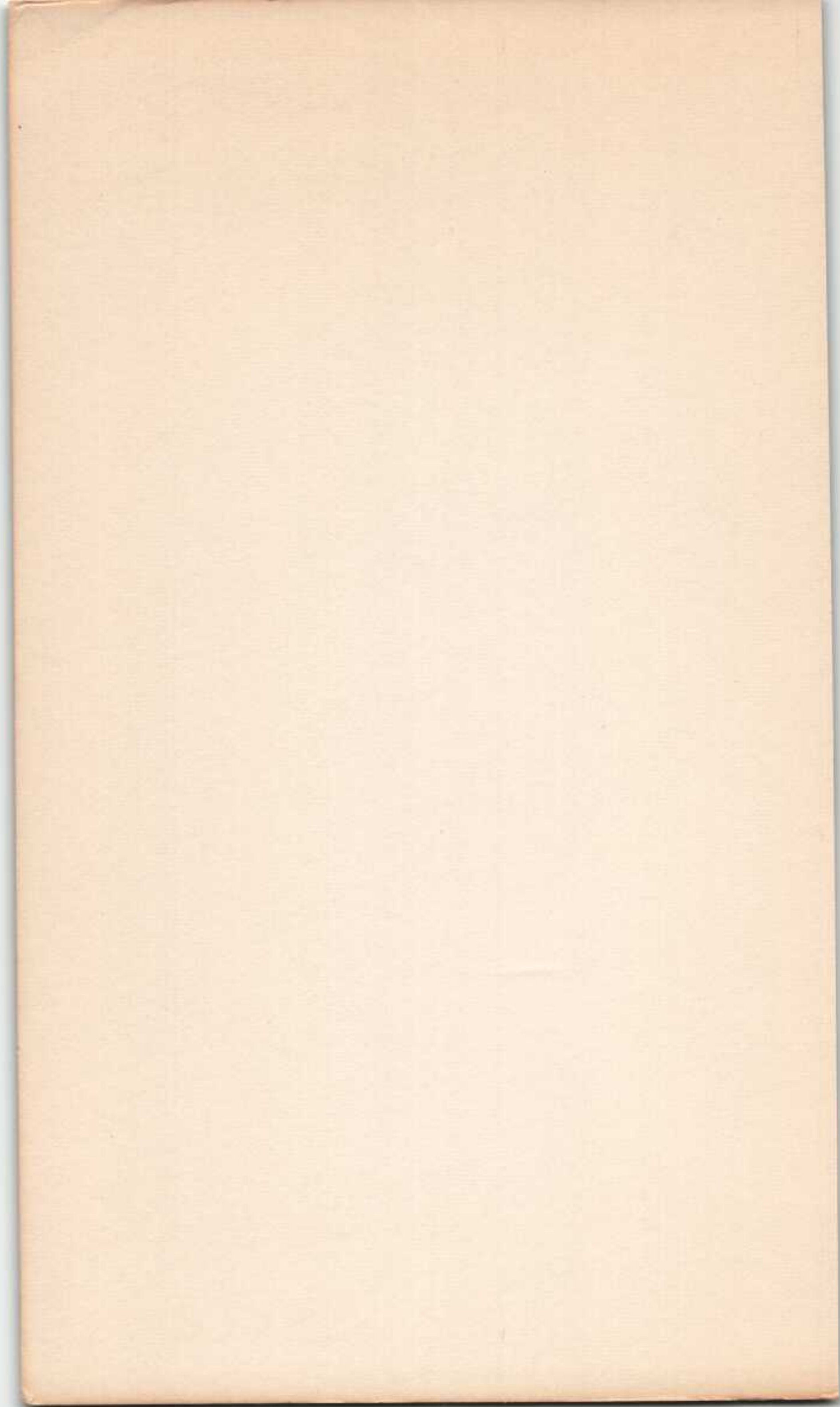

dr.E.Brongersma

Sexen straf

Sex Libris

Sex en straf

5-12'70

funer.

Hoofdredacteur van de
Sex Libris-reeks is
dr. H. Musaph.

De reeks Sex Libris wordt
uitgegeven met steun van de
Nederlandse Vereniging
voor Sexuele Hervorming,
Postbus 64, 's-Gravenhage.

dr. E. Brongersma **Sex en straf**

65-

Copyright 1970 by Stichting Uitgeverij NVSH, 's-Gravenhage.
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of
openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, micro-
film of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande
schriftelijke toestemming van de uitgever.
No part of this book may be reproduced in any form, by
print, photoprint, microfilm or any other means without
written permission from the publisher.
Omslag en typografie Frits Stoepman gvn.

ISBN nr 90 6050 043 1

Inhoud

1. Inleiding 7

- I. Sex, autoriteit en produktiviteit 7
- II. De seksuele revolutie 8
- III. Strafrecht met een slecht geweten 9
- IV. Kritiek op de strafrechter 11
- V. Kritiek op de strafwet 12
  - a. Er gaat moeilijk iets uit 13
  - b. Er komt makkelijk iets in 15

2. Strafrecht staat niet in dienst van de moraal 17

- I. Zonden en rampen 17
- II. Brave burger en zondaar 19
- III. Strafwet en moraal 21
- IV. Wankel inzicht in hun verschil 23
- V. De 'natuurlijke' moraal 24
- VI. 'Een beetje moraliteit' 26
- VII. Sex en geweld 28

3. Geschiedenis van de zedenwetgeving 31

- I. Strafrecht van de Franse Revolutie, 1791 31
- II. De Code Pénal, 1810 32
- III. Het Wetboek van Strafrecht, 1886 33
- IV. De wet van Regout, 1911 35
- V. Toenemende zedenverwildering 36
- VI. Donner, 1927 en Van Schaik, 1935 38
- VII. Hitler, 1940 39
- VIII. De na-oorlogse tijd; Kinsey 40

4. De vrijheid staat voorop 43

- I. Seksuele vrijheid als toetssteen 43
- II. Vrijheid als uitgangspunt 44

5. Strafrecht alleen als er geen ander middel is 47

- I. Zo min mogelijk strafrecht 47
- II. Betere middelen tegen kwaal en kwaad 47
- III. De lichtste straf de beste 49
- IV. Overbodig strafrecht 50
  - a. Openbare schennis van de eerbaarheid 50
  - b. Homoseksuele omgang met minderjarigen 53
- V. Schadelijkheid vereiste voor strafbaarstelling 54

6. Strafrecht moet duidelijk omschreven zijn 55

- I. De wet moet duidelijk zijn 55
- II. Toepassing van deze regel op de pornografiebepalingen 55

'Aanstotelijk voor de eerbaarheid' 55
Vaagheid van die term 57
'De zinnelijkheid van de jeugd prikkelen' 59
De schadelijkheid van pornografie 61
a. Verhoging seksuele criminaliteit 61
b. Aankweken van afwijkingen 62
c. Psychische schadelijkheid voor de jeugd 62
d. Omlaaghalen van moreel besef 64
Bescherming tegen opgedrongen aanstoot 65
Pornografie en jeugd 66
De vage term aanvaardbaar 67
Aanstotelijke voorstellingen 67

7. Schending van de wet moet bewijsbaar zijn 68

I. De onontdekte misdaad 68
II. Toepassing van deze regel op overspel 69
III. Straffeloosheid is geen goedkeuring 71
IV. Onontdekte homoseksuele omgang 72

8. De geldende bepalingen uit het Wetboek van Strafrecht 74

I. Art. 251bis en 451quater: abortus 74
II. Art. 239: schennis van de eerbaarheid 74
III. Art. 240 en 240ter: pornografie 75
IV. Art. 451: aanstotelijke liederen 75
V. Art. 240bis en 451bis: zinneprikkeling van de jeugd 75
VI. Art. 241: overspel 75
VII. Art. 242, 243, 246, 247 en 248: verkrachting en aanranding 75
VIII. Art. 249: misbruik van gezag 77
IX. Art. 250bis en 250ter: bordelen en vrouwenhandel 79
X. Art. 432: souteneurs 79
XI. Art. 244, 245, 247, 248, 248bis, 248ter, 249, 250, 250ter: jeugdbescherming 82
a. De zestien-jaar-grens 82
b. Ontstaan van het taboe 86
c. Geslachtsrijpheid en seksuele activiteit 88
d. Afbraak van het taboe 91
e. Geslachtsrijpheid als grens 91
f. Leeftijd van geslachtsrijpheid 94
g. Seksueel contact met volwassenen 95
h. Homoseksuele contacten 97
i. Gevaren van jeugdseksualiteit 99

9. Het eerst noodzakelijke: wijsheid 101

1. Inleiding

1. *Sex, autoriteit en produktiviteit*

Dictaturen zijn kuis

In de moderne geschiedenis hebben alle autoritaire stelsels, onverschillig of hun gezag op politiek of op geestelijk terrein ligt, de neiging gemeen het seksuele te onderdrukken en het zoveel mogelijk te beperken tot de voortplanting. Onderling kunnen zij nog zo uiteenlopend of zelfs vijandig zijn, maar in afkeer van seksuele vrijheid staat Fidel Castro met zijn concentratiekampen voor Cubaanse homofielen naast paus Paulus met zijn verbod van voorbehoedmiddelen, zoals eens Joseph Stalin met zijn puriteinse zedenwetgeving stond naast Adolf Hitlers strijd tegen Schund und Abartiges. Onder generaal de Gaulle werd het strafrechtelijk optreden op het gebied van 'de zeden' verscherpt en na de 21ste april 1967 deden de in Athene aan de macht gekomen kolonels niet anders. Landen als Spanje en Zuid-Afrika ijveren bij uitstek voor reinheid van zeden.

Waarom?

We kunnen het misschien beter aan de psychoanalytici overlaten, de diepste verklaring van dit verschijnsel te zoeken. Studies van sociologen en psychologen hebben duidelijk de samenhang aangetoond tussen verschijnselen als autoritaire instelling, weinig bereidheid tot luisteren, onverdraagzaamheid, hardheid, flinkdoenerigheid, angst voor aantasting van het nu eenmaal bestaande en algemeen aanvaarde, wantrouwen in de mens, agressiviteit, afkeer van verantwoordelijkheid, een krampachtig en weinig persoonlijk geloofsleven, minachting voor het vrouwelijke, enz. Dergelijke eigenschappen zijn niet gunstig voor de vrije ontplooiing van het eigen geslachtsleven, en nog minder verdragen zij dat andere mensen zich seksuele vrijheden veroorloven, die men voor zichzelf verboden acht of als weerzinwekkend ervaart.

De hoogste seksuele vreugde bestaat in en door de overgave aan een ander. De ware vertrouwelijkheid berust op vertrouwen en op de mogelijkheid zich te laten gaan. Maar wie innerlijk onzeker en hoogst kwetsbaar is, zoals de autoritaire persoonlijkheid, ook al overschreeuwt hij zijn angst en zwakheid met een kordaat en kranig optreden, kan zich nooit echt aan een ander overgeven en durft zich niet te laten gaan. Want de ander wordt door hem eigenlijk altijd gezien als een bedreiging. Het wantrouwen jegens de ander zit vast aan het wantrouwen jegens zichzelf: als ik niet krampachtig waakzaam ben en mijn eigen uitingen niet zorgvuldig beheers, wat kan er dan niet allemaal uit mijn innerlijk opborrelen, en wat voor misbruik zal de ander daar niet van maken? Hoeveel is er niet in mij, dat daar eigenlijk niet moest zijn, en dat ik dus voortdurend moet onderdrukken en smoren?

Er is aan sex ook nog een andere zijde, die in hoge mate de afkeer van de autoriteit oproept. Sex heeft, als het goed zit, iets speels en ongebondens; sex trekt zich weinig van regels en voorschriften aan. Sex neemt veel tijd en aandacht in beslag, vooral bij jonge mensen, maar het lijkt een onnutte bezigheid, een tijdverspilling. Sex is bijzonder improductief. Zelfs als gezonde jonge mannen en vrouwen met elkaar paren zonder iets te doen om bevruchting te voorkomen, leidt

dit samengaan slechts in een fractie van de gevallen tot het verwekken van een kind. De natuur gaat op dit punt allerm minst naar economische maatstaven te werk: honderden miljoenen zaadcellen worden voortgebracht om één enkele eicel te bevruchten, en ook dat lukt nog maar in een minderheid van de keren, dat mannelijke en vrouwelijke geslachtsdelen worden verenigd.

Voor de economische mens, opgegroeid in de solide denkwereld van een op produktie en winst ingestelde maatschappij, heeft dit gauw iets stuitends. Het is in zijn ogen ondoelmatig, onredelijk, dus eigenlijk beneden-menselijk wat hier gebeurt: hij spreekt in dit verband graag verachtelijk over de dierlijke zijde van de mens, en die moet maar liefst zo veel mogelijk bemanteld worden. Wie dit niet doet is een beest en geeft zich over aan beestachtigheden. Het is een beschamend aspect van de natuur, waar kinderen bij voorkeur zo lang mogelijk ver van moeten worden gehouden. Ze kunnen er beter niets van weten. Seksuele opvoeding moet niet verder gaan dan ze angst aanjagen voor kinderlokkers.

Deze kijk op de dingen die typisch behoort bij een bepaald economisch stelsel en dan ook in de geschiedenis met dit economisch stelsel gegroeid en sterk geworden is, heeft men—zoals gebruikelijk—ondergebracht in het heersende systeem van moraal en godsdienst. Die band is zo nauw geworden en heeft zich al zo lang gehandhaafd, dat hij voor het merendeel der mensen iets vanzelfsprekends kreeg: geslachtelijk verkeer vóór het huwelijk was tegen de christelijke moraal, homoseksuele omgang was tegen de christelijke moraal, zelfbevrediging was tegen de christelijke moraal, naaktheid was tegen de christelijke moraal, pornografie was tegen de christelijke moraal.

De algemene aanvaarding van dit verband als iets onlosmakelijks legde een reeks taboes over het seksuele leven, ook in landen waar de regeringsvorm niet autoritair was en waar min of meer politieke en geestelijke vrijheid heerste.

II. *De seksuele revolutie*

Tegen deze situatie verheft zich nu, in ons land en elders, wat men wel de seksuele revolutie noemt. Natuurlijk is die een onderdeel van een veel groter verschijnsel, want omwentelingen op dit gebied staan nooit op zichzelf. Avonturen met de sterke man, met de autoriteit van een Hitler, een Mussolini, een Stalin, doen kritisch staan tegenover elke autoriteit, op elk terrein. Gedragen door de groei van wetenschap en techniek, voorgelicht met een nog nooit eerder gekende intensiteit door pers, radio en televisie, komt de mens van tegenwoordig tot een besef van eigenwaarde en mondigheid. Hij is nog wel bereid gezag en leiding te aanvaarden, maar hij wil dan toch eerst zelf uitkiezen wiens leiding dat zal zijn, en het gezag moet zich voor hem wáár maken, moet hem weten te overtuigen door blijkbaar intelligente en argumentatie. Men verdraagt niet langer dat het zich probeert op te leggen enkel krachtens titel, rang of positie. Het prestige is niet zonder meer gegeven met uniform, priester gewaad of rechterstoga, maar hangt af van de eigen persoonlijkheid van de ambtsdrager.

Als Rome gesproken heeft is de zaak niet meer uit: de discussie begint dan juist goed op gang te komen. Het is niet meer mogelijk een dogma af te kondigen en dat als het slotpunt van een ontwikkeling te zien. Niets is meer vanzelfsprekend; niets is meer volstrekt onaantastbaar; niets is meer absoluut zeker. Elke stelling vraagt om onderzoek, elke waarde moet op zijn gehalte worden getoetst. Daar komt bij, dat andere verschijnselen de gehele sociaal-economische structuur in zijn grondvesten aantasten. Automatisering en werktijdverkorting kondigen de overgang aan van een produktieve naar een consumptieve maatschappij. Het probleem, hoe het maximum te halen uit een arbeidskracht, wordt verdrongen door het probleem, hoe de mens zijn vrije tijd zal besteden. Er komt dus weer belangstelling voor het speelse, het schijnbaar onnuttige, het ondoelmatige maar toch plezierige.

Taboes gaan tegen de vlakke, naar verboden wordt niet meer geluisterd als men de zin ervan niet ziet. Al wat prettig is, wat genoeg geeft, komt in ere en verliest de reuk van bedenkelijkheid, die vroeger hing om alles wat de zinnen streelt. Want men wil de mens waarderen in zijn geheel, niet als een soort abstract geestelijk wezen gekluisterd aan het stof, maar als een wezen dat zich openbaart in zijn lichaam met al zijn zinnen. Daarom mag dat lichaam naakt zijn. 'En waarom zou het zinnen hebben als die niet geprikkeld mogen worden?' vraagt een bekend geleerde. De lezer knikt instemmend. Een halve eeuw geleden zou zo'n uitspraak een storm van protest hebben ontketend. Maar vandaag leven we in de sfeer van de seksuele revolutie.

III. *Strafrecht met een slecht geweten*

Die revolutie maakt zich voelbaar op vele terreinen: in de beeldende kunst, op het toneel, in films, romans en gedichten, maar ook in de universitaire onderzoekprogramma's van medici, biologen, psychologen, pedagogen, sociologen, filosofen en juristen. De jurist staat voor vragen naar huwelijks- en echtscheidingsrecht, naar ongehuwd moederschap en zoveel meer. Hij staat vooral voor vragen op het gebied van het strafrecht.

Het strafrecht is een middel dat de samenleving gebruikt om een bepaalde orde te handhaven. Wie zich niet stoort aan de heersende orde wordt in bepaalde, nauwkeurig omschreven gevallen tot de orde geroepen door hem een nauwkeurig omschreven goed te ontnemen, zijn vrijheid, zijn geld, zijn recht om bepaalde dingen te doen. Dit alles regelt het strafrecht.

Het is, gelukkig, slechts één van de vele middelen die de overheid ter bescherming van de gestelde orde ten dienste staan, maar het is misschien wel het meest de aandacht trekkende en schokkende middel. Want schokkend is het, als de gemeenschap zich keert tegen een van de eigen leden. De gemeenschap is er immers juist omwille van de mensen waaruit zij bestaat, zij moet hen beschermen in hun leven en in hun goederen. In het strafrecht keert zij zich echter tegen de misdadige onderdaan, en ontnemt hem juist datgene waarin zij hem anders beschermt: zijn persoonlijke vrijheid (gevangenisstraf) of zijn

bezit (boete, verbeurdverklaring).

De tegenstelling tussen het nagestreefde doel en de daartoe gebruikte middelen is hier zo in het oog lopend, dat de wetenschap van het strafrecht al sinds lang worstelt met de twijfels en onzekerheden van haar eigen beoefenaren. Cesare Beccaria (1738-1794) was zeker niet de eerste die bezwaren had, maar na zijn boek *Dei delitti e delle pene*, waarin hij de foltering op de pijnbank als middel om de verdachten tot bekentenis te brengen afkeurde (in die dagen kon alleen een bekende verdachte worden veroordeeld), nam de kritiek in kracht en omvang snel toe. Onder de invloed daarvan verdwenen foltering en lijfstraffen uit de strafsystemen van de westelijke beschaving; ook de doodstraf werd in vele landen wettelijk afgeschaft, of haast niet meer ten uitvoer gelegd. Experimenten in Amerika deden in de vorige eeuw grote verwachtingen ontstaan omtrent de heilzame invloed van de gevangenisstraf; in de afzondering van de cel zou de veroordeelde misdadiger tot nadenken en inkeer komen. Maar al spoedig bleek, dat de eenzaamheid de mensen niet beter, maar gek maakte. Daarom ging men proeven nemen met het brengen van gevangenen in gemeenschap. Het gevolg was dat er inderdaad minder veroordeelden krankzinnig werden, waartegenover dan weer een veel groter aantal moreel verpest werd door zijn lotgenoten.

De optimistische verwachtingen van het gevangenisstelsel behoren al lang tot de verleden tijd. Wat de deskundigen na enige tijd moesten erkennen: gevangenisstraf maakt geen mens beter, de veroordeelde komt er alleen slechter uit—het is nu een gemeenplaats geworden die nauwelijks meer tegenspraak oproept. Het feit, dat ongeveer de helft van de veroordeelden die gevangenisstraf ondergingen vroeg of laat weer tot zo ernstige misdadigheid vervalt dat ze opnieuw in de gevangenis terecht komen, is op zichzelf al een genoegzaam bewijs dat hier iets niet deugt. Klaarblijkelijk is de afschrikkende werking van de straf niet voldoende, maar misschien kunnen we met nog meer recht zeggen, dat voor veel mensen het ondergaan van gevangenisstraf een zodanige catastrofe in hun leven betekent, dat zij zich daarna niet meer in staat zien in het goede spoor te blijven. Voor een groot deel ligt hier de schuld bij de gemeenschap zelf, die immers weinig genade kent met de ex-gevangene. Alle woorden over het uitboeten van de begane fout door het dragen van de straf zijn onvrome leugens. In feite is er niets vereffend in de ogen van de brave burgers, die de ontslagen gevangene over de schouder aanzien en hem behoorlijk werk weigeren.

Ieder die de werkelijkheid van de straftoepassing kent is onrustig, zoekt naar nieuwe methoden, nieuwe middelen, tegen een achtergrond van nimmer aflatende discussies over de zin van de straf en de ethiek van het straffen. Het mag tot de eer van de hedendaagse strafrechtgeleerden worden gezegd, dat ze meer dan ooit het woord waar maken van de grote Radbruch, die zei dat een goed beoefenaar van het strafrecht daarbij steeds een kwaad geweten hebben moest.

iv. *Kritiek op de strafrechter*

Al deze kritiek richtte zich echter voornamelijk tegen de wijze, waarop gestraft werd en hoe met de veroordeelden werd omgesprongen. Het optreden van de strafrechter bij het uitdelen van de straffen stuitte nauwelijks op verzet. Toe, na de Franse Revolutie, de strafrechtspraak openbaar werd en het proces zich niet meer in de verborgenheid afspeelde, gold als een van de grote argumenten daarvoor, dat het publiek nu nauwkeurig zou kunnen toezien op de manier, waarop de rechter zich van zijn taak kweet. Uit moest het zijn met de rechterlijke willekeur van weleer. Alleen volgens vaste regels en naar vooraf vastgestelde bepalingen mocht de verdachte worden berecht. Iedereen was in de gelegenheid vanaf de publieke tribune na te gaan of de rechter niet zijn wetboek te buiten ging.

Nog altijd blijkt dit systeem voor velen een grote geruststelling, ofschoon het in feite in sterke mate op bedrieglijke schijn berust. Door de politie, door het openbaar ministerie en in iets ingewikkelder zaken door de rechter-commissaris, wordt—buiten alle publiek toezicht om, dus in het verborgen—elke strafzaak klaar gemaakt voor de openbare behandeling. Officieel is die openbare behandeling de—met veel wettelijke waarborgen omringde—kern van de strafprocedure. In de praktijk is zij zelden meer dan een openlijke verantwoording van bij voorbaat reeds vrijwel vaststaande beslissingen. Wat het publiek met eigen ogen of door die van de persverslaggevers ziet, is enkel het topje van de ijsberg. Zevenachtste zit onder water. Wat daar met de verdachte gebeurt is aanzienlijk minder aan wettelijke regels en waarborgen gebonden dan de openbare zitting en toch is deze voorbereiding naar een woord van de Franse geleerden Stefani en Levasseur, 'de essentiële fase' van het strafproces. Erg eerlijk kan men dit stelsel bezwaarlijk noemen, maar in het algemeen legt de burger er zich bij neer. In de eerste plaats omdat hij zich van deze werkelijkheid haast nooit bewust wordt zolang hij er zelf niet in pijnlijke aanraking mee komt. In de tweede plaats waarschijnlijk uit angst voor de duistere figuur van de misdadiger. Als de handen van de justitie te veel door regels en toezicht gebonden zijn, zouden wel eens te veel gevaarlijke elementen door de mazen van het net kunnen glippen.

Toen ik enige jaren geleden uitvoerig over de hele problematiek van de openbaarheid van de strafrechtspraak schreef, stelde ik met enige verbazing vast dat het toezicht, door publiek en pers uitgeoefend op het optreden van de rechter ter zitting, zo zelden tot openlijke kritiek leidde. Rechters zijn gewone mensen, en als zodanig onderhevig aan stemmingen en vergissingen bij hun werk. Toch lazen we haast nooit in een krant over onbehoorlijke uitlatingen of tactische misslagen van achter de groene tafel, en zelfs de hoogte van een opgelegde straf werd hoogst zelden onjuist genoemd.

Tegenwoordig is dat wel anders geworden. Ging een grote stoot tot verbetering van het gevangeniswezen uit van de vele goede vaderlanders, die tijdens de Duitse bezetting de werkelijkheid van het leven achter de tralies met ontzetting hadden leren kennen, nu is plotseling, vooral door de massale processen met politieke achtergrond—de

Johnson-oorlogsmisdadiger-roepers, de Maagdenhuisbezitters—een levendige kritiek opgekomen tegen de rechter, wiens optreden als vertegenwoordiger en verdediger van het 'establishment' verontwaardiging heeft opgewekt, en niet alleen bij de verdachten. De rechters—en het zijn gelukkig geen uitzonderingen—die ook in deze dagen gezag en prestige weten te behouden, danken dat, geheel in de stijl van deze tijd, aan hun persoonlijkheid. Wie denkt te kunnen imponeren enkel door toog en bef en zijn plaats achter de groene tafel, legt het hopeloos af. Zoiets valt gemakkelijk als een autoriteitscrisis te bejammeren, maar in feite is het veeleer een verdieping van menselijke verhoudingen. De rol is minder belangrijk dan degeen die de rol speelt, zoals we al eerder ontdekt hadden dat bij de berechting de misdadiger belangrijker is dan de misdaad.

v. Kritiek op de strafwet

Wat over het algemeen nog het meest ontsnapte aan de pijlen van de kritiek, was de wetgeving zelf. Niet zozeer de eigen daden en gedragingen van de wetgevers, want ministers en parlementsleden staan, zoals het ook hoort, voortdurend bloot aan de niet altijd welwillende beoordeling van elkaar en van anderen. Maar het resultaat van hun gezamenlijke arbeid, de wet, en met name waar het ons hier om gaat, de strafwet, wordt geredelijk aanvaard. Dat moord, mishandeling, dronken rijden en dergelijke gedragingen strafbaar zijn, is eigenlijk voor iedereen vanzelfsprekend. Zelfs bij een in wezen veel ingewikkelder toestand als de strafbaarheid van niet opzettelijk veroorzaakte ellende (de dodelijke aanrijding in het verkeer, de verwijtbare vergissing bij een verkeerde injectie, de brand door een achteloos weggegoorpen sigaret) legt de toeschouwer zich wel neer. Het enige stuk strafrecht dat in zijn geheel al meer en meer verouderd, noodlottig en gevaarlijk wordt genoemd is het stuk dat de zogenaamde zedendelicten omvat. De strijd om de strafbaarheid van het gebruik van de 'soft drugs' ligt hoofdzakelijk op het terrein van de volksgezondheid: wat is de uitwerking van deze middelen? Leiden zij tot verslaving? Banen zij de weg naar een gebruik van de algemeen als gevaarlijk erkende middelen? De vraag naar de wenselijkheid of de onwenselijkheid, verkoop en gebruik strafbaar te stellen, ligt op het tweede plan.

Om vele bepalingen van de delen van het strafwetboek, die de delicten tegen de zeden behandelen, is echter sinds enige tijd een discussie op gang gekomen als gevolg van de seksuele revolutie. Het gaat verrassend snel, zoals deze gehele revolutie. Bepalingen die zestig, veertig, dertig jaar geleden bij hun invoering door grote meerderheden min of meer vanzelfsprekend als noodzakelijke vernieuwingen werden aanvaard, en aan de juistheid waarvan nog tien of zelfs vijf jaar geleden nauwelijks bleek te worden getwijfeld, horen we nu met bittere bewoordingen hekelen door op zijn minst even talrijke meerderheden. Rechters spreken over de gewetensconflicten waarvoor de toepassing van deze bepalingen hen stelt. Het openbaar ministerie toont zich kennelijk geneigd, in een veel groter aantal gevallen dan voorheen van vervolging af te zien, omdat het deze eerder in strijd

acht met het algemeen belang dan dat dit erdoor zou worden gediend. Om een voorbeeld te noemen: als het aantal veroordelingen wegens 'ontucht door een meerderjarige gepleegd met een minderjarige van hetzelfde geslacht' van 181 in 1960 daalt tot 93 in 1966, dan ligt de oorzaak daarvan buiten twijfel in hoofdzaak bij een veranderd beleid van het openbaar ministerie, dat een aantal gevallen, ofschoon volledig bewezen, niet meer voor de rechter brengt.

In theorie staat de wet boven de kritiek van degenen die haar moeten handhaven; in werkelijkheid heeft die kritiek grote invloed op de handhaving. Het is trouwens de wet zelf die in uitgebreide mate vrijheid en verantwoordelijkheid toekent aan openbaar ministerie en rechterlijke macht: het openbaar ministerie is nooit wettelijk verplicht te vervolgen; de rechter is in het algemeen wel verplicht de schuldig bevondene te veroordelen, maar hij mag desgewenst in alle gevallen afdalen tot het minimum van vijftig cents boete of vrijheidsbeneming voor één dag, en dat nog zelfs voorwaardelijk.

a. Er gaat moeilijk iets uit

Maar al kunnen openbaar ministerie en rechterlijke macht veel doen om de gevaarlijkste tanden uit te breken aan een in deze tijd niet meer passende wet, afschaffen kunnen zij die niet. Daarvoor is een beslissing nodig van de wetgever zelf. In de regel ontstaat het initiatief daartoe op een ministerie, en een ministerie is een hoogst samengesteld apparaat. Een minister zal niet met een voorstel komen dat hij zelf verwerpelijk acht. Hij moet het met overtuiging kunnen verdedigen in de ministerraad, en niet alleen wetenschappelijke inzichten maar ook politieke wenselijkheden en haalbaarheden spelen hier een rol. Daarbij blijken zelfs krachtige en ervaren persoonlijkheden onder de ministers allerminst heer en meester te zijn op hun eigen departement. De ambtenaren vormen een aanzienlijke macht: door inlichtingen te onthouden, door tegen-adviezen, door verdragingsmanoeuvres kunnen zij een enorm tegenwicht vormen. Is tenslotte een wetsontwerp gereed, dan moet het eerst de Raad van State passeren voor advies. De adviezen van dit lichaam blijven geheim, maar er is reden te veronderstellen dat het college niet bij uitstek getekend wordt door jeugdig elan.

Pas daarna komt het ontwerp in aanmerking voor parlementaire behandeling. Het moet door Tweede en Eerste Kamer in meerderheid worden goedgekeurd, en tenslotte de handtekening van de Koningin verwerven. Niet alle wetten treden daarna meteen in werking, soms is daarvoor een apart, van de minister afkomstig besluit nodig. De vertraging die de voorbereiding van de invoering teweegbrengt kan aanzienlijk zijn. Het nieuwe kinderrecht, bijvoorbeeld, kwam tot stand in 1961 maar trad pas in werking in 1965. En ons Wetboek van Strafrecht bevat zelfs bepalingen over het vasthouden van gewoontemisdadigers die dateren uit 1929, maar tot op de dag van heden nog niet in werking zijn getreden!

Al belijdt iedereen, die bij de zaak betrokken is, dat hij liever een strafbepaling afschaft dan dat hij een nieuwe toevoegt aan de geweldige voorraad welke ons recht kent, het blijft toch door al die omstan-

digheden uiterst moeilijk van een eenmaal geldende strafbepaling af te komen. Er zijn nog andere factoren die daartoe bijdragen. Het is op zichzelf al een slecht verteerbare gedachte, dat de één vandaag ongestraft zou mogen doen, waarvoor gisteren over een ander de ramp van veroordeling en gevangenis kwam. Bovendien: de handeling waarom het gaat zou waarschijnlijk nooit in een strafwet zijn vermeld als zij niet in de ogen van vele burgers verwerpelijk was, en dit geldt natuurlijk in het bijzonder voor zedendelicten.

Ook al zou men nu op een gegeven ogenblik tot het inzicht komen, dat deze of gene handeling toch beter niet onder de werking van een strafbepaling wordt gebracht, dan is nog de ijver niet groot aan deze onwenselijkheid een einde te maken en de bedrivers van die handeling vrij baan te geven voor hun afkeurenswaard geacht gedrag.

De behandeling in de Tweede Kamer van de Justitiebegroting voor 1969 leverde typische staaltjes van de moeilijke verzetbaarheid van strafbepalingen op het gebied van de zedendelicten.

Woordvoerders van verschillende partijen hadden aangedrongen op afschaffing van de bepalingen tegen pornografie, of beter, zoals dat wettelijk heet, 'geschriften aanstotelijk voor de eerbaarheid'. Daarbij wezen ze op het voorbeeld van Denemarken, waar in 1968 de publicatie van 'ontuchtige' teksten, naar de Deense wetsterminologie, geheel was vrijgegeven, zodat die nu zelfs aan minderjarigen van elke leeftijd mogen worden verkocht. De uitwerking daarvan was in vele opzichten zo gunstig gebleken, dat de aarzeling, die de Denen in 1968 nog koesterden tegenover een volledig vrijlaten ook van 'ontuchtige' foto's en tekeningen, binnen een jaar was overwonnen en in 1969 de bepaling tegen de verbreiding van dergelijke afbeeldingen eveneens kwam te vervallen.

In antwoord hierop vroeg de Minister van Justitie wat voor reden er nu eigenlijk was, ons speciaal aan Denemarken te spiegelen. Hij vond de ervaring daar te kortstondig om er al een oordeel op te gronden. Waarom zouden we ons niet veel liever richten naar het ons zoveel nauwer verwante België? Dat lag toch meer voor de hand!

Intussen lag dit helemaal niet zo voor de hand. De lezers van de *Knipselkrant*, samengesteld door hetzelfde departement dat door deze minister bestuurd werd, hadden daarin namelijk in de voorafgaande maanden juist een reeks schokkende staaltjes kunnen lezen van een toenemend ingrijpen van de Belgische justitie tegen tijdschriften en boeken, die in Nederland toelaatbaar geacht werden, tegen toneelvoorstellingen en andere kunstuitingen, die zedenkwetsend heetten. Dit was dus precies het omgekeerde van wat de sprekers in de Tweede Kamer voorstonden.

In dezelfde kamerzitting deden woordvoerders van de KVP, de PvdA, de VVD, de CHU, van D'66, de PSP en de CPN, een wel rijk geschakeerd gezelschap, tezamen vertegenwoordigend 124 van de 150 leden, eendrachtig een aanval op art. 248bis W.v.S. dat homoseksuele handelingen verbiedt van een meerderjarige met een minderjarige van zestien jaar of ouder. De woordvoerder van de ARP had minder haast met de afschaffing van deze bepaling. Sprekend namens vijftien medeleden zei hij, meer te gevoelen voor een algehele herziening van deze

titel van het Strafwetboek, en in het kader van deze herziening zou men dan moeten bekijken 'of misschien dit artikel niet zou behoren te verdwijnen'. Hetgeen bepaald niet een warme verdediging van het voorschrift kon worden genoemd! Een voormalig lid van de Boerenpartij wilde het voorschrift niet geheel afschaffen, maar wel de 'beschermde leeftijd' verlagen van eenentwintig op achttien jaar. In de gehele vergadering was er slechts één lid, een aanhanger van de Boerenpartij, die het voortbestaan van het artikel zonder voorbehoud verdedigde.

Wat antwoordde de Minister van Justitie nu op een met zo zeldzame eendrachtigheid door regeringspartijen en oppositie voorgedragen wens? De gemaakte opmerkingen, stelde hij 'gingen in uiteenlopende richtingen en er bleken ook voorstanders te zijn van handhaving. Eenstemmigheid in deze Kamer over de wenselijkheid van wijziging of intrekking van die bepaling was er bepaald niet'.

Tenslotte onthield hij zich van het geven van een eigen oordeel, omdat hij wilde wachten op het advies van de Gezondheidsraad, waarom hij had gevraagd. Zou dat advies duidelijk zijn, dan zou hij niet aarzelen snel in te grijpen in de gewenste zin.

Het advies liet intussen vele maanden op zich wachten. Toen het kwam was het duidelijk: art.248bis moet worden afgeschaft. Bij de indiening van zijn begroting voor 1970 maakte de minister dit feit publiek, maar liet meteen merken nog niet over zijn aarzelingen heen te zijn. Niet afschaffing maar wijziging van het artikel kondigde hij aan. Te lang en leste is het toch nog een voorstel tot afschaffing geworden, dat een maand later, 15 oktober 1969 bij de Tweede Kamer werd ingediend.

b. Er komt makkelijk iets in

Nee, hardlopers zijn we niet, als het om de afschaffing van een strafbepaling gaat! Juist op het hier besproken terrein is het opvallend, met hoeveel meer gemak een bepaling in het wetboek komt, die voor duizenden medeburgers en hun verwanten een maatschappelijke catastrofe en onzegbaar leed zal meebrengen, dan dat men zo'n bepaling eruit verwijdert. Het Nederlandse artikel 248bis werd in 1911 door minister Regout geïntroduceerd in een verrassende wijziging van een door zijn voorganger aanhangig gemaakt wetsontwerp. Het heeft nooit de Raad van State gepasseerd, zoals eigenlijk door de Grondwet gevorderd wordt. In Engeland werd de tot 1967 vele existenties ruïnerende strafbaarheid van homoseksuele handelingen, met wederzijdse toestemming door meerderjarige mannen met elkaar gepleegd, in 1885 bij verrassing zonder veel discussie door het Lagerhuis heengejaagd. Even verrassend, door een onverwacht ingediend amendement op een wetsontwerp dat in wezen geheel andere doeleinden beoogde, was in Frankrijk in 1960 de bestempeling van homoseksualiteit tot een maatschappelijke pestilentie en de verhoging in België in 1965 van de 'beschermde leeftijd' bij homoseksuele handelingen, van zestien op achttien jaar. Dergelijke zaken blijken in een handomdraai te kunnen worden geregeld door dezelfde organen, die voor een beslissing tot vrijlating jaren van studie en discussie nodig

hebben. Het lijkt wel of veel parlementsleden, plotseling voor een bepaling 'tegen zedenbederf' gesteld, niet veel zin hebben zich daartegen uit te spreken, uit vrees anders twijfel te wekken aan hun eigen morele gezindheid!

2. Strafrecht staat niet in dienst van de moraal

1. Zonden en rampen

Er rust een zware hypotheek van moraal en 'fatsoen' op onze strafwet en het valt niet gemakkelijk, die af te lossen. Dat dit zo is laat zich voor een goed deel verklaren uit het verleden. Van oorsprong is het recht iets sacraals, iets gewijds. Het verband met het goddelijke was nauw. De priester vertolkte de goddelijke wil en was dus wetgever en rechter tegelijk. Hier was geen plaats voor een onderscheid tussen moraal en recht. Wat het misnoegen van de goden wekte moest worden gestraft, anders dreigden ontzettende rampen over de gehele gemeenschap te komen, als straf voor het onvergouden kwaad. Hier staan we aan de oorsprong van het taboe: de niet rationele, onbestemde angst dat iets verschrikkelijks zal gebeuren wanneer een bepaalde handeling geduld wordt.

De moderne mens gelooft daar niet meer aan. Hij wil redelijk zijn en onbestemde angsten horen thuis in de spreekkamer van de psychiater. Maar wanneer vader of moeder kennelijk verschrikt of verlegen zijn als Marietje vraagt waarom buurvrouw een dikke buik heeft, als Fransje een vieze tekening heeft gemaakt of als Kees een naaktfoto in zijn kast heeft verstopt, wanneer erotische voorstellingen op televisie- of bioscoopscherm, naaktheid of kunstfallussen op het toneel, beschrijvingen van sex in romans, onderwerpen als homofilie of nudistenkampen telkens weer verwarde woede-uitbarstingen oproepen, ligt dan in wezen de oorzaak niet bij het doorwerken van de oude gedachte, dat zulke dingen een bedreiging vormen voor de goede, gevestigde orde, en dat samenleving en beschaving ten ondergang gedoemd zijn wanneer hiertegen geen stelling genomen wordt? Op welke onbestemde gevoelens speculeerde de beweging voor Morele Herbewapening anders toen zij in advertenties de verschijnselen van seksuele losbandigheid en homoseksualiteit koppelde aan een bedreiging voor de exportmarkt?

Een volgens hedendaagse schriftgeleerden bovendien nog onjuiste opvatting van het oudtestamentische verhaal over de verdelging van de steden Sodoma en Gomorra heeft in de christelijke middeleeuwen een verschrikkelijke folterdood afgeroepen over talloze mannen, die lief hadden gehad op een wijze die niet in dienst stond van de voortplanting. Nog in 1635 voorspelde de Saksische rechtsgeleerde Benedikt Carpzow dat hongersnood, aardbeving, oorlog, pest en overstromingen het deel zouden zijn van een staat, die homoseksualiteit op zijn grondgebied ongestraft liet. Latere deskundigen vonden dit nog niet genoeg en vermeerderden deze rampen met invallen van de Saracenen en een plaag van dikke vraatzuchtige veldmuizen. De *Constitutio Criminalis Carolina*, het strafwetboek van keizer Karel v, bepaalde in 1532 dat de man die met een dier, de man die met een man, de vrouw die met een vrouw onkuisheid bedreef, het leven had verbeurd, zodat ze naar de heersende gewoonte levend moesten worden verbrand. In Italië eiste de gerechtigheid dat het lijk daarna nog in stukjes gesneden werd.

Dezelfde Cesare Beccaria, die hier boven is genoemd als ijveraar tegen het gebruik van de pijnbank, was ook op dit punt de eerste om

een andere koers te bepleiten. Homoseksuele omgang was voor hem iets dat niet door het strafrecht, maar door een goede opvoeding tegengegaan diende te worden. Geen wonder dat zijn boek door de katholieke kerk op de Index geplaatst werd. Desondanks had zijn in 1764 uitgesproken gedachte een verrassend snel succes. Oostenrijk schafte in 1787, Pruisen in 1794 de doodstraf voor dit delict af, en al ruim vijftig jaar later, in 1810 trad het eerste wetboek in werking dat geen enkele strafbepaling meer inhield tegen homoseksualiteit: de Franse Code Pénal.

Vandaaruit verbreidde de leer van de niet-strafbaarheid zich snel: Italië, Spanje, Portugal, Nederland, België, Luxemburg, de Frans-talige kantons van Zwitserland en de meeste Zuidamerikaanse landen volgden.

Maar de Hitlerperiode bewees, dat men nooit te vroeg moet juichen over de evolutie van het mensdom en dat de oude angsten nog allerm minst spoorloos verdwenen zijn. Dr. jur. Rudolf Klare, een rechtsgeleerde die zich zonder voorbehoud achter de nationaal-socialistische gedachte stelde, schreef in 1937 dat de 'nordisch-germanische' opvatting van de homoseksualiteit nu reeds tweemaal in de Duitse geschiedenis door dwalingen overspoeld was: eerst door de christelijke kerk, en later door de ideeën van de Franse Revolutie. Weliswaar had ook de kerk de doodstraf geëist, maar haar ging het daarbij slechts om de uitroeiing van ketteren ter meerdere glorie Gods. De echt 'nordisch-germanische' opvatting was daarentegen, dat de homoseksuelen als ontaarde lieden totaal vernietigd dienden te worden ten einde het ras zuiver te houden: Ausmerzung Entarteter zur Reinhaltung der Rasse. Zoals men sinds keizer Justinianus' decreten van 538 en 544 n.Chr. onder beroep op de bijbel en uit angst voor kosmische catastrofes de bedrivers van homoseksualiteit had onthoofd, zoals men ze de hele Middeleeuwen door had verbrand en gewurgd zelfs wanneer het om jonge knapen ging, eigenlijk uit theologisch beredeneerde angst voor eigen lijf en goed, zo verdwenen nu de van homoseksualiteit beschuldigden (veel bewijs werd niet gevraagd!) als een speciale categorie, gekenmerkt met een roze driehoek in de concentratiekampen, waar ze met de joden en de zigeuners uitgeroeid moesten worden tot behoud van het noord-germaanse ras. De wet van 1935 die de strafbepaling verscherpte omdat 'alle tegennatuurlijk geslachtelijk gedoe onverenigbaar was met de geest van het Nationaal-Socialisme' werd met zoveel geestdrift toegepast, dat het aantal veroordelingen in enkele jaren tot het tienvoudige opliep. Die wet dreigde slechts met gevangenisstraf en castratie. In feite gebeurde evenwel wat Himmler had bepleit in 1936, toen hij vorderde dat men 'in der Beurteilung der rassevernichtende Entartungserscheinungen der Homosexualität zu dem nordischen Leitgedanken der Ausmerzung der Entarteten zurückkehren' moest. In de concentratiekampen behoorde het lot van de met een roze driehoek gemerkten tot het zwaarste: ze moesten de uitputtendste arbeid verrichten, ze waren het mikpunt van de ergste plagerijen en de ergste wreedheden begaan door commandanten en medegevangenen. Heel weinig hebben het leven erafgebracht.

Het oude taboe, de onberedeneerde afschuw, bleken nog springlevend. Ze zijn niet gestorven met Hitler en zijn groten. Is het helemaal toeval, dat in de vele studies en verhalen, gewijd aan opkomst en ondergang van het Derde Rijk, zo opvallend weinig aandacht is gewijd aan het onmenselijke lot van juist deze zwaar geteisterde categorie? Of is het omdat speciaal deze categorie minder stemt tot sympathie, elke discussie erover min of meer gênant is, en men er maar liever niet van spreekt?

II. *Brave burger en zondaar*

Vele brave burgers staan, als het om dit onderwerp gaat, niet zover van de Hitlergroep. Een brief, in september 1969 door een lezer gestuurd aan de redactie van het protestants-christelijke weekblad *Spiegel* verdient voor vergetelheid te worden bewaard: 'Wat jammer', zo schrijft de abonnee, 'dat jullie nou 't laatste nummer verpest hebben door zo'n interview met die roomsgeworden flikker Van het Reve. Gedverderrie, de stank sloeg je in 't gezicht. Brr, bewaar ons voor 't roeren in die Ik-Jan-Cremersoep. Ik moest in maart ll. een grote beerput bij ons huis leeghalen. Geen fris werkje, maar ik doe 't nog liever dan interviews lezen met flikkers. Voor jullie 't weten zit je dan in de fascistische nazi-hoek. Niet lachen want jongens, dát was zo'n flikkerzootje. Franco c.s. inbegrepen en de pausen ook. Mijn oudste zoon vaart al 7 jaar bij de H.A.-line. Als je die hoort over bijv. de Arabieren (toen ze nog met cruises door 't Suezkanaal voeren), dan zeg je: "Goed zo Israël, schiet die flikkers kapot aan en binnen je grenzen." 't Hele homoseksuele probleem is direct opgelost. Eerst lezen Leviticus 18:22. Daarna de knuppel pakken. Dan lezen Leviticus 18:20 en dan geducht er op los timmeren, eventueel doodslaan of liever: stenigen. Leviticus 20:13! Zou *Spiegel* later nog eens met zulke viespeuken gaan praten, dan zou ik vanwege de vunzige stank van die rotfascisten genoodzaakt zijn m'n abonnement op te zeggen. Vaticaan en kloosters zijn ook van die flikkercentrales. Leve Ian Paisley!'

De redactie van *Spiegel* die in haar nummer van 27 september 1969 deze brief afdruckte als kwalijk symptoom, stelde vast dat de schrijver hoofd was van een school voor christelijk lager onderwijs. Dit merkwaardig mengelmoes van christelijke zedenijver, bijbelvastheid en agressiviteit laat zich wel terugvoeren tot het feit, dat—zoals de Franse psychiater Marcel Eck zegt—'een psycho-analyse juist bij hen die op de meest luidruchtige en fanatieke wijze hun vijandigheid jegens de homoseksualiteit te kennen geven, het bestaan van latente homoseksuele neigingen zou aantonen.'

Omdat latente homoseksuele neigingen echter bij zoveel mensen voorkomen, is ook een dergelijke agressiviteit jegens homofielen geen zeldzaamheid. Dit maakt, dat de brave burger zich zo wel kan gevoelen bij de agressiviteit van het strafrecht ten opzichte van de homofiel.

De seksuele zondaar heeft altijd heel weinig medelijden ondervonden. In de gevangnissen zien moordenaars, oplichters en inbrekers de

zedendelinquent met de nek aan. Als het publiek spreekt over terbeschikking-gestelden, over psychopaten, dan denkt het meteen aan kinderverkrachters die maar beter voor hun leven achter slot en grendel kunnen blijven. Wanneer tegen reclasseringsdag de organisaties, die zich met ontslagen gevangenen bemoeien, propaganda maken voor hun werk, komen zij liever met verhalen over een berouwvolle dief, die weer een kans krijgen moet, dan over een man die incest pleegde met zijn grote dochter. De oneerlijke boekhouder krijgt gemakkelijker weer een baantje dan de man, veroordeeld wegens openbare schennis van de eerbaarheid.

Psychologisch is misschien die houding van brave—en onbrave—burgers, wel verklaarbaar. De dief, de oplichter, de bedrieger zijn mensen die precies hetzelfde trachten te verkrijgen als de fatsoenlijke zakenman: nl. vergroting van hun bezit. Ze streven dit doel enkel na langs een onwettige weg. Doodslag en mishandeling zijn meestal het gevolg van woede-uitbarstingen, die ook de fatsoenlijke zakenman kunnen overvallen als hij zijn winkelbediende uitscheldt of zijn zoontje een pak slaag geeft. Als hij autorijdt weet hij, dat een ongeluk, ook een aan zijn schuld te wijten ongeluk met dodelijke afloop, in een klein hoekje zit: het kleine hoekje van een foute berekening bij het inhalen. Hij heeft ook niet het gevoel, dat de mensen die voor dergelijke misdrijven veroordeeld worden hun boze daad 'zo maar' voor hun plezier begingen. Met de zedendelinquent is dat anders: die streeft niet anders na dan seksuele lust, ten koste van wet en fatsoen.

Heeft de fatsoenlijke zakenman dan geen oneerbare bevestigingen? Gaan zijn neigingen nooit verder dan de echtelijke genoegens in de slaapkamer thuis? In diepste verborgenheid zal hij, als hij zichzelf kent, en dit zichzelf durft bekennen, moeten antwoorden: jazeker. Heeft hij nooit eens begerige blikken geworpen op zijn knappe buurvrouw? Jazeker. Heeft hij nooit eens aandrift bespeurd om zich te werpen op dat meisje dat zo uitdagend met haar mooie benen paradeert langs zijn raam? Jazeker. Heeft hij nooit eens in dat broekje willen voelen van dat leuke kind, dat hem steeds zo verlokkelijk aankijkt als ze een boodschap komt doen? Jazeker. Had hij nooit zin die knappe, blonde telegrambesteller eens te betasten? Misschien zelfs dat. Maar hij onderdrukt die neigingen en aandriften, want hij is een fatsoenlijk huisvader, die zoiets niet doet.

De zedendelinquent evenwel is de man die zijn neigingen niet heeft onderdrukt. Dat die zedendelinquent misschien behept is met een bijzonder sterke geslachtsdrijf, die zich haast niet intomen laat, is in de ogen van de fatsoenlijke burger geen excuus. Integendeel, het maakt de man des te verachtelijker, des te dierlijker voor hem. Deze vent heeft die vrouw verkracht, dat meisje aangerand, die jongen gepakt. Hij heeft er zijn lust aan beleefd. Wel, laat hem er dan van lusten! Hij heeft gegrepen wat ik me zo node ontzeg. Wel laat men hem dan maar grijpen!

Het komt dan ook bij de fatsoenlijke burger niet licht op bezwaar te maken tegen de inhoud van wetboeken die gedragingen in strijd met de zeden, met de heersende moraal, strafbaar stellen. Hoe harder hij eigen ongeoorloofde aandriften moet onderdrukken, des te harder is

ook zijn oordeel over de man die er aan toegeeft. Dat de wet immoraliteit bestrijdt en bestraft lijkt vanzelfsprekend.

III. *Strafwet en moraal*

Vanzelfsprekend is dat ook geweest gedurende lange eeuwen van menselijke ontwikkelingsgang. Pas de splitsing van de functies van priester-koning-wetgever-rechter, alsook een diepere bezinning op het wezen van de moraal en het wezen van het recht hebben in een samenleving, die de scheiding erkende van het sacrale en het profane, van het bovenwereldse en het wereldse, van het rijk van God en het rijk van de Keizer, tot nieuw inzicht geleid in de verhouding van recht en moraal: eigenstandige normenstelsels met hun eigen doel en hun eigen werkingssfeer.

Alle oude wetboeken bedreigen met straf wat zondig is volgens de moraal, *omdat* het zondig is volgens de moraal. De middeleeuwse wetgevers lieten hun wetten zo nauw mogelijk aansluiten bij de christelijke zedenleer en verdoemden zoveel mogelijk wat die verdoemde. Helemaal mogelijk was dit op het gebied van de sex nu eenmaal niet. De heilige Augustinus had—ondanks de sex-angst van zijn latere jaren—al moeten erkennen dat je de prostitutie niet op kunt heffen zonder de hele maatschappelijke orde in gevaar te brengen. Dus liet men het bestaan van bordelen en het bordeelbezoek toe als een onmisbare veiligheidsklep voor de vleselijke lusten, die anders op getrouwde vrouwen en kuise maagden dreigden te worden gekoeld. Het was iets waarvoor men zich ook niet schaamde. De stadsontvanger van Straatsburg, die voor zijn gemeente de belastingen van de bordelen moest innen, noteerde rustig op zijn rekening van reiskosten: 'hab agebickt, thut 30 Pfennig'. Voorzover het bestel op dit punt te kort schoot in zedelijke ijver en opvolging van de officieel erkende moraal, maakte men dat dan wel weer goed door een onverholen verachting ten toon te spreiden voor de hoer, die zich moest onderwerpen aan tal van vernederende voorschriften zoals het dragen van opvallende kleding om haar te onderscheiden van de fatsoenlijke vrouwen. Ook tot discriminatie van de ongehuwde moeder en haar kind dwong natuurlijk het spijkerhard geloof van de rechtzinnigen. Hoevelen hebben zij met hun houding tot erger kwaad gedreven, tot afdrijving, tot kinderdoodslag, tot zelfmoord, om ze dan zelfs nog tot in het graf te vervolgen met hun verachting! Eerst de Franse Revolutie, in haar verzet tegen kerk en christendom, kwam niet alleen tot de verkondiging, maar ook tot de wettelijke vormgeving aan redelijke inzichten, die heden ten dage eveneens door veel gelovige christenen worden aanvaard. Voor het eerst begon men ook in de praktijk een scherp onderscheid te maken tussen de immorele, de slechte daad, en het delict, de misdaad, het vergrijp tegen de maatschappelijke orde.

Het is heel goed mogelijk dat één en dezelfde handeling tegelijk in beide categorieën valt. In een moraal die respect voor de medemens en diens waardigheid vooropstelt zal een mishandeling slecht heten. In een maatschappij die lijf en leven van zijn leden wil waarborgen,

zal mishandeling wederrechtelijk zijn, en wel een soort wederrechtelijkheid waartegen straf wordt bedreigd. Op andere punten gaan de beide normenstelsels uiteen. Als ik een huisvader beweeg, een goede betrekking op te geven en bij mij in dienst te treden, ofschoon ik helemaal niet zeker weet of mijn financiële positie zal gedogen, die man over een paar maanden nog zijn loon te blijven betalen, dan is dat in hoge mate immoreel, maar niet strafbaar. En omgekeerd: als ik de straat opga in een auto, die niet voorzien is van nummerplaten, dan is dat een strafbaar feit, al zal het moreel geen smet op me werpen.

Moraal en strafwet kunnen voor een goed deel dezelfde gedragingen veroordelen—en het is ook helemaal geen toeval dat zij vaak samen-vallen—maar zij kunnen ook geheel uiteengaan. De moraal wil, dat ik uit overtuiging goed zal denken, goed zal spreken, goed zal handelen, om kort te gaan, dat ik goed zal zijn. Het gaat om mijn *innerlijk*, mijn wil die op het goede gericht moet zijn. Daartoe richt zich de moraal.

Het recht is met veel minder tevreden. Aan het recht is voldaan als mijn *uiterlijk* gedrag er zich aan conformeert. Ik mag van ergernis vloeken als het verkeerslicht vlak voor me op rood springt, terwijl ik haast heb. Ik mag zeggen dat het een idioterie is, op dit kruispunt op dit uur van de nacht nog een verkeerslicht in werking te stellen; ik mag ingezonden stukken ertegen schrijven in de krant; ik mag petitie's richten tot de bevoegde autoriteiten en zelfs een hele beweging organiseren om dit verkeerslicht uitgeschakeld te krijgen; zolang ik maar stop zolang het op rood staat zijn het recht en zijn handhavers tevreden. Meer wordt niet van me verlangd.

Mijn geweten kan dwalen: het kan zijn dat ik voor goed houd wat de moraal in werkelijkheid afkeurt, of voor slecht wat de moraal in feite aanbeveelt. Maar het is een eerste regel van de moraal dat ik naar de inspraken van mijn geweten moet luisteren. Beter is het, het verkeerde te doen in de overtuiging dat het goed is, dan het goede te verrichten in de mening dat het verkeerd is. Maar als een jongeman in geweten overtuigd is, dat hij op geen enkele wijze mag deelnemen aan het oorlogsbedrijf en dat hij dus zedelijk verplicht is dienst te weigeren, dan is het recht volmaakt met hem tevreden, wanneer hij, om de consequenties van dienstweigering te ontgaan, toch maar—tegen zijn geweten in—gewoon opkomt en soldaat wordt.

Omdat moreel handelen een zaak van innerlijke overtuiging is en overtuigingen zich niet laten opleggen, kent de moraal ook geen voorschriften, geen geboden en verboden in de zin van wettelijke voorschriften. Het wettelijk voorschrift dat ik de aanwijzingen van een verkeersagent moet opvolgen is iets van geheel andere aard dan het morele voorschrift, dat ik vader en moeder moet eren. Het bevel van de politie kan me worden afgedwongen; als ik er me niet aan houd volgt straf. Het gebod, vader en moeder te eren kan me nooit worden afgedwongen. Het richt zich tot me als een beroep op een innerlijke gesteldheid en een daaruit voortvloeiend gedrag; het is een ideaal dat me voorgehouden wordt.

Daarom kan de wereldlijke overheid, de wetgever, mij ook geen

moraal voorschrijven. Mijn innerlijk is vrij. Hoe graag een Hitler of een Stalin dat ook gewild zouden hebben, ze waren niet in staat de overtuiging van de aan hen onderworpenen te beheersen. Het is geprobeerd en schijnbaar soms ook wel gelukt, door hersenspoeling, mensen vreemde gedachten op te dringen. Terecht is dit als de abjectste vorm van kwaad veroordeeld; het is de afschuwelijkste aantasting van menselijke waardigheid die zich voorstellen laat.

Voor elk democratisch denken is het duidelijk, dat mijn overtuiging iets is waar de wetgever heeft af te blijven. Hij kan me niet alleen niet voorschrijven en opdringen wat—voor mij—moreel goed is, hij heeft er ook geen bevoegdheid toe. Waar immers zou de wetgever, zouden Koning en Staten Generaal de bevoegdheid aan ontlene, uit te maken wat voor mij zedelijk goed of kwaad is? Kan de moraal afhangen van compromissen tussen politieke partijen, van min of meer toevallige meerderheden bij stemmingen?

Wat die wetgever wel kan is recht scheppen: een zekere orde in de samenleving stellen, en eisen dat de leden van de samenleving die orde niet zullen aantasten, anders dan door op wettige wijze verandering daarvan na te streven. De gestelde overheid zal zich dan ook terecht verzetten tegen daden, die tegen deze orde indruisen en aan de rechtsgoederen die zij beschermt, schade toebrengen. De overheid beschikt daartoe over velerlei middelen en een daarvan is het strafrecht.

Onder het strafrecht moet een gedraging dus niet vallen omdat zij slecht, immoreel, onethisch, onfatsoenlijk, vies, walgingwekkend of hoe dan ook afkeurenswaardig is, maar enkel omdat zij kennelijk schadelijk is voor de samenleving, direct of indirect.

iv. Wankel inzicht in hun verschil

Dit hebben de grote geesten van de Franse Revolutie begrepen. Natuurlijk, na zoveel eeuwen gemoraliseerd konden ook zij het niet geheel laten. Sprekend over verschillende seksuele handelingen wilden zij geen misverstand wekken over hun eigen hoog zedelijk standpunt. Wat de bedrivers ervan deden noemden zij schandelijk en beschamend, infaam; zulke mensen haalden zichzelf omlaag, gedroegen zich als beesten, onteerden zich door hun verdorven gedrag.

'Hoe zou een rechter niet aangegrepen worden door rechtmatige verontwaardiging als hij te maken krijgt met liederlijke gedragingen!' riep een bekend commentator van die dagen uit. Maar hij haastte zich daaraan meteen toe te voegen, dat deze 'rechtmatige verontwaardiging' de rechter toch niet drijven mocht tot veroordeling of strafverzwaring, zolang niet de belangen van de samenleving door dit liederlijk gedrag werden aangetast.

Deze theorie maakte school. Toen in 1813 Anselm von Feuerbach een wetboek van strafrecht voor Beieren ontwierp, legde hij daaraan het beginsel ten grondslag, dat alleen zulke seksuele daden strafbaar moesten zijn, die inbreuk maken op de rechten van derden. Daarom werd in Beieren en in navolging daarvan in vele andere Duitse staten, homoseksuele omgang strafvrij gemaakt. Alleen Pruisen paste in zijn wetboek van 1851 deze gedachten helaas niet toe, en door de

Pruisische overheersing kwam het, dat in 1871 ook het strafwetboek voor het gehele Duitse keizerrijk homoseksualiteit tussen mannen strafbaar stelde. Pas in 1969 is die bepaling geschrapt.

De meeste hedendaagse strafrechtgeleerden zullen op dit punt de gedachten van Beccaria, van de Franse Revolutie, van Anselm von Feuerbach wel niet principieel verwerpen. Maar daarmee is niet gezegd, dat de oude kwaal van koppeling van recht en moraal spoorloos verdwenen is. Bij het grote publiek is de traditie, dat je iets straft omdat het moreel slecht is en dat de gevangene dus ook een moreel minderwaardig individu is, nog zelfs springlevend. En ook bij mensen die van het strafrecht hun wetenschap of hun beroep maken, kijkt de oude leer telkens nog om de hoek. Natuurlijk is de vorm dan subtieler geworden.

Hoevelen zullen niet instemmend hebben geknikt, bijvoorbeeld, toen Richard H. Kuh, de openbare aanklager van de staat New York, in een pornografieproces op veroordeling van de verdachte aandrang met de kreet: 'there must be some morality will society continue': er moet toch enige moraliteit zijn wil onze samenleving blijven bestaan. Kuh beriep zich op een uitspraak van Sir Patrick Devlin, een van de beroemdste Engelse rechters uit onze eeuw: 'enig besef van moraal is onontbeerlijk voor het welzijn van een volk en voor een gezond leven van de gemeenschap: daarom moet iedereen die door zijn geschriften dit fundamentele zedelijkheidsbesef tracht aan te tasten, veroordeeld worden als vuilschrijver.'

Het ligt toch ook zo voor de hand: zonder moraal is geen menselijke samenleving bestaanbaar; een gedrag dat de moraliteit verderft is dus een bedreiging voor de gemeenschap. Wanneer de maatschappij zich daartegen teweer stelt, dan doet zij dit niet in de eerste plaats vanwege die immoraliteit zelf, maar omdat deze immoraliteit haar voortbestaan bedreigt. Uit zelfverdediging dus. De theorie van de Franse Revolutie en van de nieuwere strafrechtswetenschap is gered, en de oude praktijk ook.

Intussen schuilen in deze schijnbaar zo sluitende redenering van Devlin en Kuh drie door niets gerechtvaardigde gedachtensprongen.

v. De 'natuurlijke' moraal

De treffendste en de gevaarlijkste daarvan is de eerste. Zonder meer wordt 'dat beetje moraliteit', onontbeerlijk voor het voortbestaan van de samenleving, vereenzelvigd met de moraal van het establishment, van de gevestigde orde. Het opperste gerechtshof van de Duitse Bonds-Republiek is zelfs zover gegaan te beweren, dat de rechter in staat is de inhoud van een zedelijke orde vast te stellen, die de mens gegeven, voor het aardse recht absoluut verbindend en onveranderlijk is. Er is immers, zo redeneerde dit gerechtshof, een gegeven orde van waarden, welke aan het menselijk bestaan voorafgaat, en die onafhankelijk is van onze denkbeelden over wat gelden moet en van eventuele veranderingen daarin. Het gerechtshof stelde vast, dat tot deze onveranderlijke orde het monogame huwelijk behoort, en op grond hiervan stempelde het alle voorechtelijke geslachtsverkeer tot

ontucht. Hoe beklagenswaardig zijn de landen van de Islam, tekende een Duits commentator bij dit vonnis aan, want zij hebben geen Duits Bundesgerichtshof dat hun de van eeuwigheid gegeven morele orde der monogamie uiteenzet, en daardoor is voor hen blijkbaar geen echte moraliteit mogelijk!

Het Duitse gerechtshof is bezweken voor de oude verleiding van een leer van natuurrecht en natuurlijke moraal. Verwaarlozen we even de ontdekkingen van de metabletica over de veranderlijkheid van de menselijke natuur, en zien we de mens gemakshalve als een gegeven, in wezen zich gelijkblijvend natuurlijk verschijnsel, dan ligt het voor de hand uit die eeuwige natuur van de mens een soort gebruiksaanwijzing te gaan afleiden: je moet de mens immers als mens behandelen. En uit die grondstelling vloeien dan allerlei regels voort van recht en moraal: natuurrecht en natuurlijke moraal.

Het is een verleidelijke theorie, en niet voor niets hebben veel grote denkers deze gehuldigd. Misschien is zij principeel ook wel onaanvechtbaar. De moeilijkheden komen in elk geval echter meteen met de praktijk. Wat is dan wel die menselijke natuur die het uitgangspunt van alles moet zijn? Het 'ken uzelve' is een opdracht, die de mens nog nooit volbracht heeft. Niemand kan zich onttrekken aan de overweldigende suggestie, die uitgaat van de wereld waarin hij leeft. Wat daar algemeen en sinds mensenheugenis als juist en noodzakelijk aanvaard wordt, lijkt aan iedereen vanzelfsprekend en 'natuurlijk'. Eeuwenlang was de man 'natuurlijk' het hoofd van het gezin, zoals ook de politiek 'natuurlijk' een mannenbedrijf was. Het onderscheid tussen de standen was een 'natuurlijk', d.w.z. door God gewild gegeven, en evenzo waren voor vroegere geslachten slavernij en koloniale overheersing natuurlijk.

In de natuur vindt ieder ook makkelijk steun voor wat hij wenst. Gandhi beriep zich voor zijn geweldloosheid, Hitler voor zijn bloedige onderwerping van andere volkeren aan de heerschappij van het arische ras op de ingeschapen menselijke natuur.

Het zijn de nonconformisten die in tijden van revolutie de vraagtekens gaan zetten, en dan bij de in traditionele opvattingen gewortelde burgerij 'natuurlijk' doorgaan voor zedeloze cultuurafbrekers.

De bestudering van de leefwijze van vreemde en primitieve volkeren, betere kennis van de cultuurgeschiedenis en sociologisch onderzoek hebben intussen weinig overgelaten van een vastomlijnde menselijke natuur en van het denkbeeld dat men, door redenering, uit die natuur duidelijk, zekere, de mens passende, zedelijke en redelijke normen zou kunnen afleiden. Naar mijn overtuiging heeft de Groningse filosoof prof. Delfgaauw gelijk wanneer hij de mens ziet als een wezen met de opdracht tot vrijheid te komen, zodat de zin der geschiedenis de ontwikkeling tot vrijheid is, en vooruitgang slechts kan bestaan in de richting van vrijheid, grotere vrijheid. Wat dan de menselijke natuur betreft, valt er eigenlijk niets te zeggen dan wat weinig begrepen, reeds jaren geleden pater de Bruin s.j. verkondigde, toen hij voor het inzicht opkwam 'dat niets natuurlijk is, behalve dan de vrijheid en wat voor de vrijheid nodig is'.

In feite zijn wij daarmee precies bij het omgekeerde beland van wat

het Duitse Bundesgerichtshof bewerkte, toen het zich op de menselijke natuur beriep; op een vooraf gegeven orde van waarden, kenbaar voor de mens (althans voor de rechter), waaruit af te leiden viel dat voorechtelijk geslachtsverkeer verdoemenswaard was. Al dergelijke redeneringen immers komen steeds tot stand doordat de zedenmeester in kwestie, onder invloed van zijn opvoeding en van de gevestigde maatschappelijke orde, tot menselijke natuur en voor de mens natuurlijk datgene uitroept, wat hij traditioneel als 'vanzelfsprekend' is gaan beschouwen.

Voor de rechter in Frankfort is de verhevenheid van het monogame huwelijk even natuurlijk als voor zijn collega in het Saoedi-Arabishe Riad de verhevenheid van de polygamie. Maar het is duidelijk dat degeen, die uit de voor-hem-vanzelfsprekendheid van de maatschappij waarin hij leeft, normen van behoren voor het menselijk bestaan gaat afleiden, altijd conservatief en conserverend werkt: hij wil de toekomst binden aan wat was en is; hij leidt wat moet gelden af uit wat gegolden heeft. Hij is het tegenbeeld van degeen, die in zijn streven naar vrijheid gevestigde kaders doorbreekt.

VI. *'Een beetje moraliteit'*

Als de openbare aanklager Kuh zegt, dat de verkoop van een boek, dat hij voor pornografie verslijt, verboden moet worden omdat geen samenleving kan voortbestaan zonder een beetje moraliteit, dan stelt hij zonder meer de moraliteit, die onontbeerlijk is voor de samenleving, gelijk aan de moraliteit tegen welke het betrokken boek indruist, namelijk de in New York officieel heersende, voor Kuh vanzelfsprekende morele wet. Dat is een niet gerechtvaardigde gedachtesprong.

Het uitgangspunt is juist. Het is waar dat geen samenleving kan bestaan zonder enige moraliteit. Als mensen geen onderscheid meer zouden erkennen tussen goed en kwaad, of als zij zich niet meer innerlijk verplicht zouden voelen, datgene na te streven wat zij als goed zien, dan zou geen samenleving meer mogelijk zijn. Maar daarmee is allerminst gezegd dat die morele inzichten, zelfs binnen een en dezelfde maatschappij, beslist steeds gelijkgericht moeten zijn.

'Some morality' is nodig, maar 'some morality' kan vele vormen aannemen.

Er steekt 'some morality' in de leer, dat de geslachtsorganen op voortplanting ingericht zijn en dat een geslachtelijke vereniging, waarbij die voortplanting opzettelijk belet wordt, dus tegennatuurlijk en mensionwaardig is. Er steekt ook 'some morality' in de opvatting dat de geslachtelijke eenwording, die de liefde tussen man en vrouw uitdrukt en versterkt, om die reden voltrokken mag en moet worden, maar dat het plicht is het voortplantingsgevolg daarvan te voorkomen als de komst van het kind voor gezin of maatschappij ongewenst zou zijn.

Er steekt 'some morality' in de bevordering van schaamtegevoelens en het aankweken daarvan bij kinderen. Er steekt ook 'some morality' in het streven naturalisten, die een gezonde instelling ten opzichte van

het seksuele juist gediend achten, als mannen, vrouwen en kinderen bij tijd en wijle geheel naakt samen zijn voor spel en sport.

Er steekt 'some morality' in de veroordeling van pornografie en alles wat zinneprikkelend is en in de wens, vooral voor jeugdige ogen zulke dingen verborgen te houden. Er steekt ook 'some morality' in de opvatting van hen, die overheidsensuur verwerpen omdat zij vinden dat de burger zelf moet uitmaken waarvan hij kennis wil nemen. 'Some morality' ook in de beslissing van Zweedse onderwijsautoriteiten, die een voorlichtingsfilm voor de scholen lieten vervaardigen, waarin man en vrouw tijdens de bijslaap, een masturberende jongen en voorbeelden van lesbisch en homoseksueel verkeer getoond worden, daar men tot de overtuiging is gekomen, dat het vooral de onbevredigde nieuwsgierigheid is die het seksuele voor veel kinderen tot een ongezonde obsessie maakt.

Er steekt 'some morality' in de veroordeling van abortus als een soort van moord, en ook in de verdediging van het recht op abortus, als de zwangere redenen heeft het kind niet ter wereld te willen brengen. Er steekt 'some morality' in de verwerping van homoseksuele omgang als tegennatuurlijke ontucht, en ook in de aanvaarding van homoseksuele omgang als een voor bepaalde mensen aangepaste vorm om uitdrukking te geven aan hun diepste gevoelens en aan hun verlangen, te ontkomen aan een verstikkende eenzaamheid.

'Some morality' spreekt uit de opvatting dat het aangaan van een huwelijk volwassenheid eist, in lichamelijk en geestelijk opzicht. Maar sprak er ook niet 'some morality' uit de oude leer in India, die het menselijk zaad zo'n kostbare en verheven vloeistof achtte, dat verspilling van de kleinste druppel ervan reeds een gruwelijk vergrijp tegen de goddelijke orde was? Hier volgde uit, dat kinderen moesten trouwen en geslachtsgemeenschap hebben eer bij de jongen de eerste zaaduitstorting kon intreden.

'Some morality' kan dus vele en vaak tegenstrijdige vormen aannemen. Meestal kunnen die vormen in een en dezelfde maatschappij ook wel naast elkaar bestaan, op voorwaarde dat er een redelijke verdraagzaamheid heerst en de ene groep de eigen inzichten niet dwingend wil voorschrijven aan de andere. Mensen die het gebruik van pil of condoom onzedelijk, naaktheid buiten bad- en slaapkamer schaamteloos, pornografische lectuur verwerpelijk, vruchtafdrijving immoreel en homoseksualiteit tegennatuurlijk vinden, kunnen in vrede naast burens leven die geboortenbeperking toepassen, op eigen afgesloten domein naakt lopen, prikkellektuur lezen, een ongewenst kind afdrijven of homoseksuele omgang hebben. Voorwaarde daartoe is dat men de middelen tot geboortenbeperking normaal, dus zoals andere artikelen, verkrijgbaar stelt voor degenen die ze hebben wil, maar omgekeerd het gebruik ervan ook niet opdringt; dat naturalisten op eigen besloten terrein of in daartoe aangewezen gebieden vrijelijk naakt mogen gaan, maar dat ze omgekeerd hun naaktheid niet ongevraagd aan buitenstaanders ten toon stellen; dat de handel in pornografie vrij is, maar pornografisch materiaal niet langs de straat geëtaleerd of zo maar in de brievenbus gestopt wordt; dat elke zwangere vrouw zo nodig abortus kan laten uitvoeren, maar geen

vrouw daartoe gedwongen wordt; dat homoseksuele omgang aan niet meer maar ook aan niet minder beperkingen wordt onderworpen dan heteroseksuele.

Niet op al deze punten ligt de verdraagzaamheid even makkelijk. Van de hier genoemde is de abortus wel het moeilijkste. Degene immers, voor wie abortus een vergrijp tegen het leven is, de vernietiging van een menselijk wezen dat zichzelf niet verdedigen kan, zal zich geroepen kunnen voelen deze verdediging op zich te nemen, en daarom abortus tot misdrijf stempelen. Een maatschappelijk aanvaardbaar compromis kan hier slechts met inspanning worden verkregen. Tussen bepaalde moraliteiten is zelfs geen samengaan mogelijk, maar het gaat dan gewoonlijk om moraliteiten van een verschillende cultuur. Zo verdraagt onze westerse moraliteit op het stuk van eerbied voor leven en ouderdom zich niet met de moraliteit van Kei-eilanders, bij wie de zoon in kinderlijke liefde zijn ouders op een gegeven moment de schedel inslaat om hen de lasten en bezwaren van de ouderdom te besparen. Ook zouden wij in conflict komen met de moraliteit van Nuer-negers, bij wie het als onmannelijk en onbehoorlijk geldt de penis te bedekken.

Dat zijn evenwel uitersten, en binnen de rijkgeschakeerde westerse cultuur zijn heel wat variaties in moraliteit bestaanbaar. Vandaar dat Richard Kuh's beroep op de noodzaak van 'some morality' ter rechtvaardiging van een verbod van pornografische boeken niet opgaat. Het gaat alleen op wanneer we 'some morality' simpelweg gelijk stellen aan de morele inzichten van deze openbare aanklager en de zijnen. Maar dat is een door niets gerechtvaardigde gedachtensprong.

VII. *Sex en geweld*

Om onze heer Kuh nu nog verder bij de horens te vatten: de tweede gedachtensprong die hij maakt is de aloude maar ook door niets gerechtvaardigde gelijkstelling van moraliteit met seksuele moraliteit, van goede zeden met goede seksuele zeden. Waarom, als men de zedelijkheid wil verdedigen, zijn het alleen seksueel losbandige boeken die verboden moeten worden en niet geschriften over roof, vernieling, mishandeling of moord? Waarom mag een jongen wel lezen, hoe Indianen aan de martelpaal een gevangene ombrengen, hoe bandieten een bankkluis forceren of hoe soldaten een fabriek opblazen, maar komt zijn zedelijke ontwikkeling in gevaar bij een beschrijving van de lichamelijke vreugden, die twee mensen elkaar in hun liefde schenken? Dan was Socrates tenminste consequent. Hij wilde de lectuur van Homerus en Hesiodus verbieden omdat wat deze schrijvers vertelden over het gedrag der goden, met al hun kleinzielig gekibbel en oneerlijkheid, een slecht voorbeeld voor de jeugd vormde.

In zijn boek *Foolish Figleaves?* gaat Kuh op deze tegenwerping in, maar hij maakt er zich op een wonderlijke manier van af. Kinderen kunnen gerust over een moord lezen, betoogt hij, want de gemeenschap heeft ons altijd ingescherpt dat doden en geweldpleging verkeerd zijn. Maar wat op seksueel gebied verkeerd is, blijft veel vager en onzekerder.

Dit is toch wel tastbaar onwaar. Via de televisie kunnen we in onze huiskamer zien, hoe twee halfnaakte mannen elkaar in de ring onder toejuichingen van een groot publiek te lijf gaan, met een zichtbaar effect van dichtgeslagen ogen of bloedende wenkbrauwen. Zouden diezelfde mannen met even zichtbaar effect elkaar erotisch benaderen, dan zou dat een compleet schandaal vormen. In kinderboeken vechten jongens met elkaar; de jonge lezer mag genieten als de schurk een gruwelijk einde vindt; hij leest van scalperen en schedelklieven. Hij leert van zich af te slaan als men hem te na komt; hij leert dat het leven een strijd is met concurrenten. De massamedia brengen hem op de hoogte van oorlogen, van vechtpartijen, van mishandelingen in de sport. De kleuter heeft al zijn sabeltje, zijn propeschiet en dreigt daarmee zijn hele familie uit te roeien. Misschien hoort hij zijn vader wel eens verzuchten dat hij die of die vent zijn nek zou willen breken, of dat die of die een doodschop verdient.

In onze van strijd en geweld doordrenkte maatschappij is het voor de opgroeiende jongere uiterst moeilijk, of zelfs haast onmogelijk, zich een duidelijk, consequent moraalbesef op het gebied van doden en geweldpleging te vormen. Op het terrein van de seksualiteit daarentegen, was het tot voor kort en zeker nog in de jaren toen Kuh zijn rekwisitoor hield zeker dat eigenlijk alles ongeoorloofd was wat niet tot de echtelijke bijslaap behoorde.

Kuh's verklaring gaat dus niet op. De werkelijke grond van de vrijheid voor geweldslyriek naast de onvrijheid voor schilderingen van seksuele genietingen ligt in de historische ontwikkeling van onze Joods-Christelijke cultuur, die nu eenmaal altijd beter raad heeft geweten met bloed en pijn dan met sperma en genot. Een foto van een Indiaanse vrouw, die in Brazilië wordt opgehangen aan een boom terwijl een aantal mannen in tropenkostuums aandachtig toekijken, komt in een Duits weekblad. Een foto van een officier die in Saigon op straat een jonge Vietcong-gevangene doodschiet, wordt bekroond als de beste persfoto van het jaar. In vorige jaren kregen foto's van de moord op een Japans staatsman en van een Vietnamees die door een tank aan een touw over de grond gesleept wordt soortgelijke onderscheidingen. Met zulke voorstellingen heeft men in onze cultuur geen last, ze roepen geen gedachten op die schunnig heten. Had de afbeelding ons diezelfde Indiaanse vrouw getoond, met om haar hals niet de strop maar de armen van haar geliefde, met wie ze in hoogste vervoering lichamelijk was verenigd; had de officier op de bekroonde foto de jonge Vietcong-soldaat niet een kogel door het hoofd gejaagd, maar hem intiem geliefkoosd, dan zouden het schunnige prentjes geweest zijn en hun publikatie had de politie in het geweer gebracht. Bij het subcomité van het Amerikaanse Congres, dat grieven van burgers behandelt, komen meer boze brieven in over pornografie dan over de oorlog in Vietnam.

Het hangt met het geloof samen. Een sociologisch onderzoek naar de persverslagen over het beruchte moordproces Hans van Z. wees uit, dat de confessionele bladen het sex-aspect van de zaak onderbelicht hadden, maar daartegenover veel meer bijzonderheden vertelden over de geweldpleging dan hun niet-confessionele collega's. De journa-

listen kennen de instelling van hun lezerskring.

In de christelijke wereld is het kind van jongs af aan vertrouwd met het beeld van een op allergruwelijkste wijze langzaam ter dood gemartelde man, vol bloed en tranen. In de kerken stond het Hooglied ('Uw slanke leest is als een palm, uw borsten trossen van druiven. Ik dacht: Ik wil de palm beklimmen, zijn dadels grijpen.') als bijbelboek nooit zo in aanzien als de Psalmen ('De Heer heeft gezegd: Ik sleep ze uit Basjan, haal ze naar boven uit de diepsten der zee, opdat gij in hun bloed met uw voeten kunt plassen, ook de tong van uw honden haar deel van de vijanden krijgt.')

Een andere ontwikkeling, waarbij het Hooglied de Psalmen overleugeld had, was op dezelfde grondslagen denkbaar geweest. Dat bewijst de Islam, die op dezelfde heilige boeken stoelt. Als teken van Mohammed's bijzondere uitverkiezing als godsgezant geldt mede zijn enorme geslachtelijke potentie, waarmee hij vele vrouwen kon bevredigen. En een klassiek Arabisch werk over de 'techniek' van de seksuele omgang begint met de woorden: 'Geprezen zij Allah die de bron van het hoogste genot voor de man heeft gelegd in de geslachtsdelen van de vrouw, en het hoogste genot voor de vrouw in de geslachtsdelen van de man; die beschikt heeft dat het welvaren, de bevrediging en het genoegen van de vrouwelijke delen afhankelijk zijn van de ontvangst die zij bereiden aan het mannelijk lid, en dat een man geen rust of vrede kent eer hij zijn plicht behoorlijk heeft gedaan!'. In het Paradijs wachten de gelovigen grootogige gezellinnen met geronde boezem, 'en onder hen gaan rond eeuwiglevende knapen; wanneer ge hen zaagt, zoudt gij menen, dat zij rondgespreide parelen zijn'.

Onze westerse cultuur is in tegengestelde richting gegroeid en heeft alle seksualiteit met een taboe belegd. Vanzelfsprekend was die ontwikkeling in al haar eenzijdigheid echter niet. Wil men deze eenzijdigheid, dit taboe met de drukkende macht van het strafrecht handhaven, zoals Kuh, dan kan niemand hem het recht ontzeggen voor deze visie te pleiten. Maar hij moet dan wel vertellen wat hij doet en het niet stilzwijgend als een vanzelfsprekend iets voorstellen.

De derde en laatste gedachtensprong waaraan Kuh zich schuldig maakt is er een, die we in veel betogen over strafrecht tegenkomen. Aangenomen al dat pornografie een bedreiging vormt voor het voortbestaan van de samenleving, en dat pornografie veel gevaarlijker is dan beschrijvingen van moord of doodslag, dan volgt daaruit nog allerm minst dwingend, dat strafrechtelijk ingrijpen nu juist het enige, of zelfs maar het aangewezen middel is ter zelfverdediging van die samenleving: 'Iets is verkeerd; de overheid moet het dus verbieden en tegen overtreding van dit verbod straf bedreigen', is een al te simplistische redenatie, al wordt zij nog zo vaak voorgedragen. Het punt mag hier worden gesignaleerd. We zullen er later dieper op ingaan.

3. Geschiedenis van de zedenwetgeving

1. Strafrecht van de Franse Revolutie, 1791

Eerst keren we weer terug tot de wetgevers van de Franse Revolutie, die bezield waren door de denkbeelden van Montesquieu, Voltaire en Rousseau. Montesquieu had geleerd: 'Bij verborgen daden welke de godheid beledigen is volstrekt geen sprake van misdaad; dat alles is een zaak tussen het individu en God, die weet in welke mate en wanneer Hij zich wreken zal.' Le Pelletier de Saint-Fargeau, die namens het comité voor de strafwetgeving het ontwerp aan de Nationale Vergadering aanbood, zei daarbij: 'Tenslotte zult u zien, dat we een heleboel denkbeeldige misdrijven hebben weggeruimd, waar onze oude wetsverzamelingen van uitpuilden. U vindt hier niet meer die grote misdrijven van ketterij, van belediging van de goddelijke majesteit, van hekserij en tovenarij. De in feite godslasterlijke vervolging daarvan heeft maar al te lang de godheid beledigd. Hoeveel bloed heeft niet, in naam van de Hemelse gerechtigheid vergoten, onze aarde bezoedeld!'

Deze wetten, nog door Lodewijk xvi in 1791 afgekondigd, beperkten de strafbare handelingen op het gebied van de seksualiteit tot drie artikelen: 1e. voor verkrachting kon iemand zes jaar in de boeien worden geslagen, en zelfs twaalf jaar als het om de verkrachting of de aanranding met geweld van een meisje van nog geen veertien jaar ging, of als de daad door meerdere mannen tezamen was gepleegd; 2e. was het strafbaar een meisje met geweld tot prostitutie te dwingen, en 3e. stond ten hoogste zes maanden gevangenisstraf op openbare schennis van de eerbaarheid, waaronder dan niet enkel het vertonen van de geslachtsdelen of van geslachtelijke handelingen in het publiek begrepen werd, maar ook het uitstellen of verkopen van pornografie.

Deze inperking, die wel van een wat overgroot optimisme over de mensheid getuigde, was enorm revolutionair. Hoe revolutionair begrijpen we eerst als we bedenken dat nog pas twintig jaar tevoren Jousse in zijn beroemde leerboek van het strafrecht geschreven had dat sodomie, d.w.z. het anaal geslachtsverkeer tussen twee mannen 'van alle ontucht de afschuwelijkste is, en daarom dan ook in alle tijden met de zwaarste straf wordt vergolden. Tegenwoordig is de straf voor dit misdrijf dat allen die er schuldig aan staan, zowel hij die het doet als hij die het ondergaat, levend verbrand worden.'

Dat homoseksuele omgang *in alle tijden* werd bestraft was een vergissing van Jousse, die echter wel laat zien hoe vanzelfsprekend zulk een vergelding hem leek. Maar waar was, dat al Karel de Grote de bedrivers van homoseksualiteit naar de brandstapel verwezen had 'uit vrees dat anders het volk en het gehele rijk vanwege deze zonden te gronde zouden gaan', dat de wetten van de heilige Lodewijk (1272) niet anders beschikten en dat een andere wettenverzameling uit de dertiende eeuw slechts iets milder bepaalde, dat de schuldige bij een eerste overtreding zijn testikels moest verliezen, dat hem bij een tweede keer zijn geslachtslid moest worden afgesneden, en dat pas bij een derde maal het levend verbranden nodig was. De koninklijke ijver tot het toepassen van deze straffen werd daarbij nog geprikkeld door de bepaling dat alle bezittingen van de terechtgestelden aan de

koning vervielen.

Eeuwenlang had men dit als een vanzelfsprekende zaak aanvaard, en nu ineens, met de wetten van 1791, kwam hieraan een einde. Hetzelfde gedrag waarvoor iemand gisteren op de brandstapel belandde, bleef vandaag geheel strafvrij. En, merkwaardigst van al, geen enkele stem verhief zich in de Nationale Verzameling daartegen. Niemand had meer behoefte aan wat twintig jaar tevoren bittere noodzaak leek voor de handhaving van de rechtsorde.

De wetten van 1791 waren intussen, dat bleek al gauw, toch te optimistisch in hun vertrouwen op de natuurlijke goede inborst van de mens. Er kwam, op sommige punten terecht, een aandrang op verdergaande bescherming van de seksuele individualiteit. Na de al te radicale ingreep van 1791 volgde in Frankrijk en in de landen die het Franse voorbeeld navoldden een golf in tegengestelde richting, die heeft voortgestroomd tot voorbij de helft van onze eeuw. Het laatste voortstuwsel daarvan was het ontwerp voor een nieuwe strafwetboek, dat de door christen-democraten beheerste regering van de Duitse Bondsrepubliek in 1962 aan de Bondsdag voorlegde. Het telde honderdnegentig verschillende zedendelicten!

II. *De Code Pénal, 1810*

In het begin van de negentiende eeuw was men daar intussen nog ver van af. De commissie van vijf juristen, die in 1801 van Napoleon de opdracht kreeg een wetboek van strafrecht samen te stellen, bleek nog geheel doordrenkt van de beginselen der Revolutie. Zij verhoogde het maximum van de bedreigde straffen, breidde de extra bescherming tegen geweld, aan meisjes onder de veertien verleend, uit tot meisjes en jongens onder de vijftien. De bepaling over het met geweld dwingen van meisjes tot prostitutie maakte plaats voor de veel bredere omschrijving: 'er een gewoonte van maken de ontucht of het zedenbederf van de jeugd onder de eenentwintig jaar uit te lokken, te bevorderen of te vergemakkelijken.' Als verzwarende omstandigheid bij verkrachting of aanranding met geweld gold nu ook de omstandigheid 'dat de schuldige gezag had over het slachtoffer, bediende was in diens huis, ambtenaar of bediener was van de erediens'. Een kennelijke lacune werd opgevuld door nu ook de aanranding met geweld van personen boven de vijftien jaar strafbaar te maken. Slechts op één punt viel de commissie op bedenkelijke wijze in een verouderde gedachtengang terug, namelijk toen zij overspel tot misdaad stempelde; bij de vrouwen te allen tijde, bij de man alleen als hij zijn bijzit in de echtelijke woning meenam.

Opvallend was nu ook weer, dat noch in de commissie van vijf, noch in de Raad van State, noch bij de gerechtshoven en de rechtbanken die alle geraadpleegd werden over het ontwerp, ook maar één stem opging om homoseksuele omgang weer strafbaar te stellen. En dat in een periode, dat homoseksuele prostitutie zich 's avonds bij het Palais Royal op de stuitendste wijze etaleerde: jongetjes van zes jaar af stonden er te koop. Dat de Code Pénal van 1810 de homoseksualiteit geheel vrij liet is dikwijls toegeschreven aan de persoonlijke invloed

van Napoleon's opperjurist, de aartskanselier Jean-François-Régis de Cambacérès. Cambacérès stond immers algemeen bekend als homofiel, zó bekend dat Napoleon, toen de aartskanselier zich eens voor zijn telaar komen bij de Keizer verontschuldigde met de woorden: 'Ik had een dame bij me, sire', daarop antwoordde: 'Nu, als u weer eens een dame bij u hebt, moet u hem maar zeggen dat hij zijn hoed en wandelstok moet pakken en u alleen laten!'

In werkelijkheid heeft Cambacérès evenwel weinig bemoeienis gehad met de Code Pénal en het stilzwijgen van dit wetboek over homoseksuele omgang is geheel toe te schrijven aan een consequent doorwerken van de revolutionaire beginselen.

Ook in de Code Pénal, ingevoerd in 1810, staken intussen nog vreemde gaten. Zo was bijvoorbeeld alle seksueel contact met kinderen strafvrij, zolang daarbij maar geen geweld gebruikt werd. In 1832 pas is in deze lacune voorzien. Toen kwam de wet de kinderen tegen wellustige toenaderingen te beschermen, tot hun elfde jaar. Kinderen van elf jaar en ouder waren immers, zo betoogde men, wijs en ervaren genoeg om zelf uit te maken tot welke seksuele contacten zij zich wilden lenen. Latere generaties waren daar niet zo zeker van. Frankrijk verhoogde de beschermde leeftijd in 1863 tot dertien, in 1945 tot vijftien jaar.

III. *Het Wetboek van Strafrecht, 1886*

Deze verdere ontwikkeling van de Franse wetgeving is intussen voor ons van minder belang. Het vertrekpunt, de Code Pénal, des te meer. Na de inlijving van de Nederlandse provinciën bij het Franse Keizerrijk in 1811, trad immers het wetboek van Napoleon hier in de plaats van het in wezen nog vooruitstrevender *Crimineel Wetboek voor het Koninkrijk Holland*, dat in 1809 onder Lodewijk Napoleon was ingevoerd. En al kondigde, na de bevrijding, de Grondwet van 1814 de invoering aan van een nieuw 'algemeen wetboek van lijfstraffelijk regt', en al werden in 1814, in 1827 en in 1847 ontwerpen daarvoor op stapel gezet, toch heeft het tot 1881 geduurd eer een eigen, nationaal wetboek van strafrecht voltooid en aangenomen werd. In 1886 trad het in werking.

Bij zijn verdediging van het wetsontwerp in de Tweede Kamer noemde de Minister van Justitie mr. A. E. J. Modderman het Wetboek van Strafrecht op het stuk van de zedendelicten 'oneindig strenger dan de Code Pénal'. In de eerste plaats was de leeftijd, tot welke jeugdigen gevrijwaard werden tegen seksuele contacten, zowel voor jongens als voor meisjes opgetrokken tot zestien jaar. Tot dan toe waren geslachtelijke gemeenschap en andere seksuele handelingen, ook met zeer jeugdige kinderen, geheel strafvrij geweest zolang daarbij geen geweld gebruikt werd. In de tweede plaats voerde het Wetboek van Strafrecht voor afhankelijke personen een speciale bescherming in tegen misbruik van gezag tot het nemen van seksuele vrijheden. Die bescherming gold voor minderjarigen tegenover hun ouders, voogden, toeziende voogden, godsdienstleraars of onderwijzers en tegenover hun werkgevers of bazen in het bedrijf waar zij werkten. Personen

van elke leeftijd, dus ook de meerderjarigen, werden beschermd tegenover ambtenaren, die gezag over hen uitoefenden of hen moesten bewaken, en tegenover bestuurders, geneeskundigen, onderwijzers, beambten, opzichters of bedienden in gevangenissen, opvoedingsgestichten, ziekenhuizen en dergelijke inrichtingen. In de derde plaats was het Wetboek van Strafrecht strenger dan de Code Pénal doordat het alle personen onder de drieëntwintig jaar uit de bordelen weerde en tenslotte bedreigde het over de hele lijn de bedrijvers van zedendelicten met veel hogere straffen dan de Franse Wet.

Maar uitdrukkelijk stelde de regering dat aan de beginselen van strafbaarheid niets was veranderd. Toen het kamerlid Oldenhuis Gratama het ontwerp bekritiseerde met de woorden: 'Er wordt te veel gestraft wat aan de ontwikkeling van de moraal, de ethica en de godsdienst moest worden overgelaten', antwoordde minister Modderman: 'Er is een tijd geweest waarin men moraal en recht met elkander vermengde. Daarop is een tweede tijdperk gevolgd, toen men juist omgekeerd moraal en recht geheel van elkander afrukte; dat was de bloeitijd van de Kantiaanse rechtsleer. Thans zijn wij, Goddank, in een derde periode: recht en moraal worden onderscheiden, maar niet van elkander afgescheiden. Wat heeft nu de geachte afgevaardigde gedaan? Hij heeft enige artikelen genoemd waarin gestraft wordt een feit dat immoreel is. Volgt daar nu uit dat zodanig feit niet *tevens* onrecht kan zijn? Ik geef de verzekering dat in dit wetboek gepoogd is niet te straffen dan wat *onrecht* is.'

In dezelfde geest had minister Smidt bij de indiening van het ontwerp in zijn memorie van toelichting geschreven, dat de strafrechtelijke bestrijding van pornografie zich moest beperken tot 'afbeeldingen en vliegende blaadjes': 'Tot alle geschriften, zelfs lijvige boekwerken uitgebreid zou de strafbepaling ver buiten de aan het strafrecht te stellen grenzen vallen. Tegen vrijwillig eigen zedenbederf de individuen te beschermen behoort niet tot de taak der strafwet. Zij heeft alleen te waken tegen het kwetsen van eens anders eerbaarheid, en dit geschiedt niet door boeken met onzedelijke inhoud maar door zedeloze prenten of kleine schotschriften die, tentoongesteld of verspreid, zich ook huns ondanks aan personen opdringen wier zedelijk gevoel erdoor gekwetst wordt. De wijze van publicatie en verspreiding van deze onreine voortbrengsels stelt de openbare eerbaarheid aan gedurige kwelling bloot en rechtvaardigt een strafbepaling welke, tot andere geschriften uitgebreid, tot een weinig raadzame *censura morum* zou leiden.'

Dezelfde geest ook bezielde de meerderheid van de commissie voor justitie van de Tweede Kamer, toen zij het voorstel van een minderheid, 'onnatuurlijke ontucht' strafbaar te stellen, afwees. Die minderheid had er zich op beroepen, dat dergelijke feiten dagelijks plaats vonden en gestraft moesten worden 'op grond dat het naar het volksgeweten een zwaar misdrijf is en de straffeloosheid óf aan de eerbied voor het wetboek moet afbreuk doen óf in de ogen van het volk, ook de strafwaardigheid van het feit moet verminderen.' De meerderheid wees dit evenwel af omdat 'waar de eerbaarheid niet wordt aangerand of openlijk beledigd, geen termen bestaan voor de strafwetgever om

uit een zedelijk oogpunt laakwaardige feiten tot misdrijven te stempelen.'

iv. *De wet van Regout, 1911*

Met de lippen is de Nederlandse wetgever steeds deze beginselen blijven belijden. Het heeft hem niet verhinderd, steeds strenger en verder gaande bepalingen over zedendelicten op te stellen en telkens datgene te doen, wat enkele jaren te voren nog officieel voor strijdig met die beginselen werd gehouden.

Had minister Smidt in 1879 de verkoop van 'boeken met onzedelijke inhoud' uitdrukkelijk vrijgelaten, omdat daardoor niemand ongewild in zijn eerbaarheid werd gekwetst en een censura morum weinig raadzaam was, al in 1900 wilde minister Cort van der Linden hierop terugkomen. Volgens hem had de wetgever tot taak 'middelen tot opwekking der zinnelijkheid, wier strekking alleen is ontucht' te weren, want hij moest 'aanslagen tegen de zedelijkheid tegengaan'.

Bij het indienen van zijn wet ter bestrijding van de zedeloosheid schreef minister Nelissen in 1909, dat men zich geen overspannen voorstelling moest maken van wat met strafbepalingen valt te bereiken. Als zij beogen de rechtstreekse beteugeling der hartstochten, tot opvoeding van het individu, dan missen zij vaak hun doel en tasten nutteloos de persoonlijke vrijheid aan. 'Voor zedenmeester is de Staat minder geschikt en als strafwetgever behoort de overheid slechts dan op te treden, wanneer rechtsgoederen van anderen of van de gemeenschap door de onzedelijke handeling kunnen worden aangerand. Daartegenover staat echter—en zo is het ook door de strafwetgever van 1880 ingezien—dat de strijd tegen aanleiding tot het plegen van onzedelijke handelingen, tegen bronnen van zedenbederf, alsmede tegen het uit zedelijk oogpunt aanstotelijke, met behulp van strafbepalingen zeer zeker kan en, wenst de ondergetekende daaraan toe te voegen, nog krachtiger dan thans het geval is, moet worden aangebonden.'

De liberaal Van Houten viel het ontwerp van de katholieke minister in felle bewoordingen aan. Hij zag er de bedoeling in, bepaalde opvattingen van zedelijkheid door de strafwet te doen beschermen. Dat was staatsvoogdij. En in het voorlopig verslag van de Tweede Kamer stelden sommige leden, dat de strafwetgever niet heeft uit te maken wat zedelijk is. Hij moet zich houden buiten de ethische gronden waarop de strafbepaling steunt. De overheid moet niet alle kwaad trachten te onderdrukken; zij heeft slechts op te treden als door onzedelijk handelen de belangen van anderen worden geschaad.

De stemmen van deze leden waren roepkreten in een woestijn van fatsoen. In deze jaren van victoriaanse en na-victoriaanse preutsheid hadden zij het getij tegen zich. Slechts degenen die speciaal deskundig waren op dit terrein en die sterk in hun schoenen stonden konden de zedelijke moed opbrengen te pleiten voor vrijlating van gedragingen die zij zelf zedelijk afkeurendswaard achtten.

Nelissens opvolger, de eveneens katholieke mr. Regout kon aldus in 1911 de oogst binnenhalen: uitbreiding van de pornografiebestrijding

tot alle geschriften, dus ook tot boeken, verzwaring van de straf, verbod van het etaleren van zaken 'geschikt om de zinnelijkheid van de jeugd te prikkelen', verbod aan jeugdigen onder de zestien jaar uit winstbejag pornografie of anticonceptionele middelen in handen te geven, verbod openlijk of ongevraagd anticonceptionele middelen ter verkoop aan te bieden, strafbaarstelling van gelijkgeslachtelijke handelingen van meerderjarigen met minderjarigen, strafbaarstelling van de verleiding tot bijslaap als het om minderjarigen van onbesproken gedrag gaat, verbod van bordelen, speciale strafbaarstelling van souteneurs.

Daarbij verklaarde minister Regout, dat hij zich de uiterste beperking had opgelegd. De strafwetgever, zei hij 'heeft weerstand te bieden aan de verleiding om regelen te geven ook voor het zedelijk leven van het individu'. Op die grond wees hij bijvoorbeeld een strafbaarstelling van bordeelbezoek af. Het was genoeg het bordeelhouden te bestraffen. Verbodsbepalingen achtte hij slechts gewenst 'waar de behoeften der praktijk ten duidelijkste de noodzakelijkheid van elk bijzonder voorschrift hebben geopenbaard.' 'De strafwetgever beperke zich om, waar mogelijk, de uitwassen der zedeloosheid aan te tasten, om feiten en toestanden, die een beletsel zijn ter harer bestrijding, aan te grijpen, hij late aan de arbeid van particulieren de taak om het zedelijk bewustzijn der natie te verhogen en de zedeloosheid te onderdrukken, hij trede niet op, waar de zedeloosheid zich nog slechts in geringe mate openbaarde en afdoende beteugeling zonder hulp van de strafwetgever mogelijk schijnt'. De strafwetgever mag slechts werkzaam zijn 'bij hoge noodzakelijkheid en waar dit doelmatig kan'. Men mocht in zijn wetsontwerp niet zien 'een poging om de individuele vrijheid aan te tasten, zolang deze het belang en de vrijheid van anderen niet onmiddellijk aantast'.

Op die grond wees de minister bijvoorbeeld bestraffing van homoseksueel verkeer als zodanig af en beperkte hij de strafbaarheid tot handelingen van meerderjarigen met minderjarigen. Hier was reden tot bemoeienis omdat 'de meerderjarige wellusteling bij voorkeur zijn slachtoffers zoekt in aankomende jongelingen, die nog onervaren genoeg zijn om zijn slechte bedoelingen niet aanstonds te doorgronden.' Hij beweerde over allerlei bewijzen te beschikken voor zijn opvatting 'dat het juist oudere homoseksuelen zijn, die verwaarloosde en moreel zwakke knapen bij voorkeur tussen zestien en achttien jaar door verleidingsmiddelen tot slachtoffers hunner lusten maken.' De Kamer moest de minister op zijn woord geloven, want hij weigerde het bewijsmateriaal, waarop hij zich gedurig beriep, ter inzage te geven.

v. Toenemende zedenverwildering

Het is moeilijk hem hierin te volgen, vooral nu modern wetenschappelijk onderzoek de volkomen onjuistheid van 's ministers beweringen heeft aangetoond. Meer begrip valt op te brengen voor Regouts klacht in de Eerste Kamer, dat de laatste dertig tot veertig jaar een toenemende zedenverwildering hadden getoond.

Met de psychologische inzichten waarover we nu beschikken kunnen we ons dit best voorstellen. Er viel zelfs niet anders te verwachten. Want die laatste dertig tot veertig jaren, waarover Regout sprak, was het victoriaanse tijdperk, waarin fatsoen en zedigheid tot zulke ongekende hoogten werden opgevoerd, dat het woord 'broek' onuitspreekbaar werd voor welopgevoede lieden en de poten van tafels en stoelen soms met lapjes werden bekleed om zelfs elke gedachte-associatie aan zulke oneerbare lichaamsdelen als benen te voorkomen. Het was de tijd, dat in Amerika rechter Richard B. Shegard twee jaar in de gevangenis moest doorbrengen omdat hij de posterijen misbruikt had door een exemplaar van Boccaccio's *Decamerone* als pakje te verzenden. Het was de tijd, dat de slotregel van Goethes lied over het land waar de citroenen bloeien: 'Dahin! Dahin! Möcht' ich mit dir, o mein Geliebter ziehn' in schooluitgaven veranderd werd in 'Dahin! Dahin! Möcht' ich mit dir, o mein geliebter Vater ziehn'. In zulke tijden raakt het gedachtenleven totaal versekst. In Frankrijk leerden nette kinderen woorden als 'insteken', 'heen en weer bewegen', 'wijd', 'nauw' en 'zich terugtrekken' te vermijden, omdat zij wellustige gedachten opriepen. Nooit was de kat met zoveel hevigheid in het donker geknepen. Het was de tijd dat eerbare dames uit de provincie zich op koopdagen in de stad een extra mooi toilet verdienden met prostitutie, en dat voor nog rijker en nog onbevredigder dames bordelen waren ingericht, waar mannen en jongens hun tegen betaling ten dienste stonden. Het was de tijd van de ontmaagdingsmanie in Engeland, waar gespecialiseerde koppelaars voor een paar pond aan fijnproevers dertien- tot zeventienjarige meisjes leverden, voorzien van medisch maagdelijkheidsattest, kinderen uit de verpauperde arbeidsklasse. Een heer in Londen beroemde zich, er tweeduizend ontmaagd te hebben en ze nooit minder dan vijf pond te hebben betaald. Op zichzelf was dit naar Engels recht niet strafbaar. En toen een ander dergelijk heer wel terecht moest staan, omdat hij een veertiental dertienjarige meisjes bij de bewerking erg had toegetakeld, kreeg hij een kleine boete.

Minister Regout had wel gelijk met zijn klacht over toenemende zedenverwildering. Waarin hij ongelijk had was dat hij, als kind van zijn tijd, enkel dacht aan 'krachtiger beteugeling', aan meer wettelijke verboden en strafdreigingen. In feite speelde hij daarmee in op de kwaal. Hij probeerde een kramp te bestrijden met krampverwekkende middelen. Het pornografische boek verdween uit de gewone verkoop en kwam op de zwarte markt. Het kostte daarom duurder en dit maakte de produktie ervan voor schrijvers en drukkers des te aantrekkelijker. Inbeslagnemingen, die de rechter weer ongedaan maakte en sensationele procedures vormden een machtige reclame, die het justitie-apparaat kosteloos voor de uitgever van boeken-op-het-randje verzorgde. De stroken, die bepaalde titels en plaatjes in de etalages bedekten, om te verhinderen dat die de zinnelijkheid van de jeugd zouden prikkelen, prikkelden in hoge mate de nieuwsgierigheid en de begeerte naar de verboden vrucht. Het bezit van condooms werd voor niet weinig jongens een statussymbool. Het verbod, anticonceptionele middelen gewoon in de winkel te verkopen, dreef velen tot steun aan

de neomalthusiaanse beweging en bevorderde dus de propaganda voor het gebruik van dergelijke middelen. De strafbaarheid van homoseksuele omgang met minderjarigen maakte blijvende, pedagogische positief gerichte verhoudingen tussen mannen en jongens onmogelijk en dreef tot vluchtige, anonieme contacten, terwijl het prostitutie, chantage en roofovervallen bevorderde. De bepaling tegen verleiding van minderjarigen van onbesproken gedrag bleek in de praktijk haast niet toe te passen en als zij werd toegepast gaf zij aanleiding tot een pijnlijk en zedenkwetsend gewroet in het verleden van de minderjarige. Met het verdwijnen van de bordelen verspreidde de prostitutie zich over andere stadswijken en nam het aanbod uitdagender vormen aan. Wat het artikel tegen de souteneurs betreft: de 'gemene meesters' wisten zich wel door intimidatie buiten schot te houden en hadden er weinig last van; naar de Rijkswerkinrichting verdwenen veel meer de 'slappe liefjes' die de vrouw van wie ze leefden in hun beste ogenblikken wat bescherming en wat gezelligheid hadden geboden.

Zo, met het paard vrolijk huppelend achter de wagen, reed de Nederlandse justitie de donkere jaren binnen, waarin de woordvoerders van de christelijke partijen bij elke begrotingsbehandeling al heviger en heviger klaagden over de verwildering der zeden en de hand over hand toenemende verrotting van de maatschappij. Dat alles riep om meer regelingen en strengere voorschriften, want de gevaren dreigden overal. Daar was de bioscoop, op zichzelf al een kwaad. Daar was de dans, die steeds wulpsier, de badkleding die steeds onbetamelijker, de mode die steeds onzediger werd. Er kwamen tijdschriften om te waarschuwen tegen slechte en schunnige boeken. Men ontketende acties tegen te veel naakt in de reclame. De strijd tegen gemengd zwemmen en zonnebaden werd een programmapunt voor politieke partijen. Er ontstonden bonden om te ijveren 'voor eer en deugd'. Geestelijken preekten tegen muziek die zwoele gedachten moest oproepen. Studenten verstoorden vergaderingen waar propaganda gemaakt werd voor geboortenbeperking. Het leek wel of in de ogen van menigeen dit alles gewichtiger was dan de hele wereldoorlog met al zijn gevolgen van crisis en ontwrichting, dan de overwinning van de bolsjewieken in Rusland, dan de golven van werkloosheid, dan de opkomst van fascistische en nationaal-socialistische bewegingen.

VI. *Donner, 1927 en Van Schaik, 1935*

Tegenover zoveel aandrang van de publieke opinie kon de Nederlandse justitie natuurlijk niet onbewogen blijven. De antirevolutionaire minister Donner nam in 1926 de draad van zijn voorganger Regout weer op en verkondigde, dat hij van verscherping van de strafwetgeving op dit punt een gunstige preventieve werking verwachtte. Zijn bewind bracht uitbreiding van de bepalingen tegen pornografische geschriften en tegen de produktie van pornografische films, vergemakkelijkte de bewijslevering tegen handelaren in dergelijk materiaal en stelde naast de handel in vrouwen ook die in jongens strafbaar.

Het mocht niet baten: Nederland bleek er niet zedelijker door te worden en de jaarlijkse klachten bij de Kamer-debatten verflauwden

allerminst. Reeds in 1935 vond de katholieke minister Van Schaik al weer nieuwe maatregelen nodig 'ten bate van een wenselijk gebleken betere bescherming van minderjarigen'. De Staten-Generaal verenigden zich hiermee 'met het oog op het beschermen van onzelfstandigen en het tot op zekere hoogte tegengaan van het ontstaan van een bedorven sfeer, waarin ook de niet-openbare onzedelijkheid een voedingsbodem vindt'.

Minister Regout had in 1911, sprekend over art. 240bis, nog kunnen verklaren: 'Wilde men elk opzettelijk of schuldig zedenbederf der jeugd strafbaar stellen dan ware aan de strafwet een te grote, niet gewenste uitbreiding te geven en zoude het artikel zich met evenveel reden moeten richten tegen het voorlezen van een onzedelijk boek, tegen een onzedelijke vertoning binnenskamers, ja zelfs tegen onzedelijke taal in tegenwoordigheid van een kind'. 'Hier wordt het gebied der zedelijke orde niet door dat van de strafrechtsorde gedekt.'

Vijfentwintig jaar later zag zijn opvolger Van Schaik deze beperkingen al niet meer. De leeftijd, waar beneden een minderjarige geen pornografie of middel tot geboortenbeperking in handen mocht krijgen, ging van zestien tot achttien omhoog. Een enorme uitbreiding kreeg de bepaling doordat de woorden 'uit winstbejag' er uit verdwenen. Tot dan toe had zij enkel op handelaren geslagen, die dergelijke artikelen aan de jeugd leverden. Nu viel er zelfs de schooljongen onder, die een vriendje een vieze tekening liet zien. Gebleken was immers, dat op de middelbare scholen herhaaldelijk zinneprikkende geschriften in handen van de jeugd werden aangetroffen.

Verscherpt werd ook de bepaling tegen de verleiding van minderjarigen van onbesproken gedrag. Tot dusver was die enkel toepasselijk geweest als het om vleselijke gemeenschap ging. Voortaan viel alle plegen of dulden van ontuchtige handelingen eronder, zodat het artikel nu ook op homoseksualiteit betrekking kreeg.

VII. *Hitler, 1940*

Al deze verscherpingen en uitbreidingen van de strafwet konden niet verhinderen dat de jaarlijkse klachten over zedenverwildering en de daarmee gepaard gaande roep om meer overheidsingrijpen en groter gestrengheid bleven klinken. Het is niet te zeggen waartoe dit misschien volgende Ministers van Justitie nog zou hebben gedreven, want hun werk werd in mei 1940 overgenomen door de nationaal-socialistische Duitse bezetter.

Dictaturen zijn kuis, het is al gezegd. Met weinig dingen hadden de Duitsers zoveel haast als met het opvullen van een ontstellende lacune in de Nederlandse zedenwetgeving. Twee maanden na hun triomfantelijke intocht, op 31 juli 1940, verscheen reeds de 'Verordening van den Rijkscommissaris voor het Bezette Nederlandsche Gebied' nummer 81, die homoseksuele handelingen ook tussen meerderjarige mannen strafbaar stelde. De kroon was gezet op de ontwikkeling die van de Franse Revolutie tot steeds meer verboden en steeds strenger bestraffing voerde.

Voor vele brave burgers vormde de kuisheid en de reinheid een aan-

trekkelijke zijde van het nazidom. De schrijver, die Hitlers *Mein Kampf* besprak in het maandblad *Anti-Revolutionaire Staatkunde* verklaarde principieel ver van de auteur af te staan, maar prees hem toch 'in zijn strijd voor zedelijke reinheid' en voor het hooghouden van de wetten der moraal. Een christelijk dagblad, *De Standaard* vond het nog niet zo verwerpelijk dat Hitler de republiek van Weimar vernietigd had met haar toenemende naaktgymnastiek en goddeloosheid. De redactie zou teleurgesteld zijn geweest als zij geweten had dat Hans Surén zijn campagne voor naaktgymnastiek ook na de Machtsovername ongestoord voortzette; alleen prees hij haar nu aan als 'arische Leibeszucht'. Maar voor het overige had zij gelijk: het nazidom was zedig. Rudolf Klare, een nazi-jurist, schreef dat de bestraffing van zedendelicten 'eine dauernde Selbstreinigungssapparatur des Volkskörpers' zijn moest. Het was een 'Ringens um die Erhaltung der blutmässigen Werte in unserem Volke'. De straf werd daarbij niet bepaald door de zedelijke schuld van de dader, maar door 'seine Gefährlichkeit für die völkische Gemeinschaft'. In het geding was 'das höchste Recht von Volk und Staat auf Reinerhaltung der blutmässigen Werte im Volk'. 'Nur erbarmungslose Härte kann hier Sauberkeit erzielen.' Vertalen laten deze citaten zich niet; alleen in het Duits kan het zo mooi worden gezegd.

Krachtig en systematisch voerden de nationaal-socialisten hun strijd: Schmutz en Schund verdwenen uit boekwinkels en kiosken. Hitlers *Mein Kampf* waarin geen onvertogen woord staat, en de frisse spotprenten op joden uit *Der Stürmer* kwamen ervoor in de plaats.

De hele sfeer is weergaloos geschilderd door Heinrich Böll in zijn *Brief an einen jungen Katholiken*: de jongens die op hun mars door de stad het lied zongen 'Wenn das Judenblut vom Messer spritzt...' om dan op de instructie voor jonge rekruten door een priester gewaarschuwd te worden voor de morele gevaren die hen in de militaire dienst bedreigden: het was belangrijk zich op kameraadschapsavonden niet dronken te laten voeren, want dat liep dikwijls uit op collectief bordeelbezoek. Verder moesten ze als soldaten dapper en gehoorzaam zijn. Aldus geestelijk gewapend tegen de zedelijke gevaren van die tijd gingen ze met de zegen huiswaarts en zongen weer van het jodenbloed.

VIII. *De naoorlogse tijd; Kinsey*

Het toppunt van zedelijkheid was nu wel bereikt en omdat de cultuur op dit gebied steeds heen en weer pendelt had een profeet toen al de zedelijke neergang van onze dagen kunnen voorspellen. Hoever zijn we in enkele jaren al gekomen: acteurs staan spiernaakt of met kunstfallussen uitgerust op het toneel, een bloot fotomodel komt op de televisie, Jan Cremer haalt met een boek vol sex en drieletterwoorden een recordoplage en dringt door in vele huiskamers, condooms liggen in automaten te koop voor kinderen van elke leeftijd, lieden van aanzien voeren acties voor de verruiming van de mogelijkheden voor abortus, zelfbevrediging van pubers geldt niet meer als doodzonde en gevaarlijke gewoonte maar wordt in boek en krant als

normaal en gezond afgeschilderd, grote politieke partijen dringen aan op de vrijgave van de verkoop van pornografie, de regering komt met een wetsontwerp tot schrapping van de bepaling tegen homoseksuele handelingen met minderjarigen. Van het Reve belijdt op de televisie zijn actieve homofilie en krijgt de staatsprijs voor zijn geschriften plus een kus van de minister, sex wordt in krant, boek, radio, televisie, jeugdsociëteit zonder enige terughouding bediscussieerd, en daarbij niet meer bestreden als iets vies (eerste poging tot onschadelijkmaking) of romantisch verheerlijkt als iets onzegbaar moois (tweede poging tot onschadelijkmaking), maar aangeprezen als plezierig en gezond.

Het was niet meteen na de oorlog zo. De hoofdredacteur, die zijn bedrijf in de meidagen van 1940 door een bom totaal verwoest had gezien, en die gedurende de hele bezettingstijd zweeg, maar in 1945 zijn eerste artikel in zijn herrezen blad begon met de grootse woorden 'Wij nemen de pen op waar wij die hebben neergelegd' was vrij typerend voor de geest die velen toen bezielde. Men wilde voortgaan op de aloude weg, alsof de orkaan van barbarij en verwoesting ongemerkt aan Europa was voorbijgegaan. Het duurde nog jaren eer de grote confessionele partijen in de Kamer hun jaarlijkse jammerklachten over de zedenverwildering opgaven en deze als obligaatsolo overlieten aan enkele kleine splintergroepjes.

Waarschijnlijk viel de eerste beslissende stoot tegen de heersende kijk op sex en samenleving in 1948, toen Alfred C. Kinsey met zijn medewerkers het resultaat van zijn uitgebreide Amerikaanse enquête naar *Sexual Behavior in the Human Male* publiceerde. Kinsey werd het onderwerp van levendige discussies en het voorwerp van soms heftige kritiek, die dikwijls evenwel met meer recht de door anderen wat overhaast uit zijn werk getrokken conclusies trof dan Kinsey's eigen bijdrage. Het dikke, er saai uitzijende boek vol tabellen en grafieken bevatte springstof, veel meer springstof dan zijn verontruste tegenstanders nog snel even in het water konden gooien. Als het waar was, wat Kinsey schreef, dat bij volledige toepassing van de in de Verenigde Staten geldende zedenwetten meer dan 95 pct van de mannelijke blanke bevolking als seksuele misdadiger in de gevangenis zou belanden, en dat—wilde men 'homoseksuele besmetting' uitbannen—minstens zes-en-een-derde miljoen Amerikaanse mannen zouden moeten worden geïsoleerd, dan was een dergelijke wetgeving onhoudbaar. Even onhoudbaar bleek in de volgende jaren de illusie, dat het bij Kinsey's cijfers om typisch Amerikaanse toestanden ging. Overal waar Europese deskundigen op kleinere schaal soortgelijke onderzoeken ondernamen vonden zij getallen die ofwel die van Kinsey evenaarden, ofwel toch zo sterk afweken van wat tot dusver was verondersteld, dat er overeenkomstige conclusies uit voortvloeiden. Twee punten sprongen met name naar voren. In de eerste plaats dat seksuele activiteiten bij de jeugd om en nabij de puberteit veel verbreider waren, aanmerkelijk veelvormiger en kennelijk veel onschadelijker dan wetenschapsmensen en wetgevers hadden aangenomen. In de tweede plaats dat homofilie niet een eigenschap was van een klein gedegeneerd groepje, maar van een alomtegenwoordige minder-

heid: een op de twintig.

Het is duidelijk dat de nieuwe, op feitelijk onderzoek berustende inzichten, die verrassend snel tot brede lagen van de bevolking begonnen door te dringen, om een andere beoordeling van zedendelinquenten vroegen. De vijftienjarige fabrieksjongen die in het park betrappt was tijdens geslachtsverkeer met een vriendinnetje, had in de ogen van de kinderrechter een verdorven sujet kunnen lijken zolang die rechter te rade moest gaan bij de leefgewoonten in de maatschappelijke kringen waaruit hij zelf voortkwam. Want in het Amerika van Kinsey had van de toekomstige academici slechts ruim 9 pct met vijftien jaar al ervaring met de bijslaap. Maar bij de arbeidersbevolking bleek dit percentage op bijna 43 te liggen, haast de helft van de vijftienjarige jongens had 'het' al gedaan. De jeugdige fabrieksarbeider, die op die grond door de politie opgepakt en voor de rechter gebracht werd, had dus pech gehad en noch hijzelf, noch zijn naaste omgeving konden veel begrip opbrengen voor de verontwaardiging van de rechter.

Kinsey liet zien, hoe verschillend het seksuele leefpatroon was van jong en oud, van stad en platteland, van kringen met min en meer schoolopleiding, van actief godsdienstigen en ongelovigen. Het bleek onmogelijk alle gedrag over één kam te scheren. Maar vooral bleek, hoe oneindig veel groter de seksuele activiteit was in al haar vormen van zelfbevrediging, nachtelijke zaadlozingen, intensief vrijen, voorrechtelijke, echtelijke en buitenechtelijke geslachtsgemeenschap, gebruik van prostitutie, homoseksuele betrekkingen en contacten met dieren, dan iemand zich ooit had voorgesteld. Dit riep om een andere beoordeling van het seksueel gedrag.

Nu het taboe van de zwijgzaamheid op seksueel gebied doorbroken was, kwamen feiten aan het licht die de andere taboes op dit terrein deden wankelen. Voor het eerst kregen ruime kringen oog voor de onafzienbare schade, op haast elk terrein—psychologisch, pedagogisch, religieus, moreel, medisch, hygiënisch, strafrechtelijk, artistiek—door de taboes en de verdedigers daarvan aangericht. Nog zwijgen die verdedigers niet. Nog telkens horen wij hun klachten over losbandigheid en schaamteloosheid van de jeugd, de verseksualisering en de vererotisering van de literatuur, de pers, de radio, de televisie, de reclame, het toneel, de film. Maar dergelijke jammerkreten zouden pas geloofwaardig worden en enig respect kunnen afdringen wanneer zij uitgingen van de erkenning van eigen fouten in het verleden. Niemand heeft het recht zich op te winden over een te sterke accentuering van seksualiteit en erotiek in de huidige wereld, wanneer hij zich tevoren nooit heeft opgewonden over de vroegere onderdrukking en vernedering van alles wat met seksualiteit samenhang. Want indien er excessen en overdrijvingen voorkomen, dan ligt de oorzaak daarvan in dit verleden. Mensen die zich niet verzet hebben toen kinderen werden gekweld met verhalen over doodzonde en over de verschrikkelijke lichamelijke gevolgen van zelfbevrediging en die gezwegen hebben toen homofielen en ongehuwde moeders door discriminatie tot bittere ellende, ja zelfs tot zelfmoord werden gedreven, missen eenvoudig elk zedelijk recht thans te protesteren tegen bederf door de seksuele revolutie.

4. De vrijheid staat voorop

1. Seksuele vrijheid als toetssteen

De nieuwere inzichten vragen overigens niet alleen om een andere beoordeling van het individuele geval. We komen zelfs niet uit met verbetering van enkele opvallende onjuistheden in de wetgeving, hoe noodzakelijk en nuttig die ook is. De veranderingen gaan zo diep, dat zij aanleiding geven tot een hernieuwde bezinning op de beginselen van strafwetgeving, net zoals de Franse Revolutie dat heeft gedaan.

Wie de lessen van het jonge en het jongste verleden heeft begrepen, zal daarbij willen uitgaan van een visie op de mens als een wezen gekenmerkt door zijn drang naar vrijheid en zijn ongeëvenaarde mogelijkheden daartoe. Vrijheid is te verstaan als mogelijkheid tot zelfbepaling, seksuele vrijheid is dus de mogelijkheid zelf te bepalen, wat iemand op seksueel gebied wil en niet wil.

De seksuele vrijheid is niet zo maar een min of meer ondergeschikt uitloper van het grote stroomgebied van de vrijheid. In de geschiedenis blijkt zij telkens de toetssteen en het symbool te zijn van de algehele menselijke vrijheid. Voor alle dominerende stelsels, om het even of het nu kapitalistische, communistische of nationalistische zijn, geldt de uitspraak van Van Ussel, dat sex slechts getolereerd wordt zolang ze niet systeembedreigend is. Het is juist op dit gebied dat de mens wordt geofferd aan de moloch van het systeem. Bewust of onbewust hebben de heersers in alle tijden geweten dat seksuele onderdrukking mensen kweekt, die gedwee naar binnen, agressief naar buiten zijn: het ideale soldatenvolk, het ideale arbeidersproletariaat.

De kuisheidsgordel die aan de vrouw, de ring door de voorhuid of de algehele castratie, die aan de man het geslachtsverkeer onmogelijk maakt, zijn even typerend voor de volkomen onderwerping aan de meester als het feit, dat in Amerika jonge neger-slaven op bevel en onder toezicht meisjes moesten 'dekken' om nieuwe slaven op te fokken. Het was de eigenaar die volledig, negatief en positief, over het seksuele leven van vrouw en slaaf beschikte.

Wanneer mensen tot die buitensporigheden vervallen, waartoe onbeperkte macht over gevangenen en onderworpenen zo gemakkelijk leidt, is het alweer kenmerkend hoe vaak juist de geslachtsdelen van de slachtoffers het aangrijpingspunt vormen voor folteringen en pijnigingen. Brute verkrachtingen in serie, het gieten van bijtende stoffen in de schede, de speciale schroefklemmen die Mussolini's politie had ontworpen voor gebruik op de teelballen, elektrische stroom door de penis, ophangen aan de penis, het zijn maar enkele voorbeelden van een duivelse uitvindingskunst. Maar ook in heel gematigde, schijnbaar heel aanvaardbare gedaanten duikt hetzelfde thema op. Hoeveel klachten over de seksuele buitensporigheden van de hedendaagse jeugd vertolken eigenlijk slechts angst vanwege de bedreiging van de gevestigde orde? Hoeveel moeilijk verwerkte onlust over de onverbiddelijke vermindering van eigen autoriteit is de eigenlijke grondtoon van ouderlijke beduchtheid tegenover de ontwakende seksualiteit van hun kind? Hoeveel ouders zouden van ganser harte de intrede van de geslachtsrijpheid bij zoon of dochter als een belangrijk keerpunt willen vieren?

Voortdurend blijkt de graad van seksuele vrijheid een test voor de graad van algehele vrijheid. Natuurlijk is geen vrijheid ooit onbeperkt denkbaar. Ook de vurigste aanhanger van de vrijheid van meningsuiting—het voorbeeld is van Kuh—zal niet het recht opeisen in een theater paniek te zaaien, mogelijk met doden als gevolg, door tijdens een voorstelling 'brand!' te roepen. Maar daarmee is meteen de juiste begrenzing aangegeven. De grens van de vrijheid ligt daar, waar gebruik ervan de rechten van andere personen of van de gemeenschap zou aantasten.

Voor het terrein dat ons hier bezig houdt betekent dit, dat de enkeling vrij moet zijn tot seksuele zelfbepaling, dus ook seksueel te doen en te laten wat hij wil, zolang hij daarbij een ander niet in diens seksuele zelfbepaling belemmert of kwetst. De roeping van het recht is daarbij, de vorm der vrijheid te zijn, er gestalte aan te geven.

Het is dus bijvoorbeeld onrecht wanneer Oostenrijk, Ierland, Schotland, Roemenië en de Sowjet Unie, evenals Engeland tot 1967, de Duitse Bondsrepubliek tot 1969 en Finland tot 1970 dat deden, mannen (in Oostenrijk zelfs ook vrouwen) strafbaar stellen die vrijwillig homoseksuele omgang met elkaar bedrijven. Hier staat het recht op zelfbeschikking tegenover een onrechtmatige aanspraak op overheidsbemoeiing.

Soms zullen het systeem der vrijheid en het autoritaire dwangstelsel tot dezelfde conclusies kunnen leiden, zij het dan ook op uiteenlopende gronden. Verkrachting bij voorbeeld, zal zowel in een dwangstelsel als in een vrijheidsleer veroordelenswaard blijven. Voor de aanhangers van een vrijheidsleer is verkrachting een allergeuwelijkste inbreuk op de seksuele zelfbepaling van de vrouw. Bezien we daarentegen een rechtssysteem als dat van het Oude Testament in het boek *Deuteronomium*, dan vinden we daar een merkwaardig onderscheid tussen verkrachting van een verloofd, en die van een niet verloofd meisje. In het eerste geval krijgt de dader de doodstraf, 'omdat hij een *andermans* vrouw heeft verkracht', in het tweede geval moet de dader 'aan haar *vader* vijftig zilveren sikkels betalen' en met het meisje trouwen. Hier gaat het dus helemaal niet om de zelfbepaling van de vrouw maar om de aantasting van het beschikkingsrecht over de vrouw van verloofde of vader. Niet de seksuele vrijheid maar de bezitsrechten zijn in het geding.

II. *Vrijheid als uitgangspunt*

De wetgever, wiens taak het is in zorgvuldig gewogen bewoordingen neer te leggen wat als recht geldt, zal de vrijheid voorop moeten stellen en slechts datgene mogen verbieden wat dermate inbreuk maakt op de vrije zelfbepaling van medeburgers dat het geheel daaronder lijdt. De overheid, waartoe die wetgever behoort, is er immers voor het geheel, en ze heeft enkel bemoeienis met de zaken van afzonderlijke personen of groepen in zoverre die zaken de belangen van het geheel raken. Daden die iemands ongereptheid van lijf en leden aantasten, door opzet of grove schuld, die inbreuk maken op iemands seksuele vrijheid, die zich vergrijpen aan iemands rechtmatig bezit,

die hem zijn bewegingsvrijheid benemen, die de verkeersveiligheid in gevaar brengen, vallen, om er maar enkele te noemen, onder de regelende bevoegdheid van de overheid. Zonder de bescherming van al die rechtsgoederen zou de maatschappij, tenminste *onze* westerse maatschappij, niet kunnen bestaan. Zonder dat zou geen mens zich veilig voelen en ongestoord kunnen werken. Zonder dat zou geen nationaal en geen internationaal verkeer meer mogelijk zijn en het geheel, waarover de overheid is gesteld, zou te gronde gaan. Dus is die overheid niet alleen gerechtigd doch zelfs verplicht hier in te grijpen en regels te stellen. Verder dan die onontbeerlijke bescherming van de gemeenschap strekt haar recht tot bemoeienis zich echter niet.

Het oordeel over de feitelijke grenzen van de bevoegdheid tot regelen en ingrijpen zal van tijd tot tijd en van land tot land kunnen verschillen en ook naar politiek inzicht nogal kunnen uiteenlopen. Men kan heimwee hebben naar de nachtwakerstaat en men kan geleide economie als ideaal stellen en het toch over dit uitgangspunt eens zijn: alleen datgene verbieden wat aanwijsbaar schadelijk is voor het geheel, en verder het particulier gedrag vrij laten.

Dit te verkondigen lijkt misschien open deuren intrappen. Is het niet vanzelfsprekend? Nee, het is dat niet. Lees bij voorbeeld Thurman Arnold, een bekend Amerikaans rechter, als hij het over wetten tegen de pornografie heeft: 'Zulke wetten worden ingevoerd omdat de meeste mensen door erotica geprikkeld worden en zich daar tegelijkertijd over schamen. De maatschappij eist dat deze haast alomtegenwoordige zonde in het openbaar aan de kaak wordt gesteld, onverschillig of zij al dan niet aanleiding geeft tot bepaald schadelijk gedrag. Het is een feit, dat wetten tegen obsceniteit geen rationele of wetenschappelijke grondslag hebben, maar veeleer een moreel taboe symboliseren. Daarom zijn ze niet minder noodzakelijk. Ze zijn belangrijk omdat de mensen voelen dat zonder zulke wetten de staat te kort zou schieten in moreel gehalte.'

Het is een wonderlijke stelling. Een man verkoopt een obscene boek, en ook al staat niet vast dat hij er ergens iemand enige schade mee heeft berokkend, dan moet toch de overheid aan die man, aan zijn gezin, aan zijn omgeving, aan zijn werk zeer tastbare en hard aankomende, dikwijls zelfs onherstelbare schade gaan berokkenen door hem in de gevangenis te stoppen. We moeten niet trachten hier argumenten tegen aan te voeren, want de rechter verzekert ons bij voorbaat, dat het niet op rationele of wetenschappelijke grondslag berust als de staat deze ramp over een van zijn onderdanen brengt. Het gebeurt enkel om voldoening te schenken aan de gevoelens van fatsoenlijke mensen, die zich geschaamd hebben toen ze tijdens hun lectuur een erectie kregen.

Wie zich door deze uiteenzetting bevredigd voelt, en ermee instemt dat een moderne staat over een onderdaan verschrikkelijk leed mag brengen, hem uit gezin en werk mag plukken en hem in een cel stoppen, zonder daarvoor een rationeel argument te kunnen aanvoeren, kan zich nu verder gaan bezinnen over de geweldige uitbreiding die aan het strafwetboek moet worden gegeven wanneer men de beweringen van rechter Thurman Arnold consequent gaat toepassen.

Anderen die zich beter rekenschap geven van de beperkte toelaatbaarheid en de beperkte mogelijkheden van het strafrecht zullen zich integendeel afvragen, hoe men het strafrechtelijk ingrijpen naar vermogen terugdrijven kan.

5. Strafrecht alleen als er geen ander middel is

I. Zo min mogelijk strafrecht

In haar zorg voor het geheel is de overheid bevoegd in te grijpen, wanneer de belangen van dit geheel werkelijk in het geding zijn. Maar ingrijpen betekent volstrekt niet steeds strafrechtelijk ingrijpen, d.w.z. verbieden en een straf bedreigen tegen overtreding van het verbod. Er zijn tal van kwaden, kwalen en noden in de samenleving, die wel om bemoeienis van de overheid vragen, doch die veel beter met andere methoden dan met de straffende justitie bestreden kunnen worden.

Strafrecht is immers een bijzonder grof mes om het kwaad uit te snijden. Het innerlijk van de verdachte blijft in laatste instantie altijd een mysterie dat we nooit doorgronden kunnen. Om vast te stellen wat iemand bedoelde moeten we daarom op uiterlijkheden afgaan. Als boze Piet een geladen revolver in de richting van Henks hoofd draait en de trekker overhaalt, waarna Henk een kogel door zijn schedel krijgt en sterft, wordt Piet veroordeeld wegens doodslag, ook al blijft hij volhouden dat hij Henk helemaal niet heeft willen raken en hem alleen maar wilde laten schrikken. Mogelijk heeft Piet gelijk maar het strafrecht moet afgaan op de normale strekking van een dergelijk gedrag, en de normale strekking van schieten op iemands hoofd is hem van het leven te beroven. De rechter kan nu eenmaal niet in Piets innerlijk kijken. Hij veroordeelt Piet op grond van het geleverde bewijs, dikwijls voornamelijk getuigenbewijs, ook al weet hij hoe onbetrouwbaar de verklaringen van getuigen zijn. Zelfs eerlijke, goedwillende, intelligente getuigen blijken bij proefondervindelijk onderzoek ontstellend onvolledige of verdraaide verslagen te leveren van wat zij menen te hebben waargenomen. Rechterlijke dwalingen zijn in het strafrecht niet te vermijden en zelden te achterhalen. De rechter veroordeelt Piet dan tot gevangenisstraf, een soort straf waarvan niemand enige voorstelling kan hebben die hem zelf niet heeft ondergaan—en rechters worden niet gerekruteerd uit ontslagen gevangenen!—en die bij de een heel anders aankomt dan bij de ander, terwijl hij ook door de lengte van karakter verandert. De bepaling van de lengte van de gevangenisstraf is in hoge mate willekeurig. Zij berust grotendeels op een soort traditie of op persoonlijke gevoelens van de rechter, en wordt weinig beheerst door antropologische kennis omtrent doel en werking van de straf. De maatschappelijke gevolgen van het veroordeeld zijn kunnen enorm verschillen. Als een magistraat de gevangenis ingaat wegens dronken rijden breekt dit zijn gehele carrière. Indien de directeur van een fabriek hetzelfde overkomt neemt hij na afloop zijn plaats weer in. De ene veroordeling leidt tot ontwrichting van een gezin en tot echtscheiding, de andere is een gemeenschappelijk gedragen ongeluk dat de band tussen man en vrouw nog hechter maakt. Het ene vonnis leidt tot schuldbesef en boete, het andere tot verbittering en verzet.

II. Betere middelen tegen kwaal en kwaad

Een zo grof en ongelijksnijdend instrument mogen we niet hanteren dan in uiterste noodzaak. De genezende werking van de straf is nogal

twijfelachtig en zelfs waar deze bestaat is voorkomen toch altijd beter dan genezen. Of strafoplegging nu sterk voorkómend werkt staat alweer te bezien, ondanks alle getheoretiseer over de afschrikwekkende werking die de bestraffing en de strafdreiging op de dader zelf en zijn medeburgers zouden hebben.

Ons Wetboek van Strafrecht bedreigt met ten hoogste zes jaar gevangenisstraf de moeder, die onder de werking van vrees voor de ontdekking van haar bevalling haar kind bij de geboorte opzettelijk van het leven berooft. Dat is één methode om het kwaad van de kinderdoodslag te bestrijden. Doeltreffender en menswaardiger is het, een beter klimaat te scheppen voor de bejegening van de ongehuwde moeder en haar een goede opvang voor haarzelf en haar baby te verzekeren. Kinderdoodslag zal ook minder voorkomen als er meer mogelijkheden zijn voor een tijdige abortus, en aan die abortus zal weer minder behoefte bestaan bij een ruime voorlichting over het gebruik van voorbehoedmiddelen en een gemakkelijke verkrijgbaarstelling daarvan. Het is duidelijk dat de traditionele zedelijkheidsapostelen met hun strijd tegen verkoop en gebruik van voorbehoedmiddelen, hun veroordeling van abortus en hun strenge discriminatie van de ongehuwde moeder precies in de richting van het ergste kwaad gedreven hebben, de kinderdoodslag, waarop geen ander antwoord meer mogelijk was dan de straf.

Men kan jeugdbaldadigheid en de daarbij aangerichte vernielingen te lijf gaan met boete, arrest, tuchtschool en opvoedingsgesticht. Toen bij een stadswijk, berucht wegens de vele klachten over baldadigheid, een stuk land twee jaar lang door de eigenaar niet gebruikt werd, zodat de jeugd er zich kon nestelen, liep de criminaliteit van de minderjarigen er met forse sprongen terug. Om echter meteen weer tot het oude peil te stijgen toen het speelterrein bebouwd werd. We kunnen kinderen straffen voor wangedrag, maar we kunnen ook een heleboel wangedrag voorkomen door behoorlijke gelegenheden tot sport en spel te bieden.

Kinderbescherming, reclassering, psychologische diensten, voorzieningen voor ouden van dagen, onderwijs, bibliotheekwezen, geestelijke verzorging, volkshuisvesting, stedenbouw, streekplannen, wegeaanleg, scheppen van recreatiemogelijkheden, welvaartsspreiding, psychiatrische zorg, sociale wetgeving, behartiging van de geestelijke volksgezondheid, bevordering van hygiëne, culturele instellingen, volksontwikkeling, gezinswerk, buurthuizen—om zonder enige orde maar een heel onvolledige opsomming van een aantal hoogst ongelijksoortige zaken te geven—zij alle kunnen meer en beter allerlei maatschappelijk kwaad keren dan de rechter. En zelfs als beroep op de rechter de enige oplossing is, dan nog hoeft dit niet steeds de strafrechter te zijn.

In de rede, die hij bij zijn intrede als hoogleraar in het strafrecht te Rotterdam hield, heeft prof. Hulsman scherp de verschillende mogelijkheden van rechtshandhaving onderscheiden. De overheid beschikt over drie systemen daarvoor. In de eerste plaats de administratieve diensten zelf. Vele daarvan hebben organen om onrecht op te sporen, zoals de douane. Dikwijls hebben zij de bevoegdheid maatregelen te

nemen tegen overtreders van voorschriften of zelfs een boete te heffen.

In de tweede plaats is daar de burgerlijke rechter. Deze beschikt niet over een opsporingsapparaat en is geheel afhankelijk van wat de rechtzoekenden hem voorleggen. Hij kan soms herstel van onrecht bevelen, of schadevergoeding opleggen of verboden en geboden uitvaardigen, met een dwangsom als stok achter de deur.

Het derde rechtshandhavingssysteem is dat van de strafrechter die een groot opsporingsapparaat tot zijn beschikking heeft met verstrekkende bevoegdheden. Hij is bevoegd de wetsovertreder in zijn bezit, in zijn rechten, of in zijn vrijheid te treffen.

Het eerste systeem, de administratie, zal de reactie op gepleegd onrecht aan de strafrechter moeten overlaten, in zoverre opsporingsdiensten ontbreken. Dan komt zelfs licht onrecht voor de strafrechter; te lang parkeren bijvoorbeeld. Verder schuift de administratie naar de strafrechter de gevallen, die ze wel zelf kan opsporen, maar die zo strenge sancties vereisen, dat het opleggen daarvan een rechterlijk oordeel vergt: grote belastingfraude, bijvoorbeeld.

Het tweede systeem, de burgerlijke rechter, heeft geen opsporingsapparaat en kan dus geen hulp bieden voor dat soort gevallen, waarin het slachtoffer van onrecht meestal niet kan aanwijzen wie hem het nadeel heeft toegebracht: wanneer iemand zich een andere fiets toe-eigent, bijvoorbeeld, heeft de betrokkene wel een schadeclaim op de dief, maar hij kan gewoonlijk niet vaststellen wie dat geweest is. Dus is de weg naar de burgerlijke rechter voor hem afgesloten.

Daarnaast geschiedt er een heleboel onrecht in de samenleving, dat voor de gemeenschap ontoelaatbaar is, maar waarbij eigenlijk niemand zich zo rechtstreeks betrokken voelt dat hij daarvoor naar de rechter gaat snellen. Hulsman geeft als voorbeeld de lawaaiende bromnozem: hij hindert talloze mensen, maar niemand hindert hij zo erg dat die daarover een klacht indient.

Tenslotte is er nog onrecht van zo ernstige aard, dat men niet kan afwachten of soms een benadeelde een beroep op de rechter zal doen (het beschadigen van een polderdijk of een verkeersbrug, bijvoorbeeld), of dat de sancties, waarover de burgerlijke rechter beschikt, ontoereikend zijn (moord, bijvoorbeeld).

Hulsman concludeert dat dus uitgesproken zwaar onrecht én uitgesproken licht onrecht (roofmoord en fietsen zonder bel) bij de strafrechter thuis horen, en dat het bij middelzwaar onrecht afhangt van de vraag of de dader meestal gemakkelijk aanwijsbaar is en of het nadeel zozeer een bepaald persoon treft, dat die uit zichzelf wel een proces begint. Zoals bijvoorbeeld wanneer iemand een ander ernstige schade toebrengt, doordat hij zijn verplichting tot levering van een huis niet nakomt.

III. *De lichtste straf de beste*

Vast staat dat we nooit een beroep op het strafrecht moeten doen als andere wegen openstaan. Het strafrecht wordt immers geteisterd door een innerlijke tegenstrijdigheid, die een Duits geleerde eens samenvatte in de uitspraak dat strafrecht is 'Rechtsgüterschutz durch Rechts-

güterverletzung'. De overheid ontnemt hier immers aan de verdachte of veroordeelde mens rechtsgoederen, waarover die mens ter zelfbepaling vrijelijk moet kunnen beschikken en die de overheid—onder normale omstandigheden—hem dus juist naar vermogen moet waarborgen. Het hoort tot de opdrachten van de staatsgemeenschap aan degenen, die zich binnen haar bereik bevinden, de ongereptheid van lijf en leden, de vrijheid van beweging, de beschikking over hun eigendom, de ongestoorde uitoefening van hun rechten te verzekeren. Maar de delinquent wordt opgehangen, geselsd, opgesloten of beboet, zijn rijbewijs of zijn recht een bepaald beroep uit te oefenen wordt hem ontnomen. Alle verhoudingen liggen ondersteboven.

De gemeenschap die zich aldus tegen een van haar eigen leden keert, snijdt in eigen vlees, brengt zichzelf schade toe om erger nadeel te voorkomen. Zij is als een vrouw die zichzelf een vinger amputeert om bloedvergiftiging te ontgaan. Kennelijk een situatie die we moeten vermijden zolang dat maar enigszins mogelijk is. Wat heeft Engeland niet verloren, toen het Oscar Wilde voor twee jaren naar de tredmolen in Reading Gaol zond en hem tot een geestelijk wrak maakte, gefnuikt in zijn scheppend kunstenaarschap!

Wanneer dan al in bepaalde gevallen een beroep op het strafrecht niet te vermijden lijkt, past toch de grootste voorzichtigheid en terughoudendheid. Er bestaat een gulden regel die in elke rechterlijke raadkamer hoorde te hangen: de beste straf is de laagst mogelijke straf. Het is ook goed dat gevangenisstraffen tijdens hun verloop nog ingekort kunnen worden als de houding van de veroordeelde daar aanleiding toe geeft. Een te zware of te lang voortgezette bestraffing bewerkt enkel, dat straks een des te verbitterder, dus des te gevaarlijker individu op de maatschappij wordt losgelaten.

Zolang het in de sfeer van de kleine overtreding en de lichte boete blijft is het allemaal niet zo erg. De normale mens komt er wel overheen, zelfs als hij zich in een bepaald geval ten onrechte gegrepen voelt. Maar als het om misdrijven gaat, zoals bij verreweg de meeste zedendelicten, en dus gevangenis dreigt, moeten we ons toch wel tweemaal afvragen, of hier geen andere oplossingen denkbaar zijn en of werkelijk het gedrag in kwestie door een grote meerderheid van de bevolking wel als in zo ernstige mate ontoelaatbaar wordt beschouwd.

iv. *Overbodig strafrecht*

a. *Openbare schennis van de eerbaarheid*

Twee voorbeelden van artikelen die daardoor aanvechtbaar worden. In de eerste plaats art. 239 Wetboek van Strafrecht, dat zich richt tegen openbare schennis van de eerbaarheid. In de rechtspraak vallen daaronder nogal ongelijksoortige gevallen. Bij openbare schennis van de eerbaarheid pleegt men gewoonlijk allereerst te denken aan de exhibitionist, de man die op eenzame plaatsen voor voorbijgaande vrouwen of kinderen zijn geslachtsdelen ontbool. Maar ook mensen die allermint de bedoeling hebben gezien te worden kunnen de bepaling overtreden: de man die, als hij denkt dat niemand in de buurt

is, een ogenblik naakt voor zijn badkamerraam stapt; het meisje dat in de tuin als naaktmodel voor een fotograaf poseert; jongens die aan het stille strand gaan zwemmen en die hun zwembroek thuis lieten liggen of het gewoon lekker vinden spiernaakt in zon en branding te spelen; iemand die op een afgelegen maar wel publiek toegankelijk plekje in bos of duin of wei een compleet zonnebad neemt; twee mannen die elkaars penis liefkozen in een openbaar urinoir; een verloofd paar dat in een verborgen duinpan de seksuele ontspanning zoekt waarvoor het ouderlijk huis geen gelegenheid biedt. De wet stelt gelijkelijk strafbaar de schennis van de eerbaarheid waarbij een ander zijns ondanks tegenwoordig is, bijvoorbeeld als een man in de huiskamer zijn penis uit zijn broek haalt terwijl zijn vrouw daar een aantal vriendinnen op theevisite heeft, of als een man hetzelfde doet in een spoorwegcoupé tijdens de reis. In later jaren is de rechterlijke macht, kennelijk belust op uitbreiding van de strafbaarstellingen, op een hoogst gewrongen wijze nog iets anders onder deze bepaling gaan brengen; geheel iets anders, in elk geval, dan de wetgever bij zijn arbeid ooit had overwogen. Iemand bijvoorbeeld die zich ten onrechte voor vrouwenarts uitgeeft kan daardoor de gelegenheid krijgen met seksuele bedoelingen vrouwen te betasten. Sinds 1952 vindt de Hoge Raad, dat men kan zeggen dat die vrouwen dan huns ondanks tegenwoordig zijn geweest bij deze de eerbaarheid schendende betastingen.

Overzien we nu dit hele terrein, dan bestaat er allereerst geen enkele reden de zwemmende jongens of de zonnebaders als seksuele delinquenten te behandelen. Ze doen niemand overlast aan. Wie ze in hun naaktheid niet wil zien kan ze gemakkelijk vermijden. Er schijnt in Duitsland een oude regeling te bestaan, volgens welke naakt zwemmen en baden geoorloofd is mits men zich op minstens tweehonderd meter van een openbare weg verwijdt. Een dergelijk voorschrift schept een gezond evenwicht tussen de vrijheid van tegenstanders en voorstanders van de zwembroekcultuur.

Dan krijgen we de groep van mensen, die helemaal niet gezien wil worden en zich zelfs tracht te verbergen, maar die daarbij niet voorzichtig genoeg is geweest: de man voor het badkamerraam, het naaktmodel in de tuin, de mannen in het urinoir, het vrijende paar in de duinpan. Als zij redelijke voorzorgen hebben genomen om niet door anderen onverhoeds gezien te worden, valt hun niet veel te verwijten. Er is geen reden de gevoelens van eerbaarheid te beschermen van mensen die per verrekijker of als stiekeme gluurders aanstoot nemen. De politie kan haar tijd nuttiger besteden dan parken of bossen te doorzoeken naar weggescholen paartjes, dan 's nachts met zaklantaarns te schijnen in op stille wegen geparkeerde auto's, dan urinoirs te beloeren op de positie van de voeten van de bezoekers. Elk jurist kent verhalen over schone zinsneden uit de processen-verbaal van opgewonden politiedienaren: 'Ik hoorde in het bosje geluiden als van een buitenechtelijke bijslaap.' 'Ik nam waar dat de geverbaliseerde sub A op de geverbaliseerde sub B lag met zijn mannelijkheid ter plaatse waar men de hare moest vermoeden.' Aan gespioneer bestaat geen behoefte. Aan de andere kant is het ook duidelijk, dat mensen rustig moeten kunnen rondwandelen in de vrije natuur en ongestoord

uit hun raam moeten kunnen kijken, zonder ongewild en onverwacht gesteld te worden voor de hen schokkende aanblik van uitdagend naakt of van seksuele activiteiten. Wie daar niet voldoende rekening mee houdt doet uit achteloosheid zijn medemensen overlast aan, net zoals bijvoorbeeld de man die zijn auto voor een uitrit parkeert. Hij is natuurlijk geen seksueel misdadiger—want die term kunnen we beter reserveren voor degenen die op onduldbare wijze anderen in hun seksuele zelfbepaling aanrandt—maar hij verdient voor zijn overtreding wel boete.

Wel seksueel gemotiveerd is de echte exhibitionist. Maar is hij een misdadiger voor wiens vergrijp gevangenisstraf past? Het gaat meestal om mensen met min of meer gestoorde seksualiteit, een seksueel minderwaardigheidsgevoel dat hen ertoe drijft, op deze manier hun mannelijkheid te demonstreren. Het doel is zelden, seksuele toenadering te zoeken tot de personen aan wie de geslachtsdelen worden getoond. Soms is er een enigszins sadistisch verlangen tot schokken of verschrikken, in elk geval tot ontzag inboezemen. Eén exhibitionist hoopte daarentegen dat het meisje zou denken: 'Hoe mooi is de natuur als je hem zo ziet!'

De psychische achtergrond maakt het begrijpelijk, dat vrij dikwijls het exhibitionisme een dwangmatig verschijnsel is en de dader telkens in herhaling valt. Gevangenisstraf is dan een reactie die niets verbetert en enkel de ellende vergroot. Opsluiting in een psychopateninrichting is alleen wettelijk mogelijk 'indien het belang der openbare orde dat bepaaldelijk vordert', en daarvoor is het feit weer niet ernstig genoeg.

Ernst Walter Hanack, professor in het strafrecht te Heidelberg, zei in dit verband: 'In onze dagen, nu we overal in openbare zweminrichtingen en door foto's in geïllustreerde bladen tegenover min of meer onbeklede mensen gesteld worden, is het twijfelachtig of en in welke gevallen exhibitionisme gestraft moet worden. Gewoonlijk steekt de daad echter wel af tegen de reeds toelaatbaar geachte vormen van niet-strafbare ontkleding door de schok die de meestal onverwachte situatie bij het slachtoffer teweegbrengt en misschien ook doordat zij dikwijls zo bijzonder intensief en in zekere zin tastbaar betrokken is op het seksuele. Of de hier gebruikelijke morele verontwaardiging nu sociaal schadelijke vormen aanneemt, zodat strafoplegging noodzakelijk wordt, en in welke gevallen dat zo zou zijn, is echter twijfelachtig.'

Onder de misdrijven hoort het exhibitionisme zeker niet thuis. Het is beter er een overtreding van te maken, waardoor toch een justitiële aanpak mogelijk blijft. In sommige gevallen kan het gewenst zijn, de dader in de richting van een psychiatrische behandeling te duwen of hem tenminste aan enig toezicht te onderwerpen. Te meer als het waar zou zijn, dat exhibitionisme soms de voorloper is van gevaarlijker ontsporingen.

Blijft dan nog over het delict van de pseudo-arts, die wederrechtelijk vrouwen en meisjes aan borst en geslachtsdelen betast. Dit te behandelen als een schennis van de eerbaarheid waarbij de slachtoffers tegen hun wil tegenwoordig zijn, is een verwringing van begrippen.

Beter kan er een apart delict van gemaakt worden, of wordt aan de aanranding van de eerbaarheid een uitbreiding in deze zin gegeven.

b. Homoseksuele omgang met minderjarigen

Het tweede voorbeeld van een aanvechtbare strafbepaling heeft veel korter bespreking, omdat we er bij de jeugdbescherming nog op terugkomen. Het is het in 1911 ingevoegde art. 248bis Wetboek van Strafrecht betreffende 'ontucht van een meerderjarige met een minderjarige van hetzelfde geslacht'. Het artikel is door de regering zelf discussiabel gesteld nu op 15 oktober 1969 de Staten Generaal een wetsontwerp kregen voorgelegd tot intrekking ervan. De minister heeft met de indiening van dit wetsontwerp gewacht tot het door hem gevraagde advies van de Gezondheidsraad binnen was. De commissie van deskundigen, ingesteld door de Gezondheidsraad, was 'unaniem van mening dat er geen bezwaren van medisch-hygiënische en psychosociale aard bestaan tegen een laten vervallen van artikel 248bis van het Wetboek van Strafrecht en dat er integendeel vele voordelen van een vervallen van dit artikel aanwijsbaar zijn.'

De veronderstelling, die in 1911 tot de invoering van de bepaling voerde, was dat jongens door seksuele omgang met mannen zelf blijvend homofiel zouden worden. Ze werden door verleiding voor hun leven verknoeid. Inmiddels heeft wetenschappelijk onderzoek van deze veronderstelling niets heel gelaten: zelfs langdurige en veelvuldige homoseksuele contacten maken een heterofiele jongen nog niet homofiel en op seksueel gebied laat een mens zich slechts verleiden tot datgene, wat hij ook zonder verleiding eigenlijk wel graag doet.

De morele grond was aan artikel 248bis echter al ontzonken, eer de Gezondheidsraad had gerapporteerd. Sinds woordvoerders van alle grote partijen, met uitzondering van de AR, het artikel hadden bestreden en op schrapping ervan hadden aangedrongen, kon het niet redelijk meer heten nog iemand wegens overtreding van deze bepaling naar de gevangenis te zenden.

Nog eerder hadden rechters al geklaagd over de morele tweestrijd waarvoor het voortbestaan van dit artikel hen stelde. De president van een strafkamer vertelde mij eens van een dertigjarige man, die een jaar geleden tot twee maanden gevangenisstraf voorwaardelijk was veroordeeld nadat hij betrapt was met een zeventienjarige prostitué. Daarna was deze man gaan samenleven met een negentienjarige homofiele jongeman. De ouders van de jongeman waren van deze relatie volledig op de hoogte en juichten die zelfs toe, omdat ze vonden dat de man een goede invloed op hun zoon had en echt van hem hield. Op een avond hadden de twee evenwel hevige ruzie gekregen en in zijn boosheid liep de jongeman naar de politie, aan wie hij vertelde dat de man met hem naar bed was geweest. Wat moest de rechter nu doen voor wie deze zaak gebracht werd? Op zichzelf was het geval niet moeilijk. Hij vond bij de man niet de minste werkelijke schuld en kon, nu de wet tot veroordeling dwong, van zijn rechterlijke vrijheid gebruik maken en zich beperken tot een formele boete van een gulden. Het ellendige was echter het feit, dat de proeftijd nog liep van de vorige voorwaardelijke veroordeling en dat de man dus alle

kans liep, wegens het gebeurde toch nog twee maanden de gevangenis in te draaien.

Slecht gefundeerde wetten, en wetten waarvan de fundering twijfelachtig wordt, drijven goede rechters in gewetensconflicten. Eigenlijk is artikel 248bis in dit opzicht al van het begin af aan kaduuk geweest. Het is in 1911 in de Tweede Kamer aangenomen met een kleine meerderheid van 50 tegen 34 stemmen: 17 Unie-Liberalen, 3 Vrij-Liberalen, 4 Christelijk Historischen, 4 Vrijzinnig-Democraten en 6 Sociaal-Democraten achtten de bepaling verwerpelijk. Alleen Rooms-Katholieken en Anti-Revolutionairen waren er eensgezind voor. Voor een wetstekst, die oplegging van vier jaar gevangenisstraf mogelijk maakt, die mensenlevens kan kraken en breken, is zo'n meerderheid een te wankel basis.

v. Schadelijkheid vereiste voor strafbaarstelling

Strafbepalingen die zo diep in het leven insnijden behoeven voor hun morele rechtvaardiging de instemming van het overgrote deel van de bevolking. Dit geldt zowel de invoering als het voortbestaan ervan.

Terecht schreef de Utrechtse hoogleraar prof. Rijksen: 'Wanneer een belangrijk deel van de samenleving de waarde van een regel niet meer aanvoelt, is er alle reden na te gaan of die regel nog wel deugt'. Elke strafbepaling moet zichzelf voortdurend waar kunnen maken en iets kan niet langer tot misdrijf worden gestempeld als aanmerkelijke groepen van serieuze mensen de strafwaardigheid ervan ontkennen. Wie anders redeneert blijkt elk besef voor de eigen aard en de paradoxaliteit van het strafrecht te missen.

In zijn discussie over bestraffing van pornografie bijvoorbeeld, beroept Richard Kuh zich op de schade die dergelijke lectuur bij de jeugd aanricht. Hij vervolgt dan: 'Ik moet toegeven dat geen wetenschappelijk of statistisch onderzoek ooit een oorzakelijk verband heeft aangetoond tussen obsceniteit en jeugdcriminaliteit; maar,' roept hij triomfantelijk uit 'ze hebben evenmin aangetoond dat er geen enkel verband bestaat.'

Het ontgaat deze dienaar van het openbaar ministerie blijkbaar, dat het geen pas geeft aan iemand de hoogst ernstige schade van gevangenzetting toe te brengen, enkel op grond van het feit, dat deze man dingen heeft gedaan, waarvan nog geen geleerde de onschadelijkheid heeft aangetoond. Langs deze weg belanden we in een Kafkaïaanse nachtmerrie.

De schadelijkheid van een gedrag moet boven twijfel verheven zijn eer we het tot delict mogen bestempelen. En daarmee zijn we nog niet door de rijstebrijberg van voorwaarden heen.

6. Strafrecht moet duidelijk omschreven zijn

I. De wet moet duidelijk zijn

Het strafprocesrecht, het geheel van regels dat de berechting van de verdachte beheerst, stelt immers nog eigen eisen. Ons Wetboek van Strafrecht begint met de woorden: 'Geen feit is strafbaar dan uit kracht van eene daaraan voorafgegane wettelijke strafbepaling.' Dit artikel is geschreven als sterkste waarborg voor de burger tegen willekeur van de justitie: hij moet uit de wetten kunnen lezen wat hem verboden is. Wanneer de justitie hem vervolgt moet de justitie hem precies vertellen op grond waarvan dat gebeurt. De verdediger moet kunnen nagaan, of wat aan zijn cliënt verweten wordt inderdaad onder een wettelijk voorschrift valt. De rechter moet, als hij veroordeelt, het artikel aanwijzen dat de schuldige overtreden heeft.

Dit hele systeem veronderstelt dat de wetsbepalingen die onder strafbedreiging bepaalde gedragingen verbieden dus duidelijk, vastomlijnd en niet voor meerderlei uitleg vatbaar zijn. Over het algemeen slaagt de wetgever daarin redelijk wel, maar er blijven punten over waar hij er niet uitkomt. Dan speelt de wetgever de bal aan de rechter toe.

Een voorbeeld hiervan geeft de Wegenverkeerswet. Er bestaan uiterst gedetailleerde voorschriften over wat men in het verkeer moet doen en wat verboden is. Maar daarnaast geldt nog het verbod zich zodanig te gedragen dat de veiligheid op de weg in gevaar wordt gebracht. Het is een verzamelbak waarin de rechter alles kan gooien wat hij strafwaardig acht en dat niet elders is omschreven.

Is dit op het onoverzienbaar gebied van mogelijke verkeersovertredingen nog wel verklaarbaar, beslist ongelukkig werkt een dergelijke vaagheid als het niet om een overtreding doch om een misdrijf tegen de zeden gaat. Dit is het geval in de artikelen 240 en 240bis Wetboek van Strafrecht, gericht tegen de pornografie.

II. Toepassing van deze regel op de pornografiebepalingen

'Aanstotelijk voor de eerbaarheid'

Het woord 'pornografie' wordt in onze wetgeving niet gebruikt. We kennen ook niet het begrip, zoals dat wel in de Angelsaksische literatuur voorkomt van geschriften of afbeeldingen die het er op aanleggen 'to deprave and corrupt': te demoraliseren en te bederven. De bedoeling van de schepper speelt bij ons maar een ondergeschikte rol. Het gaat in de eerste plaats om de vraag of een geschrift, een afbeelding of een voorwerp 'aanstotelijk voor de eerbaarheid' zijn.

Wat is daaronder te verstaan? Het wordt misschien wat duidelijker als ik de opdracht weergeef die ik eens van een rechtbank kreeg. Deze vroeg mij als deskundige te onderzoeken of een aantal tijdschriften naar hedendaagse opvattingen geacht moesten worden aanstotelijk te zijn voor het eerbaarheidsgevoel van een normaal Nederlander. Met name moest worden nagegaan of deze tijdschriften verzamelingen inhielden van reproducties van foto's, weergevende geheel of vrijwel ontklede vrouwen, dan wel in boven- of onderkleding geklede vrouwen, welke bepaalde en specifiek vrouwelijke lichaamsdelen op opvallende wijze ontbloot toonden, waarbij mede de houding, gelaats-

uitdrukking en omgeving, in het verband van de gehele afbeelding bezien, deze maakten tot afbeeldingen, welke in strijd waren te achten met de heersende normen van kuisheid en geslachtelijk fatsoen. Hadden deze reproducties van foto's en de verzamelingen daarvan in verband hiermede kennelijk als doel of als voorzienbaar gevolg, bij kennisneming op oneerbare wijze prikkelend te werken op de geslachtelijke gevoelens van hen voor wie deze bestemd waren? Was er een redelijk en geoorloofd doel, kenbaar in die tijdschriften in hun geheel, dat de publikatie kon rechtvaardigen? Bij een aantal boeken wilde de rechtbank met name vastgesteld zien of die 'door inhoud en onderdelen in onderling verband gezien, in hun geheel, althans nage-noeg in hun geheel kwetsend waren voor het normale geslachtelijk schaamtegevoel, voor zover daarin op grof zinneprikkelende en zedenkwetsende wijze verhaald of beschreven wordt hoe een meisje of vrouw, dan wel meisjes of vrouwen met een of verschillende mannen ontuchtige handelingen pleegt of plegen, terwijl de bij de betrokkenen tijdens die ontucht beleefde fysieke en psychische reacties op schaamteloze wijze zijn geïllustreerd en vastgelegd.'

Dit vraagt om een paar kanttekeningen. De term 'aanstotelijk voor de eerbaarheid' wordt betrokken op het eerbaarheidsgevoel van een normaal Nederlander van deze tijd. Daardoor kan de rechtbank rekening houden met een wisseling in de opvattingen over toelaatbaar en ontoelaatbaar. Jan Cremer en Gerard Kornelis van het Reve krijgen in onze dagen prijzen van de overheid voor boeken, die twintig jaar geleden alleen maar officiële verontwaardiging zouden hebben gewekt. De rechter wil verder rekening houden met de gevoelens van een normaal Nederlander. Maar dit is kennelijk een onmogelijke opgave. Mocht er al ergens zo'n wezen bestaan als een normaal Nederlander, dan weten we toch van zijn eerbaarheidsgevoel niets af. Daar zijn nooit onderzoeken naar gedaan en een grondig onderzoek zou bovendien zoveel tijd kosten, dat in onze op dit punt zo stormachtig veranderende samenleving de resultaten alweer verouderd zouden zijn tegen de tijd dat ze gepubliceerd werden. In de Margriet-enquête, verschenen in het najaar van 1969, verklaarde 35 pct van de mannen en 24 pct van de vrouwen zich voor de vrije verkoop van pornografie, zodat blijkbaar bij een grote minderheid het eerbaarheidsgevoel door niets meer in die mate gestoten wordt dat het om strafrechtelijke sancties vraagt.

Omdat we van de normale Nederlander niets afweten, moet de inbeslagnemende politiemann, de vervolgende officier van justitie, de rapporterende deskundige, de oordelende rechter zich zien voor te stellen wat een niet te libertijns, niet te preuts langenuoot van deze zaken zou denken. In feite gaat iedereen daarbij natuurlijk grotendeels op zijn eigen gevoelens af, want iedereen meent dat iets waarvan hij terdege overtuigd is ook door vele anderen zo zal worden gezien. De boze schrijver van ingezonden stukken, die 'weet dat hij uit naam van duizenden spreekt' of zelfs 'de gevoelens van de overgrote meerderheid vertolkt' wanneer hij tegen de beslissing van een scheidsrechter of tegen een televisie-uitzending protesteert, leeft verborgen in ieder van ons.

Uit de rechterlijke tekst komt verder naar voren, dat de afbeelding van een naakt lichaam *op zich zelf* niet als aanstotelijk voor de eerbaarheid geldt. De Haagse rechtbank heeft het in de jaren twintig eens bestaan, aanstoot te nemen aan een foto 'ener gedeeltelijk naakte vrouw met ontblote borst met tepel' op grond van de schone motivering 'dat de eerbaarheid mede brengt, dat de mens zich niet zodanig vertoont'. Maar hier stak de Hoge Raad een stokje voor. In de jaren vijftig protesteerde een KVP-afgevaardigde tegen de verkoop van Hajo Ortils boekje *Honderd naakte wilden* omdat dit vol foto's van geheel naakte jongens stond. De Minister wees op de vaste rechtspraak, dat naakt op zichzelf niet aanstotelijk is. Maar het kamerlid hield aan: alleen homofielen kochten dergelijke boekjes. En wat dan nog? antwoordde de Minister terecht.

Om aanstotelijk te heten moet het naakt uitdagend zijn. Dat kan door een suggestieve houding, door de omgeving waarin het model staat, door het verband met andere foto's, door een manier van belichten en fotograferen, die de aandacht speciaal op de geslachtsdelen richt.

Het verband met het geheel is altijd belangrijk, want voor een veroordeling moet een boek in zijn geheel aanstotelijk zijn. Losstaande zinnen, hoe kras ook van bewoording en inhoud, kunnen het nooit doen. Doeleinden van kunst en wetenschap die het geheel als zodanig kenmerken kunnen het aanstotelijk karakter van onderdelen opheffen. In dit verband gaat dan ook—eventjes—de bedoeling van de schrijver, de tekenaar, de fotograaf meespreken. Bij bepaalde producten is het duidelijk dat het alleen gaat om prikkeling van de seksuele gevoelens. En dat heet in het Nederlands recht oneerbaar.

De zaak zou vastlopen als het daarbij alleen om de seksuele gevoelens van de normale Nederlander ging. Pornografie wordt door het gros van de Nederlanders niet gekocht en raakt hen dus niet. Niet zelden richt pornografie zich op bepaalde groepen van afnemers, bijvoorbeeld op homofielen of op mensen met een sadistisch-masochistische inslag. De seksuele gevoelens van een normaal Nederlander worden door zulk materiaal allerm minst geprikkeld; dit legendarische wezen zal misschien eerder afschuw of walging voelen bij voorstellingen van homoseksuele paringen of van martelscènes. Vandaar dat de rechter bij zijn oordeel ook moet rekening houden met de geslachtelijke gevoelens van degenen, voor wie boek of tijdschrift *bestemd* was.

Vaagheid van die term

Alles bijeen genomen een ingewikkeld oordeel, waarvan in het concrete geval dikwijls niet te voorspellen is hoe het zal uitvallen. Dit betekent dat schrijvers, tekenaars, fotografen, uitgevers en handelaren niet weten waar ze aan toe zijn zodra ze zich op dit terrein begeven. Tussen het duidelijk geoorloofde en het duidelijk ongeoorloofde ligt een breed randgebied, waarvan de grenzen van land tot land aanmerkelijk verschillen en binnen hetzelfde land uiteenlopen van plaats tot plaats, van rechtbank tot rechtbank. In ons land verschuiven ze op het ogenblik opmerkelijk snel in die zin, dat de justitie veel ongemoeid laat wat een luttel aantal jaren tevoren met de felste banbliksems zou

zijn getroffen. Wie zich daarvan rekenschap wil geven moet eens rondzien in een goede boekwinkel van vandaag en dan bedenken, dat de Haagse Rechtbank en het Haagse Gerechtshof nog maar ruim dertig jaar geleden toornden over het raadseltje: 'Wie was de eerste inbreker? Adam!' en de verspreider daarvan wegens misdrijf bestrafden.

Vaagheid van kenmerken en onduidelijkheid typeren alle pornografie-wetten en hun toepassing. Toen minister Nelissen in 1909 met zijn wetten kwam om 'het publiek tegen het zedelijk aanstotelijke in geslachtelijk opzicht te beschermen' erkende hij, dat de begrippen hier door de wetgever niet scherp kunnen worden omlijnd, zodat de rechter zekere vrijheid blijft. Die rechter, vond de minister, moest zich hoeden voor overdreven preutsheid, maar anderzijds 'zal hij niet uit het oog moeten verliezen, dat de wetgever heeft te zorgen dat elke werkelijke aanslag tegen de openbare zedelijkheid krachtig worde onderdrukt, opdat het openbaar leven rein gehouden blijve, en een ieder de bescherming van zijn zedelijkheidsgevoel blijve gewaarborgd.'

Overal waar men op dit terrein iets wil regelen stuit men op hetzelfde bezwaar. Aldous Huxley vertelt van een Volkenbondsconferentie te Genève, waar maatregelen werden beraamd tegen 'obscene publikaties'. Een Griekse afgevaardigde zei, dat het toch wel van belang was eerst af te spreken wat men onder 'obsceen' zou verstaan. Als door een adder gebeten schoot de woordvoerder van Engeland overeind en verklaarde dat in de Engelse wet geen definitie voorkwam van woorden als 'indecent' en 'obscene' en dat men daar wel bij voer. Eenstemmig kwam de vergadering hierop tot de conclusie: een definitie is niet mogelijk. 'Nadat ze dus', zegt Huxley, 'trionfantelijk hadden vastgesteld dat ze niet wisten waarover ze praatten, gingen de gedelegeerden over tot hun beraadslagingen.'

Aan Richard Kuh komt de eer toe, dat hij deze kwaal van alle pornografiewetgevingen met kracht te lijf gaat. Waar zouden we terecht komen, vraagt hij, als alle bepalingen van ons strafwetboek eens in zulke vage bewoordingen waren gesteld? Stel je eens voor dat onze wet met straf dreigde tegen 'een gemene, wrede, slechte, onrechtvaardige of ruwe daad, door iemand zelfzuchtig en aanmatigend tegen de persoon van een ander begaan, zonder rekening te houden met diens belangen' en dat we dan maar moesten begrijpen dat daarmee roof bedoeld was!

Kuh doet vervolgens een concreet voorstel, dat alle onduidelijkheid en onzekerheid moet opheffen. Het komt er op neer dat vrijwel alles verboden wordt. Een boekhandelaar, die aan een minderjarige een werk met reproducties van Botticelli of Rubens verkoopt, zou hierbij —dat geeft Kuh toe—strafbaar zijn.

Wie niet van een wereld houdt waarin alles verboden is wat niet uitdrukkelijk is toegestaan, zal ook deze oplossing afwijzen. Maar dan komen we bij pornografiewetgeving ook nooit uit de vaagheid, en die vaagheid is op dit terrein nog veel gevaarlijker dan elders in het strafrecht, omdat we hier te maken hebben met een materie die bij de beoordelaar zoveel halfbewuste of onbewuste emoties oproept.

De Franse schrijvers Chauveau en Hélie drongen er al in de vorige

eeuw bij de wetgevers op aan, juist de zedendelicten nauwkeurig te omschrijven 'want het is natuurlijk dat de rechters, als zij feiten van bederf voor ogen krijgen, door deugdzaam verontwaardiging beziel worden en geneigd zijn onder de bewoordingen van de wet, ook al lenen zich die daar nauwelijks toe, handelingen te brengen die, hoe ontaard ook, enkel onder het oordeel van het geweten moeten vallen. Men moet oppassen om niet op die manier meegesleept te worden.'

'De zinnelijkheid van de jeugd prikkelen'

Het vóórkomen van zulke vage en voor zeer uiteenlopende toepassing vatbare termen als 'aanstotelijk voor een eerbaarheid' in de artikelen 240, 240bis en 451 van ons wetboek is dus, gezien van het standpunt van de strafrechtswetenschap, reeds hoogst bedenkelijk. Hetzelfde moet gezegd van de term 'geschikt om de zinnelijkheid van de jeugd te prikkelen' die enige malen voorkomt in het in 1911 ingevoegde artikel 451bis.

Teksten, afbeeldingen of voorwerpen, geschikt om de zinnelijkheid van de jeugd te prikkelen mogen niet aan de openbare weg tentoongesteld of—wat de teksten betreft—voorgedragen worden. Aan jongens en meisjes onder de achttien jaar mogen ze zelfs binnenskamers niet vertoond of voorgelezen worden.

Wie de tekst letterlijk opvat, zou verwachten dat rechercheurs invallen zouden doen bij banketbakkers en dat alle ijscomannen gevatkelijk zouden worden afgevoerd. Taartjes en ijswafels plegen namelijk in hoge mate de zinnelijkheid van de jeugd te prikkelen. De wetgever dacht als ernstig man, toen hij het over zinnelijkheid had, natuurlijk alleen aan zoiets verwerpelijk als de seksuele zinnelijkheid.

Het invoeren en handhaven van dergelijke, uit wetenschappelijk oogpunt hoogst bedenkelijke bepalingen valt alleen te rechtvaardigen met dringende noodzaak. We moeten met zulke zwakke plekken in de strafwet genoegen nemen wanneer zij werkelijk het enige middel zijn om op te treden tegen gedragingen die ernstige schade aan de maatschappij en haar leden toebrengen.

Wat de prikkeling van de zinnelijkheid bij de jeugd betreft, bestond daaraan voor de wetgever van 1911 geen twijfel. De nuchtere uitroep van de Leidsche criminoloog prof. Nagel: 'Als je zinnen hebt, waarom mogen die dan niet worden geprikkeld?' zou in die dagen ondenkbaar zijn geweest. Ook toen waren er natuurlijk wel verstandige mensen, zoals J. Klootsema, de directeur van het Rijksopvoedingsgesticht, die, in een strafzaak als deskundige geraadpleegd, ervoor waarschuwde dat volwassenen in dit soort dingen veel te veel geneigd zijn eigen gevoelens op de jeugd te projecteren. Kinderen zijn in dit opzicht dikwijls sterker dan volwassenen, zei hij, en volwassenen stellen zich meestal de gevolgen veel te zwart voor. Hij liep nu meer dan vijftien jaar mee in het maatschappelijk jeugdwerk, maar hij had nog nooit een geval meegemaakt waarin een obscene tekening van ongunstige invloed geweest was. De geweldfilms in de bioscopen en de sport-excessen waren heel wat gevaarlijker voor de mentaliteit van de jeugd dan een vies boekje.

Dat was een kras standpunt in 1912, want de schade, die de wetgever

van zinneprikkende zaken verwachtte, was heel duidelijk: jongens zouden door het zien en horen van zinneprikkende dingen komen tot zelfbevrediging. En dat zelfbevrediging enorm schadelijk was, wist iedereen. In hetzelfde Zwitserland, waar de arts Tissot in 1760 in het eerste speciale boek over dit thema aantoonde dat zelfbevrediging de grootste doodsoorzaak onder jeugdigen vormde, gaf Pfarrer Hauri precies 150 jaar later, in 1910, een brochure uit waarin hij van de masturbant zegt: 'Hij gaat in uiterlijk en lichaamshouding op een grijsaard lijken en tenslotte richt de een of andere ziekte, die hij anders gemakkelijk had kunnen doorstaan, hem al vroeg te gronde. Hoeveel mannen zijn op die manier al niet op jeugdige leeftijd in hun graf gedaald, en anderen zijn er beroerd en ziekelijk door geworden, of zwaarmoedig en levensmoe.'

Het grote publiek en de wetgever wisten dit in 1911 even zeker, als zij wisten dat jongens door homoseksuele omgang zelf blijvend homofiel werden. Het was dus wel de moeite waard, desnoods heel wat narigheid aan te richten als dat voor de bestrijding van zulke gevaarlijke euvels dienstig was.

Van de verandering, die zich sinds omstreeks 1880 in het medisch standpunt begon aan te kondigen, was men weinig of niet op de hoogte. Maar al voordat Kinsey zijn eerste rapport uitbracht, hadden gezaghebbende onderzoekers ontdekt, dat meer dan negentig procent van alle jongens en een aanzienlijk percentage van alle meisjes in de puberteitsjaren tot geregelde, niet zelden heel veelvuldige zelfbevrediging komt. Een blik op de sportvelden, in de zwembaden, bij het uitgaan van scholen is dus al voldoende om te begrijpen, dat het met die verschrikkelijke gevolgen nogal losloopt. Ze waren het bedenkfel van zedenmeesters, die nooit strafrechtelijk vervolgd zijn voor de onafzienbare ellende, de gewetenswroegingen, de wanhoop, de angsten, ja de zelfmoorden waarin zij grote aantallen jonge mensen gedreven hebben. Want dit soort jeugdbederf straft de wetgever nooit.

Tegenwoordig wordt de zelfbevrediging door vele artsen en pedagogen eerder positief gewaardeerd. In *Modern medisch advies* raadt dr. De Vaal de ouders in de slaapkamer van hun puber-zoon handige kleine doekjes neer te leggen, waaraan de jongen zijn zaad kan afvegen. Hij voegt erbij, dat de meeste kinderen wel van vriendjes leren of zelf ontdekken, hoe zich te bevredigen maar mocht een jongen op zijn vijftiende nog niet zover zijn, dan is het toch wel goed als vader het hem uitlegt. De jeugdpsycholoog prof. dr. N. Beets vraagt of moralisten, pedagogen, biechtvaders en anderen, die jongeren prijzen omdat ze al het geslachtelijke zo keurig buiten de deur weten te houden, wel beseffen wat zij eigenlijk doen. De jongen die het orgasme niet heeft leren kennen, dreigt koud en vlak te worden, gevoelsmatig op te drogen en langs anderen heen te leven.

Gezien de samenhang tussen algemene vrijheid, en seksuele vrijheid, tussen onderwerping aan autoriteit en seksueel bedwongen zijn, lijkt het niet uitgesloten dat ouderlijk en kerkelijk gezag een stuk van hun kracht zullen inboeten, naarmate de jeugd zelfbevrediging als gezond en normaal gaat beschouwen en er geen gewetenskwestie meer van maakt. Wilhelm Reich geeft een beschrijving van het kindertehuis

van de psychoanalytica Vera Schmidt, een experiment in niet-autoritair opvoeding, omstreeks 1922. De daarin verzamelde kinderen kenden niet de macht van een vader of moeder, ze hoefden hun seksuele gevoelens en nieuwsgierigheid niet te verbergen, ze schaamden zich niet voor masturbatie. Hier was het andere uiterste bereikt.

Zonder dit nu als ideaal te stellen kunnen we toch wel zeggen, dat we tegenwoordig geen behoefte meer hebben aan een strafbepaling, die prikkeling van jeugdige zinnelijkheid tot een prijs van twee maanden hechtenis of vierhonderd gulden boete verhinderen wil. Artikel 451bis van het Wetboek van Strafrecht kan verdwijnen.

De schadelijkheid van pornografie

Daarmee is natuurlijk nog niet gezegd, dat we ook de bepalingen tegen 'voor de eerbaarheid aanstotelijke' zaken kunnen schrappen. Hierbij gaat het immers om veel grovere dingen. Wat aanstotelijk is zal gewoonlijk voor een jeugdige ook wel zinneprikkelend zijn, maar een voorstelling die op een jongen prikkelend werkt, simpel naakt bijvoorbeeld, hoeft aan een volwassene nog helemaal niet aanstoot te geven. We zullen ons dus afzonderlijk moeten afvragen, of door de verbreiding van pornografisch materiaal niet zo grote schade wordt aangericht, dat dit toch voldoende grond vormt voor handhaving van die wetstechnisch door hun vaagheid zo bedenkelijke artikelen, welke zich richten tegen wat aanstotelijk voor de eerbaarheid is.

Voor dit onderzoek vinden we een goede handleiding in het rapport, in 1966 in opdracht van de Deense regering uitgebracht door de Straffelovråd (Strafwetraad). Deze raad bestaat uit de ombudsman, een hoogleraar in het strafrecht, een rechter en een functionaris van het openbaar ministerie. Aan dit college legde de regering de vraag voor of de bestaande strafbepalingen tegen de verbreiding van 'ontuchtige geschriften, afbeeldingen of voorwerpen' wijziging behoeften.

In zijn rapport heeft de raad, voorgelicht door talrijke deskundigen, uitvoerig nagegaan welke schadelijke invloeden aan pornografie worden toegeschreven, en of dit met recht gebeurt. We kunnen dit betoog het best op de voet volgen.

a. Verhoging seksuele criminaliteit

Als eerste uitwerking van pornografie heeft men een verhoging van de seksuele criminaliteit verwacht. Het ligt voor de hand: tot het uiterste opgezweept door wellustige voorstellingen zal de lezer van pornografische verhalen, de bekijker van pornografische foto's, zich door niets meer laten weerhouden en zich desnoods met geweld bevrediging verschaffen van zijn kokende driften.

Het ligt voor de hand, maar niet alles wat voor de hand ligt is waar. In feite blijkt de veronderstelde samenhang helemaal niet te bestaan. Of liever er is wel samenhang, maar dan juist in omgekeerde richting. Volgens het grote Amerikaanse onderzoek naar seksuele delinquenten, ingesteld door Gebhard en andere medewerkers van het Kinsey-Instituut, behoren de mannen die op seksueel gebied geweldmisdrijven begaan, de verkrachters en de aanranders, tot een heel ander type

dan de liefhebbers van pornografie. Gemiddeld bleken de seksuele delinquenten minder hevig geprikkeld door pornografische plaatjes dan de gevangenen, die wegens andere feiten veroordeeld waren of het gevangenispersoneel.

Gebhard denkt aan de volgende verklaring. Om sterk geprikkeld te worden door pornografie moet iemand verbeeldingskracht hebben, in staat zijn gevoelens te projecteren en gevoelig zijn. Deze eigenschappen zijn sterker aanwezig bij ontwikkelde mensen dan bij onontwikkelde, sterker ook bij jongeren dan bij ouderen. De zware seksuele misdadigers hebben gewoonlijk weinig ontwikkeling en zijn niet erg jong. Hun prikkelbaarheid ligt dus onder het gemiddelde. Juist het feit, dat zij minder dan anderen seksuele genoegens kunnen vinden in fantasie en voorstelling zou wel eens aan de wortel kunnen liggen van hun geweldsexplosies.

Een feit is, dat zowel in Denemarken als in Zweden de seksuele criminaliteit aanmerkelijk lager is geworden, wel met 20-30 pct verminderd, sinds daar de verkoop van pornografie onbelemmerd mogelijk is. In Zweedse gevangenen stelt de leiding pornografische tijdschriften ter beschikking van de gedetineerden, omdat men ervaren heeft dat dit gunstig werkt. Meer sex, minder agressie, blijkt ook hier op te gaan.

b. Aankweken van afwijkingen

Het eerste argument tegen pornografie, dat zij de seksuele criminaliteit verhoogt, is niet houdbaar. Verdiepen we ons dus in het tweede: pornografie zou afwijkingen van de normale geslachtsdrift aankweken, waarbij dan met name gedacht wordt aan homofilie, geslachtelijke neiging tot kinderen en sadisme. Van de vele psychiatrische en psychologische deskundigen, die door de Deense Strafwetraad werden geraadpleegd, was er geen die ooit een geval was tegengekomen, waarin pornografische lectuur de oorzaak kon heten van een dergelijke afwijking. Enig bewijs voor zulk een schadelijke invloed ontbreekt dus geheel.

Daaraan valt toe te voegen dat het weinige wat we weten over het ontstaan van bijzondere seksuele neigingen, in de richting wijst hetzij van aangeboren-zijn, hetzij van een verwerving op zeer jeugdige leeftijd. Lang voor de puberteit, mogelijk al met het vierde of vijfde levensjaar, komt dan vast te liggen welke seksuele gerichtheid het individu zal hebben. Daar kleuters weinig belangstelling tonen voor pornografie, kan deze de oorzaak niet zijn.

c. Psychische schadelijkheid voor de jeugd

In de derde plaats is verondersteld, dat pornografie psychisch schadelijk zou zijn. Daarbij is het merkwaardig dat geen mens ooit beweert, zelf zoveel nadeel ervan te hebben ondervonden. Kuh schrijft: 'Ook de man die het felst pleit voor een verbod geeft onmiddellijk toe, dat het doornemen van pornografie hemzelf geen kwaad heeft gedaan. Wanneer je hem vraagt waarom andere volwassenen die zelfde dingen dan niet in handen mogen krijgen, raakt hij gewoonlijk deerlijk in verwarring.' Toen in 1964 Clelands beroemde *Fanny Hill* als on-

zedelijk verboden werd, stelde de uitgever dat hij zijn afnemers geen kwaad wilde doen en dat hij dus aanbood, de reeds verspreide exemplaren terug te kopen. Van de 82.000 die er waren verkocht, kwamen er vijf retour.

Maar wie zichzelf niet gedeerd acht door pornografie kan toch wel vrezen voor een slechte invloed op jeugdige en onervaren lezers of kijkers. Wie voor het eerst met keiharde pornografie geconfronteerd wordt: afbeeldingen van de bijslaap, het wekken van geslachtslust met de mond, anaal verkeer, zelfbevrediging en dergelijke, pleegt een schok te ondergaan. Het ligt voor de hand te veronderstellen, dat dit bij kinderen schrik voor het seksuele zou kunnen wekken. De rauwe lichamelijke uitdrukking van de geslachtsdrift roept wel eerder afschuw dan lustgevoelens bij hem op, met als mogelijk gevolg sterke remmingen op dit gebied. Deze zouden in de weg staan aan de normale ontwikkeling van seksuele gevoelens en activiteiten.

Dit alles klinkt erg aannemelijk, maar ook hier geldt weer, dat het daarom nog niet waar behoeft te zijn. In elk geval verklaren jeugdpsychologen en pedagogen, nooit een geval van aldus ontstane seksuele remmingen te zijn tegengekomen. Het bewijs van schade ontbreekt.

Wel vinden we daarentegen in de vakliteratuur herhaaldelijk voorbeelden van mislukkingen en misvormingen in de seksuele ontwikkeling, veroorzaakt door een opvoeding, die alle naakt en sex met taboe belegt. Als jongens en meisjes op internaten zelfs niet in de badkuip mochten stappen zonder een badpak aan, terwijl het badwater dan nog door 'schaamtepoeder' ondoorzichtig was gemaakt om ze vooral niet het eigen lichaam naakt te doen zien; als ze met dood en verdoemenis bedreigd waren voor geheime zonden en gevaarlijke vriendschappen; als ze overstelpt waren met preken en gebeden voor het bewaren van hun reinheid; als ze onderricht waren door geestelijken, die in hun handboek voor de moraal hadden geleerd dat 'de voortplantingsdaad... in zich vies en in zijn gevolgen een last is', dan moesten ze wel over een enorm psychisch weerstandsvermogen beschikken om niet min of meer verknijpt terecht te komen in de huwelijksnacht, waarin het dan eindelijk geen doodzonde meer was. Tegen dit tastbare jeugdbederf zijn echter nooit geestelijke banbliksems geslingerd en is nooit de censuur gehanteerd.

Simone Weil, de door vele christenen hoog vereerde mystica kon schrijven: 'Seksualiteit! Er is een mechanisme in ons lichaam dat, wanneer het gaat functioneren, ons iets goeds in de dingen der aarde doet zien. Men moet het laten roesten tot het verteerd is.' Deze uitspraak haalt de seksuele gevoelens door het slijk en is in wezen voor het religieus besef godslasterlijk. Maar zulke teksten kwamen nooit op de Index!

De officiële, met strafbedreigingen uitgeruste vrees voor te rechtstreekse en vroegtijdige kennismaking van de jeugd met de lichamelijke zijde van de seksualiteit, doet toch wel de vraag rijzen of men officieel ook altijd zoveel bezorgdheid heeft getoond wanneer woningnood en slechte behuizing kinderen tot getuigen maakten van de seksuele activiteiten van huisgenoten. Ik herinner me uit eigen praktijk

een geval van een veertienjarige jongen, die op een lekkend zoldertje samen moest slapen met zijn zeventienjarig zusje en zijn negentienjarige zwager, pas getrouwd. Elke avond kon hij hun jonge huwelijksgeluk zien en horen. Hij sliep er te kort door, was op school nerveus en suf. Maar de overheid kon er niets aan doen. Wel zou die overheid hebben ingegrepen als de negentienjarige echtgenoot aan zijn zwagertje een vies boekje had vertoond. Want dat is misdrijf! En zo is onze samenleving.

d. Omlaaghalen van het moreel besef

Wenden we onze blik liever af van zoveel consequent beleid, om te zien naar de vierde schadelijke werking welke men wel toeschrijft aan pornografie. Lezing van boeken waarin alles om de lust van het ogenblik draait, waarin het beleven van zoveel mogelijk orgasmen het enig doel van het menselijk bestaan lijkt, waarin trouw en eerlijkheid geen betekenis meer hebben, waarin gefolterd en gemoord wordt om de driften des te heviger te maken, zou het ethische peil van de bevolking aantasten en verlagen.

Ook hier zijn we op het eerste gezicht geneigd te zeggen: dat spreekt vanzelf, dat moet wel zo zijn. Maar ook hier hebben we weer wetenschappelijk onderzoek dat ons anders leert. Pornografie bereikt het publiek door boek, tijdschrift, krant, foto, film, radio, televisie, dus door de z.g. massamedia. En de werking van die massamedia is zorgvuldig onderzocht. Alle onderzoekers zijn daarbij eenstemmig tot het resultaat gekomen dat een bij de consument reeds bestaande houding ten opzichte van een of ander vraagstuk door deze massamedia niet wordt aangetast. Wel kunnen de massamedia er toe bijdragen, die bestaande houding nog te versterken. Het blijkt namelijk dat de lezer, de kijker, de luisteraar uit het hem gebodene datgene pleegt op te pikken, wat in zijn straatje past. Wat met de aanwezige inzichten in strijd is, wordt ternauwernood opgenomen en meteen weer vergeten.

Het is dus letterlijk waar dat we onze opvattingen *koesteren*. Stuur twee mannen naar een lezing over geboortenbeperking. De een, die tegen voorbehoedmiddelen is, weet de volgende dag enkel nog dat condooms het gevoel sterk verminderen en niet zelden lekken. De voorstander kan een dag later enkel nog navertellen dat het wegvallen van de vrees voor ongewenste zwangerschap het genot bij de gelieven soms zeer versterkt en dat condooms van goede kwaliteit betrouwbaar zijn.

Willen de massamedia werkelijk een boodschap overbrengen, een mening ingang doen vinden, dan bleek dit volgens de genoemde onderzoekingen nog het beste te gaan als schokwerkingen werden vermeden. Mensen sluiten zich geheel af en worden voor elke redenering ontoegankelijk als men hen brutaal stelt tegenover iets dat lijnrecht indruist tegen hun gevoelens. Je moet niet trachten een wat oversentimentele dierenbeschermster te genezen door haar naar een stieregevecht te brengen en een al te preutse zedelijkheidsapostel komt niet tot matiging door een ontmoeting met een exhibitionist.

Van alle pornografie is dus de krasse, de keiharde, het ongevaarlijkst

voor het ethisch besef. Het publiek wordt er bij plotselinge kennis-making door geschokt en afgestoten, dus in zijn opvattingen versterkt. Omdat pornografie nu eenmaal vrij eentonig is, een eeuwige herhaling van een maar betrekkelijk variabel thema, slijt de schokwerking bij langer voortgezet contact snel af. Niet omdat het ethisch ondermijnd is, maar omdat de drager ervan min of meer immuun wordt.

Wil een boek, een artikel, een verhaal, een film werkelijk het ethisch besef aantasten, het inzicht in behoorlijk en onbehoorlijk verwarren of verzwakken, dan kan dat alleen gebeuren wanneer de boodschap subtiel is ingekleed en niet schokt. Het gaat om het in keurige bewoordingen vervatte betoog, dat alle stuitende termen vermijdt, en voorzichtig, op het eerste gezicht nauw aansluitend bij heersende opvattingen, toch geleidelijk de kern daarvan uitholt. Geloofstwifels worden eerder gewekt door een theologisch boek, dan door scheld-tirades tegen kerk en geestelijkheid.

Wanneer velen tegenwoordig anders en vrijer gaan denken over seksualiteit en wat daarmee samenhangt, dan zit de oorzaak niet in een kwistiger gebruik van drieletterwoorden in de moderne roman, in de verspreiding van Deense fotobladen of van vrijmoedige en gedetailleerde beschrijvingen van seksuele genoegens. Die zijn allemaal pas gemeengoed geworden door de verandering in het denken en hebben die verandering bevestigd en versterkt. Maar de beslissende verandering zelf is bewerkt door de boeken van psychiaters en psychologen, door documentatie als die van Kinsey, dikke delen vol taai cijfermateriaal en grafieken. Zelfs in de meest preutse landen worden die niet als pornografie beschouwd.

Anti-pornografiewetten zijn dus volstrekt ondoeltreffend als middel tot bescherming van de heersende moraal. Zij treffen het hardst dat materiaal dat door zijn schokwerking het onschadelijkst is. Ze missen toepasselijkheid op geschriften, die ook ernstige lezers in hun afhankelijkheid aan die moraal kunnen doen wankelen.

Bescherming tegen opgedrongen aanstoot

En toch hebben anti-pornografie-wetten wel zin. Zij kunnen ook vrijheid en zelfbepaling beschermen. Onverwacht en ongevraagd gesteld tegenover onverholen uitingen van anderer seksualiteit, reageert de mens, vooral de man, emotioneel. Lustgevoelens en lustverlangens worden bij hem gewekt op een moment dat hij zelf niet gekozen heeft en waarop hij daar niet voor klaar staat. Deze mengen zich met onlustgevoelens en worden zelfs daardoor overdekt naarmate het taboe, dat geschonden wordt, sterker is gevestigd. Dit alles vormt een aantasting van de zelfbepaling van de afzonderlijke mens, waartegen het recht hem in redelijkheid moet beschermen.

Zoals de vrijheid enerzijds eist, dat de burger zelf zal bepalen waarvan hij kennis wil nemen, zodat de handel en de verkoop van pornografisch materiaal onbelemmerd moeten blijven, zo eist de vrijheid anderzijds, dat niemand zichzelf of de onder zijn hoede staande kinderen nodeloos met dergelijk materiaal geconfronteerd ziet.

Er is dus reden het 'openlijk tentoonstellen of aanslaan', het 'ongevraagd aanbieden' en het 'openlijk ten gehore brengen' van zaken

'aanstotelijk voor de eerbaarheid' te blijven bestraffen. En geen redelijk mens zal pijn hebben aan het feit, dat hechtenis van ten hoogste drie dagen of geldboete van ten hoogste dertig gulden volgens artikel 451 van het Wetboek van Strafrecht ten deel valt aan de onverlaat die in het openbaar voor de eerbaarheid aanstotelijke liederen zingt of dusdanig toespraken houdt of dergelijke woorden of tekeningen stelt op een van de openbare weg zichtbare plaats.

Niemand hoeft er genoeg mee te nemen dat in etalages platen liggen, dat afbeeldingen langs de weg worden aangeplakt of dat dingen in zijn brievenbus gestopt worden, die zijn seksuele gevoelens in opstand brengen, positief of negatief. Het is mogelijk dat de grotere vrijmoedigheid in woord en daad, die zich in het openbaar baan breekt, op den duur de kwetsbaarheid steeds minder maakt, zodat bijna niemand dan meer aanstoot zal nemen aan het etaleren van fotomateriaal zoals dat in Kopenhagen en Stockholm voor de ramen ligt. In het Nederland van nu is dit anders en de wetgever heeft tot taak mensen tegen nodeloze kwetsing te beschermen. Maar terwijl de Nederlandse wet, beter dan sommige buitenlandse regelingen, het reeds nu aan iedereen vrijlaat, naar hartelust pornografisch materiaal te bezitten, moet zij het ook aan iedereen gaan toestaan, zich dit materiaal langs de normale wegen te verschaffen.

Pornografie en jeugd

Aan iedereen? We kunnen ons een voorbehoud denken voor de jeugd. Na rijp beraad heeft de Deense wetgever daar toch van afgezien. Het is een overschatting van de macht van de wet, als men denkt zaken, die overigens vrij in de handel zijn, uit de vingers van adolescenten te kunnen houden. Een dergelijk voorschrift is alleen geschikt om de nieuwsgierigheid van de jeugd te prikkelen en van het bezit van de verboden zaken voor haar een statussymbool te maken. De mogelijkheid, boeken per telefoon of per brief te bestellen, maakt de bepaling ook technisch onhanteerbaar.

In zijn oude redactie verbood artikel 240bis aan minderjarigen onder de achttien jaar voorbehoedmiddelen af te staan of zelfs maar te vertonen. In 1969 zijn regering en Staten Generaal radicaal om gegaan, zodat krachtens de nieuwe wet kinderen van elke leeftijd condoms uit automaten zullen kunnen halen.

Ook voor het kopen van pornografie zal voor jeugdigen geen uitzondering moeten worden gemaakt. Al had Klootsema gelijk toen hij stelde, dat op de verholen toespeling in seksuele richting jeugdigen vaak heel anders, soms veel minder, reageren dan volwassenen, regelrechte pornografie heeft op geslachtsrijpe jongeren, volgens de Duitse onderzoeken van Schlegel, precies dezelfde uitwerking als op meerderjarigen. Er blijft dan niet veel reden voor een verbod, te minder nu steeds meer deskundigen ook een positieve, gunstige invloed aan pornografie toekennen. Pornografie blijkt personen, die door opvoeding of andere oorzaken op seksueel gebied scheef gegroeid zijn en aan overdreven remmingen lijden, vertrouwd te maken met het gewoon-menselijke en aanvaardbare van geslachtelijke omgang. Verder krijgt men de indruk, dat bij een aantal mensen pornografie

als een veiligheidsklep werkt en een maatschappelijk aanvaardbare uitlaat verschaft aan spanningen, die zich anders op maatschappelijk ontoelaatbare wijze, in misdaad, zouden uiten. Het is beter dat een man zich zelf bevredigt onder het lezen van *Avonturen met zweep en roede* dan dat hij een meisje overvalt en mishandelt.

Ook in zoverre blijken jeugdigen op dezelfde manier als volwassenen op pornografie te reageren, dat de belangstelling meestal niet groot is zodra eenmaal aan de nieuwsgierigheid is voldaan. Pornografie herhaalt zichzelf steeds, omdat het terrein en de mogelijkheden zo begrensd zijn. Maar een heel kleine minderheid wordt om een of andere reden toch blijvend door die herhaling geboeid, en koopt steeds weer. Jeugdigen vindt men onder de kopers haast nooit, die hebben meestal andere, meer directe en bevredigende mogelijkheden om sex te zien en er aan deel te nemen. De vaste afnemers van pornografie behoren tot een oudere generatie en tot de jonggehuwden.

De vage term aanvaardbaar

Wordt het verbod van pornografie ingekrompen tot tentoonstellen langs de weg en ongevraagd opdringen, dan blijft de bedenkelijke term 'aanstotelijk voor de eerbaarheid' in onze wet staan en dat is een nadeel. Maar het is niet meer zo ernstig, veel minder ernstig dan nu. Op het ogenblik stelt de vaagheid van die formule een uitgever voor de moeilijkheid, dat hij een manuscript of een prent misschien wel zou willen drukken, maar dat hij niet zeker weet of hij daarmee niet een veroordeling riskeert. Dit zou hem kunnen weerhouden van het uitgeven van op zichzelf waardevol materiaal. Bij een inperking van de wetgeving, zoals hier voorgesteld wordt, is daarvan geen sprake meer. De uitgever kan dan nooit vervolgd worden. Alleen de boekhandelaar kan in twijfel verkeren of hij een boek opengeslagen op een bepaalde tekst of op een bepaalde plaat mag etaleren. Neemt hij daarbij het zekere voor het onzekere en legt hij het boek niet zo neer, dan gaat er niets wezenlijks verloren. De vaagheid van de belemmering is hier veel onschadelijker.

Aanstotelijke voorstellingen

Trekken we de aldus gevonden lijn logisch door tot andere uitdrukkingvormen, dan volgt daaruit dat alles, wat zich niet ongevraagd opdringt maar in vrijheid gezocht wordt, geoorloofd moet zijn. Wie schouwburg- of bioscoopvoorstellingen of kunst-tentoonstellingen bezoekt, kan zich gewoonlijk van tevoren wel enig denkbeeld vormen over wat daar geboden wordt. Voelt hij zich toch op onaangename wijze gekwetst door wat hij te horen of te zien krijgt, dan kan hij weglopen. Die vrijheid komt hem toe, zoals aan zijn medeburgers de vrijheid toekomt ongecensureerd kennis te nemen van dat wat kunstenaars of anderen hun willen vertonen. Met de willekeur van filmcensuur, burgemeesterlijke opvoeringsverboden en inbeslagnemingen op tentoonstellingen is de echte zedelijkheid niet gediend. Wel wordt daarmee een patroniserende maatschappijvorm bestendigd, waarin de overheid vaderlijk uitmaakt wat voor de onderdaan geschikt is.

7. Schending van de wet moet bewijsbaar zijn

1. De onontdekte misdaad

Tenslotte een laatste punt, waarvan de wetgever zich bij het opstellen van strafbepalingen rekenschap dient te geven. De wet moet geen slag in de lucht zijn, anders gaan het gezag van de wet in het algemeen en van de wetgever zelf er onder lijden.

Elk strafbaar feit moet worden opgespoord, en door het openbaar ministerie ter terechtzitting aan de rechter bewezen worden, wil een veroordeling van de dader mogelijk zijn. Feiten die de politie haast nooit achterhaalt of waarvoor het wettig en overtuigend bewijs praktisch nooit te leveren valt, kunnen beter niet in een strafwetboek voorkomen.

Een volstreekte regel is hiervan niet te maken. Het is aannemelijk dat gifmoord, bijvoorbeeld, in veel gevallen niet wordt ontdekt. Maar gifmoord is een zo gevaarlijk en schadelijk iets, dat we er vrede mee kunnen hebben dat de bestuurder ervan, als hij dan toevallig eens door de mand valt, ook een behoorlijke straf krijgt.

Gedragingen die een hinderlijke maatschappelijke kwaal of een groot gevaar voor de samenleving vormen moeten dus een uitzondering vormen. Voor de rest geldt de regel: stel niet strafbaar wat slechts bij toeval opspoorbaar en bewijsbaar is.

Elk delict kent zijn onontdekte gevallen, die buiten de statistiek blijven, wat de Duitsers de Dunkelziffer, de Engelsen de dark numbers noemen. Daarnaast zijn er dan nog de gevallen, waarin wel komt vast te staan dat het delict is gepleegd, maar de politie er niet in slaagt de dader op te sporen. Al met al blijft er heel wat van het wettelijk verbodene ongestraft.

De getallen liggen aanzienlijk hoger dan het grote publiek meestal beseft. In 1967 loste de politie 47 pct, in 1968 46 pct van de misdrijven op die haar ter kennis kwamen. Dat is al minder dan de helft. Maar van hoeveel zaken krijgt de politie nooit kennis, omdat men opzettelijk of uit onwil of uit luiheid geen aangifte doet?

Het gecombineerde effect van al deze werkingen is verbijsterend. Een onderzoek van prof. Buikhuisen onder 397 Groningse studenten leverde als resultaat, dat 93 pct van hen bekende misdrijven te hebben gepleegd, gemiddeld elf à twintig per man. In totaal begingen de 355 'criminele' studenten 5216 delicten, voor 47,4 pct verkeersdelicten, voor 19,9 pct diefstal, voor 14,8 pct fraude, voor 8,4 pct mishandeling en zaakbeschadiging, voor 4,5 pct joyriding, voor 3,5 pct seksuele delicten en voor 1,5 pct drug-gebruik. In al deze meer dan vijfduizend gevallen was maar achttien maal proces-verbaal opgemaakt: de drug-gebruikers, de seksuele delinquenten en de fraudeurs waren zelfs allemaal aan de aandacht van de politie ontsnapt, hoewel ze tezamen 958 keren de wet overtraden.

Er is geen reden te veronderstellen dat de cijfers bij andere bevolkingsgroepen dan studenten totaal anders liggen. Als van de studenten die misdrijven plegen nog geen half procent door de politie gepakt wordt, zal het landelijk gemiddelde daar wel niet ver van af zijn.

Eén op de tweehonderd. De man die de gevangenis ingaat of een flinke boete krijgt, heeft dus in hoge mate pech gehad. Dat besef leeft

ook onder de gevangenen. 'We zitten hier allemaal voor hetzelfde', hoorde ik er eens een zeggen: 'Overtreding van het elfde gebod: gij zult niet gesnapt worden!' Te begrijpen is dus de verbittering van ex-gedetineerden, die zich door hun omgeving uitgestoten zien. Het is huichelarij, want als geheel genomen is die omgeving niet veel beter dan zij.

Nergens is de onontdekte misdadigheid zo hoog als juist bij de zedendelicten. Met uitzondering van de exhibitionist zoekt de dader bij voorkeur verborgenheid en afzondering. De koper van pornografie loopt daarmee niet naar de politie. Jongens en meisjes in de beschermde leeftijd zijn vaak hartstochtelijke en bereidwillige deelnemers aan het delict waarvan zij het slachtoffer heten, en hebben er dan alle belang bij het geheim te houden. En ook degenen die zich werkelijk slachtoffer voelen worden dikwijls door schaamte of verlegenheid weerhouden, met anderen over het gebeurde te spreken.

De wetgever doet dus verstandig, seksuele gedragingen niet strafbaar te stellen als zij door hun aard praktisch haast nooit bewijsbaar zullen zijn, en ook als ze heel veelvuldig voorkomen. Want als een bepaalde uiting van seksualiteit een alledaags gebeuren vormt, dan is het onwaarschijnlijk dat deze handeling zoveel schade toebrengt en zoveel gevaar oplevert, dat een strafsanctie niet kan worden ontbeerd.

Deze beide gronden hebben alle wetgevers weerhouden bijvoorbeeld zelfbevrediging tot een misdrijf te stempelen, ook in tijden dat men daar een doodzonde, een grove onzedelijkheid in zag. Anderzijds gaan vele van de Verenigde Staten zover, dat zij sommige vormen van geslachtsverkeer tussen echtgenoten met straf bedreigen, met name als de vrouw de penis van haar man in de mond neemt of de man deze bij haar in de aars steekt. Een dergelijke wet is een dwaasheid. De wetgever treedt in een domein, waar hij geen bemoeienis heeft omdat er geen algemeen belang bij betrokken is. Het is zelfs immoreel wat hij doet. Een doodenkele slechts wordt immers gesnapt omdat iemand door de gordijnen van de slaapkamer heeft gegluurd, of omdat na een echtelijke ruzie de vrouw wraak neemt door aangifte. De rest, die met gelijke hartstocht deze genoegens zoekt, blijft het aureool van wetsgetrouw burger dragen. Als we nu weten dat Kinsey vaststelde, dat 42,7 pct van alle door hem ondervraagde vrouwen wel eens een penis in de mond nam en dat volgens de Duitse sexuoloog Lenz 25 pct van alle mannen boven de zesentwintig jaar wel eens anaal verkeer met een vrouw uitoefende, is het verwerpelijke en onzinnige van een daartegen gerichte strafbepaling duidelijk.

II. *Toepassing van deze regel op overspel*

Dat was Amerika. Maar ook ons eigen Wetboek van Strafrecht zondigt in deze richting. Op het voetspoor van de Code Pénal is daarin immers overspel tot een misdrijf verklaard.

De Franse Revolutie had dit delict terecht uit haar wetten geschrapt. Maar de ontwerpers van de Code Pénal zagen in echtbreuk toch zo'n aanslag op die 'allernuttigste gemeenschap, het wettig verbond van man en vrouw', dat dit feit niet ongestraft kon blijven. Het Franse

recht kent drie soorten delicten; de lichtste heten overtreding, de middelzware wanbedrijven, de zwaarste misdrijven. Graag hadden de ontwerpers van overspel een misdrijf gemaakt, maar ze moesten met spijt toegeven dat de publieke opinie er tamelijk licht over dacht. Hun verheven betoog vol morele verontwaardiging kwam helemaal in de lucht te hangen toen ze alleen de overspelige vrouw en haar minnaar strafbaar stelden, waarbij ze het bewijs tegen de minnaar nog aan zulke strikte voorwaarden bonden dat dit zelden te leveren viel. Voor de vrouw was men streng: haar overspel kon immers tot de geboorte leiden van kinderen, niet door de wettige vader verwekt. Dat was een aanslag op het gezin. Zij kon daarvoor twee jaar gevangenisstraf krijgen. Schonk de man zijn zaad aan een andere vrouw, dan was het huwelijk daarmee nog niet ontwricht. Zijn overspel werd pas strafbaar, met ten hoogste een lichte boete, als hij zijn bijzit liet huizen in de echtelijke woning.

Dit krasse staaltje van dubbele moraal heeft de Nederlandse wetgever gelukkig niet overgenomen. In het eerste ontwerp voor ons wetboek kwam overspel zelfs helemaal niet meer onder de misdrijven voor. De regering betoogde: het aantal echtscheidingen bewijst dat het feit niet zeldzaam is, maar het wordt zelden vervolgd; de strafwet is dus ongeschikt om dit kwaad te bestrijden, al is het onrecht.

De Tweede Kamer was het daar in meerderheid niet mee eens. Men vond het zonderling dat het ontwerp enerzijds strafverzachting inhield voor de bedrogen echtgenoot die zijn overspelige vrouw dood sloeg, wat toch erkenning inhield van de gruwelijkheid van haar wangedrag, en anderzijds dit wangedrag zelf niet strafbaar stelde. In alle beschaafde landen was overspel dan ook met straf bedreigd.

Een minderheid betoogde daartegenover, dat er rechtens groot verschil was tussen overspel van man en vrouw. Echtbreuk van de vrouw tastte de rechtsorde aan; echtbreuk van de man raakte slechts de zedelijke orde. Maar gezien de gelijkheid van man en vrouw voor de wet ging het ook niet aan, voor hetzelfde feit de vrouw wel te straffen en de man niet. Het was dus beter de zaak helemaal buiten het strafrecht te houden.

De meerderheid won, maar iedereen was het er over eens, dat strafvervolging alleen mogelijk moest zijn wanneer de bedrogen echtgenoot daarom vroeg. Dikwijls komt het immers ook na ontdekte echtbreuk tot vergeven en vergeten. We moeten ons de situatie van het echtpaar maar eens voorstellen, als het juist, verzoend na een zware huwelijksstorm, bezoek zou krijgen van een rechercheur die op last van de officier van justitie het voorgevallene nog eens haarfijn komt uitpluizen! Dat kan natuurlijk niet. Alleen heeft de nu bestaande regeling—vervolging uitsluitend op klacht—het nadeel dat niet het belang van de maatschappij, maar de wraakzucht van de gehoornde echtgenoot de beslissing gaat beheersen.

Eer het Wetboek van Strafrecht werd ingevoerd, in 1886, is nog een verdere beperking toegevoegd: vervolging zou pas mogelijk zijn, nadat op grond van het overspel echtscheiding of scheiding van tafel en bed was uitgesproken. Hiermee wilde men voorkomen dat, zoals dat heden ten dage nog in België gebeurt, het strafproces wordt te baat

genomen om bewijsmateriaal voor de echtscheidingsprocedure in handen te krijgen. In België zijn strafzaken wegens overspel aan de orde van de dag. Wie wil gaan scheiden tipt eerst de politie, die dan te rechter tijd en plaats een inval doet om te constateren, dat de gelieven het bed samen delen. Er volgt veroordeling van de schuldige tot een geringe boete. Met dit vonnis trekt de beledigde partner naar de civiele rechter. Een onsmakelijke vertoning. In Nederland is dat gelukkig anders. Maar het gevolg van deze voorwaarden voor de vervolgbaarheid is wel geweest, dat de bepaling hier vrijwel nooit wordt toegepast.

Kinsey's rapport van 1948 komt tot de conclusie dat ongeveer de helft van alle getrouwde mannen wel eens overspel pleegt. In zijn tweede rapport van 1953 brengen de vrouwen het tot 26 pct, maar de schrijver acht het mogelijk dat hier verzwijging de cijfers gedrukt heeft en dat deze in werkelijkheid hoger liggen.

In Nederland werden in 1968 meer dan achtduizend echtscheidingen uitgesproken, in overgrote meerderheid op grond van overspel. Als Kinsey's uitkomsten ook voor de Nederlandse verhoudingen zouden gelden, dan zouden ongeveer anderhalf miljoen mannen en ruim 750.000 vrouwen vroeg of laat in aanmerking komen voor veroordeling tot een gevangenisstraf van zes maanden of minder.

In feite vindt haast nooit een veroordeling plaats. Het voortbestaan van deze strafbepaling is dus een absurditeit.

III. *Straffeloosheid is geen goedkeuring*

Bij de invoering ervan is door minister Modderman één argument gebruikt, dat vanwege zijn bijzonder kwalijk karakter gesignaleerd dient te worden. Hij haalde met kennelijke instemming aan, dat hij van mannen van verschillende richting, die hij hoogschatte, brieven had gekregen met de strekking: 'het is jammer dat het Wetboek, dat in het algemeen, waar het de zeden betreft zo streng is en zo krachtig optreedt, gevaar loopt zijn zedelijke indruk die zeker voor de goede werking van een Wetboek van Strafrecht van overgroot belang is, te verliezen omdat het overspel niet gestraft wordt.'

Het is een argument dat we telkens horen als het om de weglating, en nog sterker als het om de schrapping van een strafbepaling gaat: het publiek zal dit opvatten als een goedkeuring door de wetgever van het niet (meer) met straf bedreigde gedrag. Het vreemde is, dat dit argument altijd bij de zedendelicten opgeld moet doen. Elders in het recht hoor je het niet. Niemand veronderstelt, zeker niet in een tijd van huizentekort, dat de overheid welwillend staat tegenover aannemers die lekkende huizen leveren, producenten van bouwmaterialen die afgesproken levertijden niet nakomen, of bouwvakkers die aan dagdieverij doen. Toch zijn ze geen van allen strafbaar. Maar Engelse Lagerhuisleden betoogden, dat schrapping van de strafbaarheid van homoseksuele omgang tussen volwassen mannen een goedkeuring inhield van de zonde van Sodom. Duitse kranten voerden enorme koppen na de stemming in de Bondsdag over het nieuwe Strafgesetzbuch: 'Ehebruch freigegeben'.

Er zit voldoende beweging in onze cultuur om het mogelijk te maken dat een of ander gedrag, eens door de overheid bestreden, later als nuttig ervaren en aangemoedigd wordt. Te denken valt hier aan de handel in voorbehoedmiddelen. Maar op zichzelf betekent de niet-invoering of de opheffing van een strafvoorschrift enkel en alleen de erkenning dat dit punt zich niet leent tot een strafrechtelijke afdoening. Mogelijk moet het gedrag in kwestie met kracht bestreden worden, maar dan langs andere wegen, en niet met het grove, botte instrument dat het strafrecht nu eenmaal is.

Passen we dit instrument toe op feiten, die veelvuldig voorkomen maar meestal verborgen blijven, dan wordt de bestraffing een zaak van toevallige ontdekking, van willekeur, van een zo grote ongelijkheid in behandeling dat het tot onrecht wordt.

iv. Onontdekte homoseksuele omgang

Dit is een extra reden, bijvoorbeeld, om de strafbepaling tegen gelijk-geslachtelijke contacten van meerderjarigen met minderjarigen in te trekken. Een reden, die geheel zelfstandig staat naast de voor die intrekking door de Gezondheidsraad aangevoerde argumenten.

In een ander boek, in Duitsland verschenen, heb ik daarover enige berekeningen gemaakt. Als we de cijfers van Kinsey op de Nederlandse bevolking toepassen, zouden hier bijna negen miljoen homoseksuele contacten per miljoen mannen per jaar plaats vinden. Een onderzoek van Westwood wees uit, dat 6 pct van de homofiele mannen zich tot jongens onder de zeventien jaar aangetrokken voelt. Beperken we ons uit voorzichtigheid tot deze groep, ook al reikt de strafbepaling tot jongemannen onder de eenentwintig jaar, dan zouden we tot 500.000 strafbare contacten per miljoen mannen per jaar komen, en daar er ongeveer drie miljoen volwassen mannen onder de vijftienjarige zijn, tot een totaal van anderhalf miljoen seksuele misdrijven met jongens.

Ook al kan men hiertegen aanvoeren, dat de maatschappelijke rem homoseksuele contacten met jongens voor volwassenen veel moeilijker maakt dan zulk een omgang met andere meerderjarigen (wat deze cijfers zou kunnen drukken) dan staat daar tegenover dat Kinsey's getallen alleen betrekking hebben op gevallen waarin de man tot volledig orgasme gekomen is. Nu zien we op dit terrein heel dikwijls, dat de man er zich toe beperkt alleen bij de jongen orgasme op te wekken, terwijl bovendien onze rechtspraak onder 'ontucht' talloze handelingen begrijpt die helemaal niet tot orgasme voeren. Er is eens een man veroordeeld omdat hij een liftjongen liefkozend in zijn bil geknepen had, en een ander ging de gevangenis in en moest zich laten castreren omdat hij de jongen van de melkboer een zoen had gegeven. In feite moeten de gevallen van 'ontucht van een meerderjarige met een minderjarige van hetzelfde geslacht' ver boven de zojuist berekende anderhalf miljoen per jaar liggen. In 1965, toen nog geen sprake was van afschaffing van dit artikel, werden 153 veroordelingen uitgesproken op grond van artikel 248bis, terwijl artikel 247, dat ontucht met bewustelozen of met jongens en meisjes onder de

zestien jaar strafbaar stelt, tot 719 veroordelingen leidde. Zelfs al betrof de helft van de laatstgenoemde veroordelingen betrekkingen tussen mannen en jongens, dan zouden we nog pas aan een totaal van 513 veroordeelden op de 1.500.000 gevallen komen, dat is één op de drieduizend. De enorme omvang van het verschijnsel wettigt op zichzelf al de vraag: richt het wel zoveel schade aan? De uiterst geringe doeltreffendheid van het justitiële apparaat maakt het ingrijpen, het in de gevangenis werpen van één man voor wat in drieduizend gevallen straffeloos gebeurde, tot onrecht. De schrapping van artikel 248bis is dus juist.

Morris Ploscowe schreef in zijn boek *Sex and the Law*: 'Nergens lopen de daadwerkelijke toepassing van de wet en de tekst van de wet in de wetboeken zo ver uiteen als bij het bedwingen van seksuele misdaden'. Reden te meer om met de wetgeving heel terughoudend te zijn.

8. De geldende bepalingen uit het Wetboek van Strafrecht

Gaan we nu eens het rijtje van zedendelicten na, om de gevonden richtlijnen daarop toe te passen. We gaan uit van de stand van ons Wetboek van Strafrecht op 1 januari 1970 met inbegrip van de in 1969 aangenomen maar nog niet ingevoerde wijzigingen. Buiten beschouwing blijven daarbij de 'misdrijven tegen de zeden' en de 'overtredingen betreffende de zeden' die niets met seksualiteit te maken hebben: levering van sterke drank aan een beschonkene of een kind, dwang tot drinken van sterke drank, uitlenen van een kind voor bedelarij, dierenmishandeling, openbare dronkenschap, en ook de handel in middelen tot verstoring van zwangerschap en de abortus zelf.

I. *Art. 251bis en 451quater: abortus*

Bij abortus is immers niet de seksuele vrijheid, de zelfbepaling op seksueel terrein in het geding, waarover dit boek speciaal gaat. Vruchtafdrijving door onbevoegden en gekwakzalverij met middeltjes ter verstoring van zwangerschap is een levensgevaarlijke inmenging door leken op een door de wet terecht aan artsen voorbehouden gebied. Dit hoort zeker strafbaar te zijn. Vruchtafdrijving door artsen is een zaak van medische ethiek, die beter in het medisch tuchtrecht dan in het Wetboek van Strafrecht geregeld wordt.

II. *Art. 239: schennis van de eerbaarheid*

Slaan we dan de zojuist genoemde hoofdstukken ('titels' heten ze) van dit wetboek op, dan vinden we eerst delicten genoemd, die slechts onrechtstreeks de seksuele vrijheid van het 'slachtoffer' raken. Ze bestrijken invloeden van buitenaf, die seksuele voorstellingen of afkeer-gevoelens kunnen oproepen. *Artikel 239* bestrijdt de schennis van de eerbaarheid. Hierboven is dit punt al uitvoerig besproken. Wil men op dit gebied nog de een of andere strafbepaling in stand houden —niet alle deskundigen zijn van de noodzaak daarvan overtuigd— dan moet in elk geval de werkingssfeer van het artikel aanzienlijk worden ingeperkt. Naaktlopen op plaatsen die dicht bij huizen of wegen liggen, het plegen van seksuele handelingen onder grove veronachtzaming van voorzorgen om niet door anderen gezien te worden, zouden evenals het eigenlijke exhibitionisme een overtreding kunnen zijn, zoals baldadigheid of het schrijven van vieze woordjes op een schutting een overtreding is. Maar de behoefte aan bestraffing vermindert naarmate het publiek minder gauw geschokt is door bloot en sex. Omstreeks 1900 kon het in Duitsland nog veel bijval wekken dat een danseres werd veroordeeld wegens 'Erregung des öffentlichen Aergernisses' omdat ze op blote voeten in een ballet was opgetreden. Omstreeks 1970 vormt voor steeds meer mensen zelfs het blote geslachtsdeel geen bron van aanstoot meer. Daarmee moet de wet rekening houden.

III. *Art. 240 en 240ter: pornografie*

Artikel 240 behandelt de verspreiding en het openlijk ten toon stellen van geschriften, afbeeldingen en voorwerpen die aanstotelijk voor de eerbaarheid zijn. Ook dit is hierboven uitvoerig besproken. De handel in pornografie moet straffeloos mogelijk zijn. Voor het ongevraagd aanbieden en het aan de straat etaleren van dit materiaal dient een verbod te blijven gehandhaafd.

IV. *Art. 451: aanstotelijke liederen*

Ook *artikel 451*: het op straat zingen van aanstotelijke liederen enz. kan een overtreding blijven.

V. *Art. 240bis en 451bis: zinneprikkeling van de jeugd*

Artikel 240bis dat de nog niet achttienjarigen tegen kennismaking met pornografie en *artikel 451bis*, dat de jeugd in het algemeen tegen zaken die haar zinnelijkheid prikkelen wil behoeden kunnen, zoals gezegd, gevoelig verdwijnen.

VI. *Art. 241: overspel*

Dat hetzelfde moet gelden voor *artikel 241*, de strafbaarheid van overspel, is ook al besproken.

VII. *Art. 242, 243, 246, 247 en 248: verkrachting en aanranding*

We komen dan tot de voorschriften die rechtstreekse aanslagen op de seksuele vrijheid en zelfbepaling betreffen, en waarvan de strekking dus volstrekt behouden moet blijven: *artikel 242*, verkrachting; *artikel 243*, gemeenschap met een bewusteloze; *artikel 246*, aanranding; *artikel 247*, ontuchtige handelingen met een bewusteloze; *artikel 248*, strafverzwaring indien een van deze misdrijven zwaar lichamelijk letsel of de dood van het slachtoffer ten gevolge heeft; *artikel 249*, ontucht met afhankelijke personen.

Verkrachting is krachtens het bij ons geldende recht niet in alle gevallen strafbaar. Ons wetboek beperkt het delict tot geslachtsverkeer buiten het huwelijk. Volgens Deens en Zweeds recht is ook de man strafbaar, die zijn eigen vrouw met geweld dwingt tot de bijslaap. Strafwaardig is een dergelijk gedrag zeker, want het is een ernstige inbreuk op de seksuele vrijheid, die ook aan de gehuwde vrouw toekomt. Toch is het niet raadzaam er een strafzaak van te maken. Komt het tot echte geweldpleging van de man tegen de vrouw, dan bieden de strafbepalingen over mishandeling voldoende uitkomst. Blijft het bij bedreigingen waarvoor de vrouw zwicht, dan zal het bewijs haast nooit te leveren zijn. Steeds is er dan een ernstige ontwrichting van het huwelijk, waarvoor de oplossing eerder in echtscheiding dan in strafprocedures gezocht moet worden.

Ook bij geslachtsgemeenschap met een vrouw, die in staat van be-

wusteloosheid of onmacht verkeert, maakt onze wet uitzondering voor dergelijke handelingen tussen echtgenoten. En hier met nog meer recht. Want voor de beoordeling van gevallen, waarin een vrouw zou beweren tegen haar wil tijdens haar slaap door haar man benaderd te zijn, kunnen we de strafrechter toch beter niet inschakelen.

In de artikelen 242 en 243 spreekt de wet van 'vleselijke gemeenschap buiten echt'. In de artikelen 246 en 247 van 'het plegen of dulden van ontuchtige handelingen'. Hieruit volgt dat de wet onderscheid maakt tussen 'ontuchtige handelingen' en 'vleselijke gemeenschap buiten echt'; laatstgenoemde is dan wel 'ontucht' maar geen 'ontuchtige handeling'. Deze hele verwrongen terminologie kunnen we beter opruimen. Het woord ontucht is bovendien dermate moraliserend dat het in de wet niet thuis hoort. De wet moet precies zeggen wat zij bedoelt, maar niet schelden. Beter is het dus, te spreken van 'geslachtelijke handelingen' als algemeen begrip, waarvan dan 'geslachts-gemeenschap', het inbrengen van de penis in de vrouwelijke schede, een bijzondere vorm is. Omdat bij geslachtsgemeenschap de innigheid van de lichamelijke vereniging op de voorgrond staat, en het bij misdadige geslachtsgemeenschap zo afschuwelijke gevolg van ongewilde zwangerschap niet uitgesloten is ook al vindt geen zaaduitstorting in de schede plaats (bij sommige mannen zitten al zaadcellen in het opwindingslijm), mag van de zaaduitstorting geen voorwaarde worden gemaakt voor het bestaan van geslachtsgemeenschap. Voldoende is, dat de penis in de schede doordringt.

De opbouw van het wetboek kan dus aanzienlijk overzichtelijker en eenvoudiger worden gemaakt, door strafbaar te stellen degeen die, buiten huwelijk, iemand tegen zijn wil geslachtelijke handelingen doet plegen of dulden. Het kan om handelingen gaan die het slachtoffer met zichzelf uitvoert—bijvoorbeeld gedwongen masturbatie—of met een ander. De opgedrongen partner kan de dader zelf zijn of een derde. Op dit laatste punt is ons tegenwoordige wetboek niet erg duidelijk. De wil van het slachtoffer kan zijn uitgeschakeld door bewusteloosheid of onmacht, door geweld of bedreiging met geweld, maar ook—wat ons wetboek vergeet—door het aannemen van een valse hoedanigheid of door list. De man die zich als dokter voordoet en meisjes zich laat ontkleden om ze dan te betasten is een voorbeeld van het eerste. Een voorbeeld van het tweede leveren vertellingen uit de tijd van de Decamerone, toen het gebruik was naakt te slapen, terwijl het gehele gezin plus eventuele gasten de nacht in één vertrek doorbracht. Het moet gebeurd zijn dat een gast die de huisvrouw begeerde, afwachtte tot de man in de nacht opstond om ergens buiten een natuurlijke behoefte te doen, en dan stiekem diens plaats in het echtelijke bed innam. In het Franse Besançon heeft nog in 1828 het Gerechtshof een man die dit gedaan had, van verkrachting vrijgesproken.

In al deze gevallen heeft het slachtoffer geen bezwaar tegen het ondergaan van de handeling op zichzelf, maar het zou die niet hebben willen ondergaan van de feitelijke dader.

Een moeilijke vraag is of ook mensen, die door gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke storing van hun geestvermogens niet tot een vol-

waardige wilsbepaling in staat zijn, tegen geslachtelijke toenadering moeten worden gevrijwaard. Van echte zelfbepaling is hier geen sprake, en de gedachte aan geslachtsomgang van een normaal mens met een idioot of krankzinnige boezemt weerzin in. Maar dat is niet voldoende grond voor strafbaarstelling. Ook idioten en krankzinnigen kunnen geslachtelijke behoeften hebben en het gaat niet aan, iemand die zich tot bevrediging daarvan leent, deswege te straffen.

In een afgelegen dorp was eens een zwakzinnige jongen, die zelf links en rechts bij mensen bedelde om hem te masturberen. Een dokter had dringend aanbevolen aan deze wens te voldoen: de jongen, tot dusver bij iedereen als goedmoedig en vriendelijk bekend, zou anders gevaarlijk kunnen worden en kinderen aanranden. De stumper zou dan in een inrichting moeten worden opgesloten, terwijl hij nu gelukkig en tevreden in eigen omgeving kon blijven rondlopen.

Het is beter dergelijke gevallen niet onder het strafrecht te brengen.

VIII. *Art. 249: misbruik van gezag*

Anders ligt het, wanneer het slachtoffer tot het plegen of dulden van geslachtelijke handelingen bewogen is door misbruik van gezag. Dit is immers een hoogst ernstige inbreuk op de geslachtelijke zelfbepaling, en er is hier alle reden tot strafbaarstelling.

Ons Wetboek van Strafrecht gaat in artikel 249 evenwel met het domme potlood te werk en schiet daardoor het doel voorbij. Het bestraft 'de ambtenaar die ontucht pleegt met een persoon aan zijn gezag onderworpen of aan zijn waakzaamheid toevertrouwd of aanbevolen' en 'de bestuurder, geneeskundige, onderwijzer, beambte, opzichter of bediende in een gevangenis, rijkswerkinrichting, opvoedingsgesticht, weeshuis, ziekenhuis, krankzinnigengesticht of instelling van weldadigheid die ontucht pleegt met een persoon daarin opgenomen.'

Het volgende, helaas niet verzonnen verhaal, laat zien hoezeer deze bepaling te ver gaat. In een krankzinnigengesticht was een patiënte zover genezen, dat ze overdag in alle vrijheid de inrichting mocht verlaten. De zorg voor de tuinen van het complex was toevertrouwd aan een tuinman, die zo dol op zijn vak was, dat hij in zijn vrije tijd nog een volkstuintje bewerkte. Op een dag was hij hiermee bezig, toen de juffrouw langsgefietst kwam. Ze herkende de man en stapte af om een praatje te maken. Hij nodigde haar in zijn huisje. Van het praatje kwam een kopje koffie, van het kopje kwam wat anders, en van wat anders kwam een kind. Zo werd de zaak ontdekt door de geneesheer-directeur van de inrichting, die het nodig vond de justitie te alarmeren. De tuinman ging achter slot en grendel, en bleef drie maanden in preventieve hechtenis, waarna de rechtbank hem tot één dag gevangenisstraf veroordeelde.

De wetstoepassing was hier in hoge mate onbillijk. De tuinman had in het gesticht niets te maken met deze juffrouw, laat staan dat hij enig gezag over haar bezat. De seksuele zelfbepaling van deze vrouw was in geen enkel opzicht in het gedrang gekomen. Het is zelfs best mogelijk dat het initiatief voor de bijslaap van haar kant was uitge-

gaan. De rechtsorde van de maatschappij was hier op geen enkele manier in het geding, en dus was het gebeurde strafrechtelijk zonder enig belang. Op zijn hoogst kan het feit worden gezien als schadelijk voor de goede orde in de inrichting. Daarvoor beschikt de inrichting over eigen tuchtmaatregelen plus de wettelijke mogelijkheid van ontslag. Dat ontslag kreeg de tuinman in dit geval op de koop toe, zodat hij in werkelijkheid dubbel gestraft werd.

Het is heel goed denkbaar, dat de directie van een ziekenhuis het in sterke mate afkeurt indien tussen een verpleegster en een verpleegde seksuele relaties ontstaan, ook als dit op verlangen van de verpleegde gebeurt. Dat is een kwestie van goede orde in het ziekenhuis en van medische ethiek. Niet van strafrecht, want de seksuele vrijheid van alle betrokkenen is hier ongerept zolang de verpleegster haar positie niet misbruikt om de verpleegde tot iets te pressen wat hij eigenlijk niet wil. De gang van zaken in het ziekenhuis loopt minstens evenveel gevaar wanneer er een intieme relatie ontstaat tussen een dokter en een verpleegster. Toch is de dokter-verpleegster-verhouding in het algemeen niet strafbaar, de verpleegster-patiënt-verhouding wel. De dokter-verpleegster-verhouding is immers alleen strafbaar als de verpleegster minderjarig en de ondergeschikte van de dokter is, of als er tussen hen tevens een ambtelijke gezagsverhouding bestaat.

Een dergelijke willekeur valt alleen te vermijden door de strafbaarheid te beperken tot de gevallen, waarin de dader zijn seksuele doel bereikt heeft door misbruik te maken van zijn gezag. Het betreft dan een bijzondere vorm van verkrachting of aanranding.

Ook aan dit delict kunnen we, net als bij het overspel, de ontwikkeling zien van het menselijk denken over seksuele verhoudingen. Oudere rechtsstelsels kennen het feit helemaal niet. In het Romeinse recht, in het oud-Duitse en zelfs nog in de *Constitutio Criminalis* van Karel v wordt over ontucht van een gezagdrager met de van hem afhankelijke personen niet gerept. De ondergeschikte stond ter beschikking, ook ter seksuele beschikking van de meester. Waar slavernij bestond, dus in de christelijke wereld tot diep in de negentiende eeuw, was deze beschikking zelfs absoluut. In zijn trilogie over de neger-slavernij (*Mandingo-Drum-The Master of Falconhurst*) heeft Kyle Onstott drastisch beschreven hoe negermeisjes ter beschikking werden gesteld van blanke logeergasten, hoe ze op bevel van de meester en dikwijls onder diens toezicht werden gedekt door uitgezochte jonge negers, die daarvoor zelfs werden verhuurd of uitgeleend aan bevriende plantage-eigenaren, en hoe zwarte jongens en meisjes in bordelen sex-voorstellingen moesten geven om de blanke bezoekers op temperatuur te brengen.

Pas na de Middeleeuwen kent, als eerste, het oud-Pruisische landrecht strafbepalingen tegen ontucht van meester met ondergeschikte, maar ook dan gaat het nog niet om bescherming van de seksuele vrijheid van het slachtoffer; de handeling wordt bestraft als indruisend tegen eer en waardigheid van de stand of van het beroep van de meester. De gedachte van de seksuele zelfbepaling als een aan ieder mens toekomend en te beschermen rechtsgoed is vrij modern.

ix. *Art. 250bis en 250ter: bordelen en vrouwenhandel*

Nauw verbonden met het voorgaande is de bepaling van *artikel 250bis*, in 1911 ingevoegd om een einde te maken aan het bestaan van bordelen. Daarbij heeft de wetgever niet zozeer gedacht aan de bestrijding van sex buiten huwelijk, als wel aan een opheffing van de slavernij, waarin meisjes in bordelen dikwijls in feite verkeerden. De bordeelhouder bracht dan aan de meisjes grote geldbedragen in rekening voor kleding en verzorging, verbood haar het huis te verlaten zolang niet alles was afbetaald, en dwong haar aan elke willekeurige klant geslachtsverkeer toe te staan, al voelden ze nog zoveel weerzin tegen de man. Het is duidelijk dat in een dergelijk bestaan van seksuele zelfbepaling geen sprake meer is, en dit is een grondrecht, waarvan geen mens afstand kan doen, ook niet door zich vrijwillig in een bordeel te laten opnemen. Juist is dus ook de bepaling van *artikel 250ter*, die vrouwenhandel verbiedt. Vrouwenhandel dan te begrijpen zoals dit feit door Noyon-Langemeijer omschreven is, namelijk: 'alle handelingen die rechtstreeks ten doel hebben een vrouw te brengen in een toestand van afhankelijkheid van anderen die haar in hun macht willen hebben om haar voor ontucht met derden te gebruiken'.

x. *Art. 432: souteneurs*

Intussen is artikel 250bis zo ruim gesteld, dat het niet enkel het bestaan van bordelen raakt. Iedereen valt eronder 'die van het opzettelijk teweegbrengen of bevorderen van ontucht door anderen met derden een beroep of een gewoonte maakt'. Dat kan dus ook de man zijn, die geregeld aan een prostituee een kamer ter beschikking stelt voor de uitoefening van haar beroep. Verwant hieraan is de positie van de souteneur, de man die 'voordeel trekt uit de ontucht van een vrouw', en die in *artikel 432* over één kam geschoren wordt met bedelaars en landlopers.

Het is wel een merkwaardige zaak dat het een vrouw niet verboden wordt met geslachtsverkeer geld te verdienen, dat het een man vrij staat tegen betaling zijn geslachtelijke bevrediging bij haar te zoeken, maar dat het bevorderen van deze geoorloofde handel nu plotseling wel strafbaar is. Eigenlijk laat zich dit alleen historisch verklaren.

Van oudsher heeft men geweten, wat de heilige Augustinus eens openlijk uitsprak, namelijk dat de maatschappelijke ellende niet te overzien zou zijn als de overheid er werkelijk in slaagde de prostitutie te onderdrukken. Van de Romeinse zedenmeester Cato wordt verteld, dat hij een jongen preeste, die hij uit een bordeel zag komen: als de lust je te machtig wordt is het beter dat je die daar botviert, dan dat je getrouwde vrouwen of eerbare meisjes lastig valt.

De hoer maatschappelijk nuttig vinden en haar tegelijk minachten, is de karakteristieke huichelarij van onze westerse cultuur. Het hoeft niet zo te zijn: in landen van de Islam bijvoorbeeld, kent men ook een volkomen gerespecteerde prostitutie.

De hoerenwaard is van oudsher bij ons als een strafwaardig en ver-

achtelijk individu gezien. In het antieke Rome viel hij onder de infamie. In het middeleeuwse Parijs werd hij rondgeleid, achterstevoren op een ezel gezeten, in Toulouse driemaal in de rivier gegooid. Maar altijd was het voor strafbaarheid noodzakelijk, dat de man betaling voor zijn diensten gevraagd had. In ons Wetboek van Strafrecht is dit vereiste niet opgenomen. En omdat onze wet onder ontucht alle geslachtelijke handelingen tussen niet met elkaar gehuwde personen begrijpt, wordt het artikel ook toepasselijk in gevallen, waar het strafrecht niets mee te maken moest hebben. Ouders bijvoorbeeld, die aan zoon of dochter toestaan, hun verloofde tijdens de weekenden op hun slaapkamer mee te nemen, maken er in de schone woordkeuze van ons wetboek een gewoonte van, de ontucht van hun kind met een derde opzettelijk te bevorderen. Een student, die bij herhaling zijn kamer ter beschikking stelt van een vriend, die zich ergens met zijn meisje wil afzonderen, doet hetzelfde. De ouders en de student kunnen er een jaar de gevangenis voor ingaan. Dit is onzinnig, want wat zij doen is eerder de seksuele zelfbepaling begunstigen dan die benadelen. De strafwet wordt hier gehanteerd in omgekeerde zin als bij het neerschrijven van het artikel aan de wetgever voor ogen stond.

We moeten nog verder gaan. Zelfs het gedrag van de man die voor geld zijn diensten verleent of die geldelijk voordeel plukt uit de bedrijvigheid van een prostituée is soms maatschappelijk nuttig. In feite wordt het hier en daar dan ook door de politie getolereerd, niet oogluikend maar met open ogen. Het tegengaan van de kamerverhuur leidt tot aanbod van prostitutie op straat en tot spreiding over de gehele stad, wat maatschappelijk zeker geen voordeel is.

Het grote risico van het beroep van prostituée zit in de noodzaak zich alleen en in een vrij weerloze positie te moeten overgeven aan een meestal geheel onbekende man. De bezoeker kan een sadist, een door geslachtsdrift bewogen moordenaar, of een rover zijn. Het is dan voor de vrouw van het grootste belang dat er in de onmiddellijke nabijheid een bewaker is, die zij met een alarminstallatie te hulp kan roepen.

Om overvallen op prostituées te voorkomen laat de politie—heel verstandig—mannen een bedrijf uitoefenen dat door de wet verboden is. Maar er moeten er niet te veel komen. Dus verbiedt de politie aan de derde, wat zij aan de tweede toestond. Een onverkwikkelijke willekeur. Maar dat komt ervan als men zich meer door taboe en 'fatsoen' laat leiden dan door redelijke overwegingen.

Wat van de bordeelhouder geldt, geldt grotendeels ook van de souteneur. Het denken over deze figuren wordt nog steeds beheerst door de traditionele schrik-voorstelling van de bruid, die het arme meisje aftuigt, haar het bij de klanten verdiende geld aftroggelt, en haar dan weer dwingt de hort op te gaan. Mannen die zich zo gedragen verdienen inderdaad strafrechtelijk aangepakt te worden en dan niet als plegers van een overtreding, zoals ons wetboek de souteneurs beschouwt, maar als plegers van een misdrijf. Wat we als souteneur voor de rechter zien verschijnen zijn evenwel geen kerels van dat soort. Indien ze werkelijk nog bestaan dan blijven die wel buiten schot.

De souteneurs uit onze rechtszalen zijn de slappe liefjes van de prostituee: werkschuwe jonge kerels die door haar onderhouden worden, in ruil voor wat bescherming, wat gezelligheid, wat genegenheid, terwijl zij soms ook het seksueel genot verschaffen dat de vrouw bij haar klanten niet vindt. Het zijn, maatschappelijk gezien, parasieten van een vrij ongevaarlijk soort. Af en toe komt het tussen de hoer en haar pooier tot een felle ruzie. Dan loopt ze naar de politie en geeft hem aan. De justitie beijvert zich om haar wraaklust te bevredigen en sluit de man op. Niet zelden heeft het meisje er tegen die tijd al weer hard spijt van en komt het, zodra hij vrij is, tot een roerende verzoening, waarna het oude samenlevtje wordt hervat.

We zouden politie, openbaar ministerie en rechter de vernedering moeten besparen, op deze manier in het bedrijf te worden ingeschakeld. Dat kan alleen als we de feiten onder ogen durven zien.

Zolang er aan de kant van de mannen een flinke hoeveelheid vraag is naar vluchtige wisselende seksuele contacten, plus de bereidheid daarvoor te betalen, zal er aan de kant van de vrouwen aanbod zijn. Het is onzinnig, het aanbod te bestrijden, en de vraag ongemoeid te laten.

Dit is nu precies wat onze maatschappij doet, en dan nog halfhartig. Prostitutie wordt immers niet verboden, maar enkel bemoeilijkt door de randfiguren ervan te treffen. Een dergelijk optreden kan alleen tot wantoestanden leiden.

Strijd tegen de prostitutie moet beginnen bij de vraag. Dan worden meteen twee dingen duidelijk. Ten eerst, dat dit geen zaak van strafrecht is. Met welk recht zou men immers een man de vrijheid kunnen ontzeggen, geslachtsverkeer met een vrouw te hebben en haar daarna iets te schenken? Andere middelen, welke de samenleving ten dienste staan om haar kwalen te bestrijden, zullen hier dus moeten worden gebruikt.

In de tweede plaats wordt duidelijk, dat de vraag wel kan vermindern als er andere, waardiger wegen open komen om de seksuele behoeften te bevredigen, maar dat we ons geen wereld kunnen voorstellen waarin die vraag tot nul zakt. Zeelui, luchtvaartpersoneel en andere alleenreizenden, die tijdens een kortstondig oponthoud in een stad seksuele ontspanning zoeken, mannen die door hun uiterlijk, door innerlijke tekorten, door hun zonderlinge begeerten er niet in slagen blijvende contacten te leggen, zullen er altijd zijn. Dus zal er ook altijd prostitutie zijn.

De vrouwen die dit beroep, dat zijn maatschappelijk nuttige aspecten heeft, uitoefenen, hebben recht op een zo groot mogelijke bescherming tegen de onvermijdelijke risico's. Dit vereist een zekere regeling en erkenning van de noodzaak, daarbij hulpfiguren in te schakelen.

Gaan deze hulpfiguren de door hen beschermde vrouwen met geweld of dreigementen van haar verdiensten beroven of haar dwingen tegen haar zin met derden geslachtsverkeer te hebben, dan zullen zij de volle zwaarte moeten ondervinden van de strafrechtelijke bepalingen tegen mishandeling, afdwinging, roof en dergelijke. Voor het vaststellen van speciale artikelen in de strafwet is hier eigenlijk geen aanleiding.

XI. Art. 244, 245, 247, 248, 248bis, 248ter, 249, 250, 250ter:
jeugdbescherming

Tenslotte geeft onze wet dan nog een hele reeks artikelen ter bescherming van een bijzondere groep personen: de jeugdigen, die geacht worden al naar gelang hun leeftijd niet of slechts in verminderde mate in staat te zijn tot seksuele zelfbepaling.

De grondregel van al deze bepalingen is deze: alle seksuele handelingen buiten huwelijk gepleegd met jongens en meisjes van vijftien jaar of jonger zijn strafbaar, ongeacht de leeftijd of het geslacht van de dader. Wanneer de seksuele handeling bestaat in vleeselijke gemeenschap met een meisje van twaalf, dertien, veertien of vijftien jaar, kan de dader echter alleen vervolgd worden als dit van de zijde van het meisje aan de justitie gevraagd wordt. Deze uitzondering is gemaakt met het oog op de mogelijkheid—aldus de Regering—'dat de man, niet zelden zeer jonge man, die zulk een meisje in belangwekkende omstandigheden gebracht heeft, door een huwelijk zijne fout zoo veel mogelijk herstelt'. Voor andere geslachtelijke handelingen dan vleeselijke gemeenschap geldt deze regeling niet. Daartegen kan de justitie dus steeds optreden, zelfs als het meisje of haar ouders dit niet willen. Ook geldt de uitzondering niet als het meisje door de vleeselijke gemeenschap ernstig of dodelijk gewond is. Aldus de artikelen 244, 245, 247 en 248.

Het is niet enkel verboden geslachtelijke handelingen met jongens en meisjes van vijftien jaar of jonger te plegen; degeen die een jongen of een meisje verleidt zulke dingen met hemzelf of een ander te doen is eveneens strafbaar krachtens artikel 247.

Voor jongens en meisjes van zestien tot en met twintig jaar gelden dan nog beperkingen in bijzondere gevallen. Op voorwaarde dat ze 'van onbesproken gedrag' zijn—wat altijd moeilijk te bewijzen is—blijven ze tegen verleiding beschermd door artikel 248ter. Vervolging is echter alleen mogelijk als de minderjarige zelf daarom vraagt. De leeftijd van de dader doet er niet toe: het kan evengoed een minderjarige als een meerderjarige zijn.

Dan verbiedt artikel 248bis gelijkgeslachtelijke handelingen met jongens en meisjes van deze leeftijd, echter alleen als het een meerderjarige is die ze pleegt. Met leeftijdgenoten is het niet verboden.

Tenslotte zijn alle geslachtelijke handelingen met minderjarigen verboden aan ouders, stiefouders, pleegouders, voogden, werkgevers, commandanten en alle andere personen aan wier zorg, opleiding of waakzaamheid die jongens en meisjes zijn toevertrouwd. Aldus artikel 249. En artikel 250 richt zich tegen ieder, wie dan ook, die opzettelijk teweegbrengt of bevordert dat een minderjarige jongen of meisje met een ander geslachtelijke omgang heeft. Artikel 250ter, dat de vrouwenhandel verbiedt, verbiedt ook de handel in minderjarige jongens.

a. De zestien-jaar-grens

De grens van zestien jaar werd bij de totstandkoming van ons wetboek in 1881 welbewust getrokken. Meisjes van zestien jaar, de leeftijd

waarop ze ook konden trouwen, waren geslachtelijk volwassen en dus oud en wijs genoeg om te beslissen, wat ze op seksueel gebied wilden of niet wilden. Verder moest men niet zien te gaan; dat zou immers 'hoogst gevaarlijk zijn voor de rust van de maatschappij'. Daarover waren Regering en Kamer-meerderheid het eens.

Ook minister Regout nam in 1911 nog dit zelfde standpunt in. Hij voelde weinig voor het verleidingsartikel, dat zijn voorganger had voorgesteld. Niet alle seksuele omgang met geslachtelijk volwassen minderjarigen hoorde thuis in de strafwet. Moest een prostituée bij voorbeeld worden gestraft als ze zich aan een jongeman van negentien aanbood? Slechts onder druk van de rechtse meerderheid in de Kamer en schoorvoetend was hij tenslotte bereid de verleiding van een onbesproken minderjarige tot bijslaap, niet tot geslachtelijke handelingen in het algemeen, strafbaar te stellen.

In 1935 toonde minister van Schaik zich op dit punt veel minder geremd: het verleidingsartikel werd verscherpt, uitgebreid tot alle seksueel gedrag, niet slechts met meisjes maar ook met jongens, en de straf verdubbeld. Maar hij weigerde te zwichten voor aandrang uit de Kamer om de beschermde leeftijd van zestien op achttien te brengen. Verschillende leden hadden betoogd dat een meisje van zestien 'in het algemeen de gevolgen van haar daden onvoldoende overziet'. De minister stelde daartegenover, dat meisjes van onbesproken gedrag al tot hun meerderjarigheid beschermd waren door het verleidingsartikel. Het ging hier dus enkel om meisjes die al een minder goede reputatie hadden of om meisjes die helemaal vrijwillig meededen. Als in zulke gevallen de man of de jongen strafbaar zou zijn, was de deur opengezet voor allerlei vormen van chantage.

Nu we bijna negentig jaar aan die grens van zestien gewend zijn, heeft die voor velen iets vanzelfsprekends gekregen. In feite is hij dat helemaal niet. Griekenland en de Zwitserse kantons zijn het met ons eens. In Polen, Tsjecho-Slowakije en Turkije ligt de grens op vijftien. In Luxemburg en Oostenrijk op veertien. In Japan op dertien. In Spanje op twaalf.

Daarmee heeft de wetgever, gewapend met het beroemde domme potlood, een scherpe, vaste lijn getrokken in een zaak, waarbij de natuur met heel wat meer grilligheid een grote speelruimte neemt. Primitieve volken geven op dit punt van aanzienlijk meer levenswijsheid en mensenkennis blijk dan onze cultuur. Zij erkennen de allesoverheersende betekenis van de puberteit; het is de belangrijkste en beslissendste wending in het leven, de overgang van kind tot man of vrouw. Terecht wordt die omgeven met grote plechtigheden en feesten. Onze wereld daarentegen gaat zo onder de taboes op de seksualiteit gebukt, dat de eerste zaaduitstorting van de jongen, de eerste bloeding van het meisje meestal zelfs voor de naaste omgeving een geheim blijven, soms nog voor de jongen of het meisje zelf een met angst beladen geheim, en niet een bron van trots en vreugde vormen.

Met de puberteit roept de natuur, vooral bij de jongen, tot seksuele activiteit. De inwijdingsplechtigheden bij de natuurvolken betekenen dan ook altijd een erkende intrede in het geslachtsleven. Dikwijls

vinden besnijding of andere operaties aan de geslachtsdelen plaats, de nieuwelingen moeten bij sommige volken ontberingen of folteringen doorstaan om hun standvastigheid te beproeven en ze krijgen onder-richt in de gebruiken en tradities van hun stam, alsook een uitvoerige en praktische voorlichting over geslachtsverkeer. Aan het einde van de inwijdingstijd volgt dan meestal een groot, opwindend dansfeest, waaraan het hele dorp deelneemt en dat uitloopt op een wilde orgie. Alle geslachtelijke taboes vallen daarbij weg, alles mag wat anders verboden is en vooral de pas ingewijde jongens zijn bij vrouwen en meisjes in trek. Ook waar zulke feesten ontbreken heerst gewoonlijk voor de jongens, die de ceremonie achter de rug hebben, volledige geslachtsvrijheid.

Goed, zal menig lezer zeggen, dat mag dan zo zijn bij primitieve wilden, maar onze beschaving is daar bovenuit gegroeid en bij ons liggen de zaken anders. Hij vergeet dan dat het ook in de Europese cultuur nog maar heel kort geleden is, dat de opvattingen zich op dit punt hebben gewijzigd. Ook bij ons is het, tot diep in de negentiende eeuw, vanzelfsprekend geweest dat de jeugd met geslachtsverkeer begon zodra het lichaam daarvoor rijp was.

Keizer Augustus vaardigde omstreeks het begin van onze jaartelling een wet uit tegen het geslachtsverkeer met meisjes die niet geslachtsrijp waren, en tegen verkrachting. Bij seksuele omgang met een meisje onder de zeven jaar werd steeds verkrachting aanwezig geacht; tussen de zeven en twaalf jaar werd wel vermoed, dat de man zijn zin met geweld had doorgezet, maar het stond hem vrij te bewijzen, dat het meisje vrijwillig had meegedaan. Die zeven-jaar-grens had voor het Romeinse recht bijzondere betekenis: daarbeneden werd elke mogelijkheid tot zelfbeschikking afwezig geacht. Keizer Domitianus (81-96 n.Chr.) bepaalde dat op de slavenmarkt geen jongens onder de zeven jaar als lustknapen verkocht of verpacht mochten worden.

In de Middeleeuwen waren jongens meerderjarig, en dus tot alles bevoegd, met vijftien jaar. Een uitzondering gold alleen voor de ridders, die sterk genoeg moesten zijn om harnas en zwaard te dragen. Maar het huwelijk was al eerder mogelijk, voor jongens op veertienjarige, voor meisjes op twaalfjarige leeftijd. Die leeftijden waren in het oud-Hollands recht overgenomen uit het Romeinse. Oorspronkelijk hadden de Romeinen de huwbaarheid bij een jongen niet aan een bepaalde leeftijd gekoppeld: lichamelijk onderzoek besliste over de vereiste rijpheid. Pas later werd veertien jaar als vaste grens aangenomen.

Huwelijken op die leeftijd waren geen uitzondering, maar golden als normaal. Langer uitstel hield men voor ongezond. Talrijke uitspraken zijn bewaard gebleven in die zin, dat een meisje de liefde plegen moet zodra zij 'borstjes heeft en het andere dat daarbij hoort'. Worden de geslachtsdelen niet gebruikt, dan kunnen ze erge schade lijden en loopt het meisje kans hysterisch te worden. Bij de jongens was het al niet anders: willen ze groeien en stevig worden—zegt een Duitse spreuk—dan moeten ze niet te lang in onthouding leven. Een vijftiende-eeuws handschrift uit Weimar zegt het in de drastische taal van die dagen:

'Der da hätt' ein Bett
 Und dem das Ding steht,
 Der soll kauffen ein pfennbert und Birn
 Und soll den Zers stopfen in die Dirn.'

De latere koning Lodewijk xi van Frankrijk was veertien jaar toen hij in 1437 zijn dertienjarige echtgenote, Margaretha van Schotland, zo krachtdadig ontmaagde dat ze enige dagen het bed moest houden. Omstreeks 1500 klaagde de dertienjarige Louise van Savoye erover, dat ze na een jaar huwelijksleven nog niet zwanger was. Koning Frans I van Frankrijk zei eens, dat hij alle jongens van boven de veertien, die nog niet met meisjes sliepen, bedroevende sukkels vond.

Inderdaad schijnt het buitenechtelijk verkeer in die jaren nog wel op jeugdige leeftijd begonnen te zijn. De Middeleeuwse kronieken wemelen van klachten, dat in de bordelen telkens meisjes gevonden worden 'die nog geen borsten hebben en vanonderen nog niet, wat een eerlijk man bevalt.' In Ulm gaf het stadsbestuur in 1524 een decreet uit 'waarbij aan jongens van twaalf tot veertien jaar de toegang tot bordelen werd ontzegd'; de laatste tijd was hun toeloop daar te groot geworden.

In later eeuwen veranderde de houding tegenover jeugdseksualiteit niet. Van een Frans edelman uit de achttiende eeuw wordt verteld, hoe ongerust hij werd toen hij bij zijn vijftienjarige zoon nog geen drang naar erotische avonturen zag. Hij huurde een mooie jonge vrouw om de jongen het liefdesspel te leren en loerde door het sleutelgat om te zien of zij succes had. Toen de jongen driemaal in een uur tijds zijn goede aanleg bewezen had, sloot de vader hem wenend van vreugde in zijn armen.

De bijzondere potentie van jongens op die leeftijd was bekend en begeerd. Theresia Cabarrus, de vrouw die Tallien ertoe dreef, Robespierre ten val te brengen, waardoor een einde kwam aan de terreur van de Franse Revolutie, had een onverzadelijke drang tot seksuele genietingen. Op haar reizen nam ze een veertienjarige minnaar mee, Jean Guéry, die haar op elke wisselplaats moest bevredigen.

Bij dit alles mogen we niet uit het oog verliezen dat de geslachtsrijpheid, waarschijnlijk als gevolg van betere voeding en hygiëne, tegenwoordig aanmerkelijk vroeger intreedt dan voorheen, zodat de veertienjarige van toen lichamelijk te vergelijken is met de twaalfjarige van thans.

Vanaf de Franse Revolutie kunnen we de ontwikkeling verder volgen aan de hand van wettelijke bepalingen. De strafwetten van 1791 hielden geen enkel verbod van seksuele omgang met jongens en meisjes is, hoe klein zij ook mochten zijn. Het schijnt dat de behoefte aan een dergelijk verbod in de eerste tijd ook niet werd gevoeld, want de Code Pénal van 1810 is eveneens volkomen zwijgzaam op dit punt. Wel stelde het burgerlijk wetboek, de Code Napoléon, minimum leeftijden voor het huwelijk vast: bij meisjes vijftien, bij jongens achttien jaar.

Langzamerhand begon men nu het ontbreken van strafbepalingen in Frankrijk als een lacune te zien. De rechterlijke macht gaf herhaaldelijk gewrongen vonnissen, waarbij verleiders van heel jonge kin-

deren op grond van de bepaling tegen het bevorderen van ontucht met derden werden veroordeeld. In 1832 kwam de wetgever te hulp en stelde alle seksuele contacten met jongens en meisjes van elf jaar of jonger strafbaar. Sommige gedeputeerden hadden de leeftijd op vijftien jaar willen zetten. Maar dit amendement werd afgestemd: met twaalf jaar was een kind immers oud en wijs genoeg om te weten wat het seksueel wilde of niet wilde. Het verbod gold verder alleen handelingen, die de dader met het kind pleegde; wat het kind, al dan niet op zijn uitnodiging, bij hem deed bleef buiten schot. Pas in 1863 verhoogde men de beschermde leeftijd tot dertien.

In Nederland verliep het iets anders. Terwijl het Burgerlijk Wetboek in 1838 de huwelijksleeftijd voor meisjes op zestien jaar bracht, daar meisjes hier wat later rijp zouden zijn dan in Frankrijk, bleef de Code Pénal in ons land ongewijzigd gelden tot 1886. Gedurende vijfzesde deel van de negentiende eeuw verzette zich dus geen enkele strafbepaling tegen geslachtelijke omgang met jongens en meisjes, van welke leeftijd ook, en onverschillig of deze omgang in heteroseksuele dan wel in homoseksuele daden bestond. Wat de bekende Duitse dichter Novalis in de laatste jaren van de achttiende eeuw deed: intensief geslachtsverkeer met zijn dertienjarige geliefde Sophie von Kühn, zou hem honderd jaar geleden ook in Nederland geen moeilijkheden hebben bezorgd.

Het oorspronkelijk regeringsontwerp voor ons Wetboek van Strafrecht beoogde kinderen onder de veertien jaar buiten het seksuele leven te houden. Bij de parlementaire behandeling maakte men er zestien jaar van en daarop is het blijven staan.

b. Ontstaan van het taboe

Het taboe op de jeugdseksualiteit is dus van betrekkelijk jonge datum. Het vloeit niet voort uit een bewezen schadelijkheid van seksueel gedrag beneden een bepaalde leeftijd en is dus inderdaad een taboe. Het heeft ook langzamerhand de emotionele beladenheid gekregen van alle taboes, tot grote schade en nadeel van de jeugd zelf, zoals we nog zullen zien.

Het taboe vloeit niet rechtstreeks voort uit de christelijke moraal, want in de eeuwen van groot geloof kende men het helemaal niet. Alles pleit ervoor, het te zien als een bijproduct van de sociaal-economische ontwikkeling, en wel van de verlenging van het leerproces.

In een primitieve cultuur kan een jongen van vijftien alles weten wat er te weten is. De herdersjongen staat in niets ten achter bij zijn volwassen collega, de jonge jager trekt er met de oudere mannen op uit, de jonge boer kan zijn stukje land even goed bewerken als zijn oudere buurman. Economisch zijn de prestaties van vijftienjarige niet minder waard. Hij kan evengoed een gezin onderhouden en leiden, en als kinderen een waardevol bezit zijn, moet hij ze liefst gaan voortbrengen zodra zijn lichaam hem daartoe in staat stelt.

Met de groei van wetenschap en techniek wordt de opleiding echter steeds veelomvattender en dus langer. Tegenwoordig is de vijftienjarige, die net zijn lagere school achter de rug heeft, nog volstrekt niet

in staat op eigen benen te staan. Hij moet nog jarenlang als leerling meelopen en zo mogelijk allerlei cursussen volgen en diploma's halen, eer hij de kost kan verdienen voor zichzelf en een gezin. Bij sommige academische beroepen is de studie pas tegen het dertigste jaar afgerond.

Deze langgerekte onzelfstandigheid vertraagt onvermijdelijk de geestelijke rijping. In vroeger eeuwen waren de kinderen ook bij ons al volwassenen in zakformaat, wat hun kleding en wat hun denklevens betreft. Ze konden op voor ons onvoorstelbare wijze verantwoordelijkheid dragen. In zijn grote bloeitijd heeft Portugal admiraals van zestien jaar gekend. Het Rome van de Renaissance telde kardinalen van nog priller leeftijd. Een Franse dauphin van veertien jaar commandeerde de troepen die een stad op de Engelsen veroverden.

De vijftienjarige van nu is tot vergelijkbare prestaties niet in staat. Hij is zeker ook geestelijk nog niet voldoende ontwikkeld om aan het hoofd van een gezin te staan en vader te zijn.

Zolang men nu de seksualiteit onverbrekkelijk koppelde aan de voortplanting, betekende dit geestelijk-nog-niet-toe-zijn-aan-de-voortplanting dus automatisch, dat de jeugdige dan ook lichamelijk nog niet toe was aan de seksualiteit. Alle uitingen van seksualiteit waren bij jeugdigen daarom onaanvaardbaar.

Het rijp worden van zonen en dochters was voor de ouders geen bron meer van vreugde en trots, maar van angst en zorg. Hun kind verloor er zijn zuiverheid, zijn onschuld door. Men bad dat het toch maar lang rein mocht blijven. Een late puberteit gold als een voordeel, een bijzonder vroege heette schadelijk voor de ontwikkeling.

Afschuwelijk was de zelfbevrediging; niet alleen een verschrikkelijke doodzonde, maar ook de oorzaak van alle denkbare kwalen, van zenuwlijden af tot aan vliegende tering toe. Elk zaadverlies was immers een aanslag op de gezondheid (tot aan de dag van het huwelijk) en dus moesten ook de zaadlozingen in de slaap bij jongens worden bestreden door een gezonde levenswijze en desnoods door instrumenten die het stijf worden van de penis belemmerden.

Hoe is het mogelijk, dat zulke tegennatuurlijke opvattingen er zo prompt bij ouders en gezagdragers ingingen, door hen werden overgenomen en met emotionele felheid verdedigd?

Misschien ligt de sleutel bij die geheimzinnige samenhang tussen seksuele vrijheid en algehele vrijheid, waarvan hierboven al sprake was. Seksuele onderdrukking kweekt onderworpenheid, een onderworpenheid die degeen die met gezag bekleed is al gauw voor een gezonde tucht verslijt. En wat tegen die tucht vooral indruist heet ontucht!

Het groter en zelfstandiger worden van een kind brengt een proces mee van emancipatie, van loskomen van een gezag dat tot dusver, in het belang van het kind zelf, erover uitgeoefend werd. Emancipatie is altijd een moeilijk, en niet zelden een pijnlijk proces. Dat zien we bij de zelfbewustwording van het proletariaat, bij het beëindigen van koloniale verhoudingen, bij het volwassen worden van een kind. Het kind ziet zich in zijn rechtmatig verlangen naar vrij-wording gedwarsboomd door zijn goedwillende, liefderijke ouders, die het eenvoudig

met hun verantwoordelijkheid niet overeen kunnen brengen, de teugels zo gauw los te laten. Het is over en weer een worsteling, een wat tragisch conflict, waarin beide partijen niet zelden gelijk hebben.

Zou het nu niet zo kunnen zijn, dat de ouders intuïtief aanvoelen hoe de losmaking, de vrijmaking van het kind uit hun gezag nergens zo onverhuld gedemonstreerd wordt als in het feit, dat het een eigen seksueel leven ontwikkelt? In het orgasme krijgt het een onmeedeelbare, hoogst persoonlijke ervaring. Er ontwaakt een begeerte naar andere lichamen, een tederheid voor andere personen. De liefde en de geborgenheid in het ouderlijk huis kunnen niet meer alle diepere behoeften bevredigen. Is het zo'n wonder dat ouders met argwaan vervuld zijn tegenover de geslachtsdrift van zoon of dochter, die de drijfveer is van die plotseling zo sterk aanwakkerende verlangens naar eigen-baas zijn en het-buitenshuis-willen-zoeken? Ouders hebben het daarbij meestal even moeilijk, zich vertrouwd te maken met de voorstelling van eigen zoon of dochter—dat kind!—in geslachtelijke vereniging met een ander, als kinderen het plegen te hebben wanneer het tot hen doordringt dat hun ouders geslachtsverkeer uitoefenen.

c. Geslachtsrijpheid en seksuele activiteit

Het zou interessant zijn zich eens een wereld voor te stellen, waarin de geslachtelijke rijping niet meer een onontkoombaar natuurgebeuren was, en waarin een kind pas geslachtsrijp werd door het toedienen van een injectie of een pil. Op welke leeftijd zou de wetgever dan toestaan, dat aan jongen of meisje die injectie gegeven werd? Wanneer zou een vader het ogenblik gekomen achten, zijn zoon te laten inspuiten? Wat zou moeder daarvan denken? Welke moraal-theologische bespiegelingen zou de pastoor ontvouwen; hoe zwaar zou de dominee eraan tillen en wat voor bedenkingen van medische ethiek zouden bij de huisarts opkomen, als deze personen om raad werd gevraagd? En hoe zou het protest van onderwijzers en leraren klinken tegen al te vroegtijdig geachte toediening!

Het is wel zeker, dat menselijke wijsheid een aanmerkelijk hogere leeftijd zou eisen dan de natuur in haar onwijsheid kiest om een kind te overstelpen met al deze nieuwe gevoelens, gloeiende begeerten, verwarrende neigingen en dolle aandriften. Terwijl geestelijke volwassenheid en rijpheid kennelijk steeds later worden bereikt, is in onze eeuw het tijdstip van de geslachtelijke volwassenheid zelfs nog flink vervroegd. Misschien verklaart deze paradox voor een goed deel het verzet van grote delen van de hedendaagse jeugd tegen de gevestigde orde, die als steeds minder bevredigend wordt ervaren. Misschien ligt de groeiende onhoudbaarheid van deze situatie ook ten grondslag aan de twintig jaar geleden nog onvoorspelbare explosie van de seksuele revolutie. De spanning tussen het officieel aanvaarde en de werkelijkheid was te hoog opgelopen.

Officieel aanvaard was, dat seksualiteit in dienst stond van de voortplanting en de echtelijke liefde, en alleen geoorloofd was binnen het huwelijk. Een meisje moest als maagd, een jongeman moest rein het huwelijk ingaan: alle voorhuwelijks geslachtsverkeer, elke tot orgasme of zelfs slechts tot hevige seksuele prikkeling voerende vrijerij was

uit den boze. Homoseksualiteit was tegennatuurlijke ontucht, perversie. Lieve meisjes, flinke sportieve jongens 'leden' niet aan seksuele aandriften: zij stonden geheel buiten het seksuele leven. Zelfbevrediging was ziekelijk en werd, evenals elke andere schandelijke uiting van vroegrijpe verdorvenheid, pedagogisch aangepakt en bestraft.

Het was bewezen, dat totale geslachtelijke onthouding voor jongens en meisjes mogelijk was en hun geenszins schaadde.

Van lieverlee ontstonden toch een paar kleine scheurtjes in dit hechte bouwsel van vooroordelen. Nachtelijke zaadlozingen begonnen te gelden als een natuurlijke veiligheidsklep en waren geen reden meer voor straf, medische behandeling of bezorgdheid. In de jaren dertig waagde een katholiek psychiater het, de zelfbevrediging van de puber goed te praten. Hij mocht het publiceren, maar de redactie van het RK Artsenblad nam er wel duidelijk afstand van.

Andere geleerden waren hem op onderdelen reeds voorgegaan, maar pas in 1948 en 1953 onthulde Kinsey een werkelijkheid, die totaal bleek af te wijken van het ideale beeld. Latere onderzoekers, in Amerika en elders, bevestigden grotendeels zijn vondsten. Vooral bij jongens komt bij het intreden van de puberteit de geslachtsdrift in alle heftigheid op en dit leidt algemeen tot een sterke seksuele activiteit.

Kinsey vond als gemiddelde leeftijd voor de eerste zaadlozing dertien jaar en acht maanden; de Duitse arts Schlegel kwam twintig jaar later bij een groot onderzoek onder Hamburgse schooljongens tot dertien jaar en één maand. De penis heeft volgens Kinsey gemiddeld op de vijftiende verjaardag zijn volle mannelijke grootte bereikt.

Kinsey vond verder, dat van de vijftienjarige jongens slechts 5,4 pct niet seksueel actief was. Van de veertienjarigen had 72 pct al aan zelfbevrediging gedaan; 43 pct deed seksuele spelletjes met meisjes, die bij 5 pct zelfs tot orgasme voerden; 28 pct had de bijslaap voltrokken (3 pct met prostituées); 25 pct kende nachtelijke zaadlozingen; 21 pct had orgasme gevoeld bij homoseksuele contacten en 8 pct bij seksueel spel met dieren. Yankowski vond in 1965 dat van tienjarige jongens 45,5 pct, van twaalfjarigen 93,5 pct op de een of andere wijze experimenteerde met sex. Van de tienjarige jongens had 74,5 pct, van de twaalfjarige al 99,5 pct welbewust seksuele verlangens. Van de dertienjarigen verlangde 93 pct naar de bijslaap en 83 pct fantaseerde daarover. Bij meisjes werden lagere cijfers vastgesteld. De eerste menstruatie viel gemiddeld precies op dertien jaar. Van de vijftienjarigen had 20 pct (jongens 82 pct) aan zelfbevrediging gedaan; 30 pct deed heteroseksuele spelletjes (jongens 57 pct), die bij 3 pct (jongens 18 pct) tot orgasme werden voortgezet; 3 pct had de bijslaap voltrokken (jongens 40 pct); 2 pct kende tot orgasme voerende dromen (jongens 39,6 pct); 4 pct had homoseksuele contacten gehad die bij de helft tot orgasme leidden (jongens 27,7 pct), seksuele spelletjes met dieren kwamen bij 1,5 pct voor (jongens 10,4 pct).

Jeugdseksualiteit is dus vooral een probleem bij jongens, maar dat 23 pct van alle vijftienjarige meisjes al het orgasme op een of andere manier ervaren had, bewijst toch dat er ook aan die zijde grote aantallen bij betrokken zijn. Sociologen hebben het verschil tussen jongens en meisjes zo beschreven, dat bij jongens met de puberteit

meteen een sterk verlangen naar geslachtelijke activiteit opkomt, terwijl bij meisjes dan een min of meer onbestemd liefdesverlangen ontstaat. Jongens denken in het begin vooral aan geslachtsgenot; pas langzamerhand komen zij tot echte liefde. Bij meisjes ontstaat de behoefte aan geslachtelijke omgang eerst geleidelijk in en door de liefde. Kort gezegd: jongens komen via sex tot liefde, meisjes komen via liefde tot sex.

Alle onderzoeksgegevens wijzen in deze richting. Mogelijk hebben we hier met een natuurlijk verschil tussen man en vrouw te maken. Mogelijk is ook dat dit verschil minder door de natuur dan door sociaal-culturele gegevens veroorzaakt wordt, en dus kunstmatig is. In dat geval zou een voortschrijdende emancipatie van de vrouw kunnen meebrengen, dat de cijfers voor meisjes die voor jongens gaan evenaren.

Hoe dan ook, er ligt hier een enorm, een verwoestend probleem. Want het is altijd verwoestend als in een samenleving de spanning tussen theorie en praktijk zo hoog oploopt. De spanning tussen de officieel beleden democratische gelijkheidsleer en de praktijk van de onderdrukking van het arbeidsproletariaat heeft geleid tot de uitbarsting van communisme en socialisme. De spanning tussen de officieel beleden uitsluiting van de jeugd buiten het seksuele leven en de praktijk van een op seksueel gebied zeer actieve jeugd moet op den duur noodlottig worden voor de volksgezondheid en tot een gezagscrisis leiden. Stiekem gedoe, lopen van partner naar partner, schijnheiligheid, huichelarij, frustraties, remmingen, gewetensconflicten, angsten zijn de onvermijdelijke gevolgen van een dergelijke toestand. Ze staan in de weg aan een goede pedagogische verhouding. Ze zijn volstrekt beletsel voor een goede en begeleidende seksuele opvoeding. Ze veroorzaken bij velen onvermijdelijk neurotische storingen en emotionele spanningen.

Als 57 pct van de vijftienjarige jongens seksuele spelletjes doet met meisjes van dezelfde leeftijd, betekent dit juridisch, dat het grootste deel van deze vijftienjarigen misdadig is, en wegens misdrijf veroordeeld kan worden tot zes maanden tuchtschool of tot plaatsing in een rijksopvoedingsgesticht gedurende de gehele minderjarigheid. Van de eenentwintigjarige jongemannen in Assen en Heerenveen, grotendeels kweekschoolleerlingen, die een door Buikhuisen ingestelde enquête beantwoordden, verklaarde 7 pct seksueel contact te hebben gehad met meisjes van nog geen zestien jaar, dus een misdrijf te hebben gepleegd waarop zes jaar gevangenisstraf staat. Dat een niet onbelangrijk deel van hen voor die omgang de toestemming van de ouders had, doet aan de strafbaarheid van het feit geen afbreuk. Integendeel, het doet de vraag rijzen of deze ouders niet schuldig staan aan het bevorderen van het plegen van ontucht door hun minderjarig kind met een derde, waarvoor ze vier jaar gevangenisstraf kunnen krijgen.

Een maatschappelijke orde, die zulke consequenties heeft, veroordeelt zichzelf. Zij mag zich niet beklagen als het tot een gezagscrisis komt, want het gezag heeft zich hier zelf absurd gemaakt.

d. Afbraak van het taboe

Het viel te voorspellen dat het tot explosieve ontwikkelingen moest komen zodra het eerste seksuele taboe, dat van het verplichte stilzwijgen over seksuele zaken, begon te scheuren. Zolang er niet over sex gepraat mocht worden, bedreven de jongens en de meisjes hun doodzonden en misdrijven in het geheim, beschaamd, angstig. Nu de grote zwijgzaamheid wegvalt, ontdekt de jeugd plotseling dat ze —zoals het dan met lichte overdrijving heet—'het allemaal doen', dat 'het doodgewoon is'. Vandaar die plotselinge doorbraak, dat wegvallen van zoveel remmingen, dat uitdagend te koop lopen met sex, die seksuele storm over Nederland, die minachting voor een te lang kortgehouden jeugd voor overgeleverde vormen en normen.

Zolang seksualiteit nog gekoppeld was aan voortplanting, had men een redelijk argument om de jeugd van seksualiteit af te houden. Het is voor iedereen, ook voor de betrokkene zelf, volkomen duidelijk, dat een veertienjarige jongen wel in staat kan zijn de bijslaap uit te voeren en een meisje te bevruchten, maar dat hij daarom in onze ingewikkelde maatschappij nog niet de geschiktheid heeft voor een gezin te zorgen en kinderen op te voeden. De veertienjarige moet zich dus beslist niet voortplanten. Maar seksualiteit en voortplanting vormen tegenwoordig geen onverbrekkelijk geheel meer. Het ligt dan ook niet meer voor de hand, waarom een veertienjarige niet deel zou mogen nemen aan seksuele activiteiten met anderen, als hij dat wenst.

e. Geslachtsrijpheid als grens

Op zichzelf is er maar één natuurlijke grens, en die grens is haast overal erkend, is ook tot een eeuw geleden bij ons erkend: de geslachtsrijpheid. Dit feit is door de natuur zelf gemarkeerd en om desondanks aan geslachtsrijpe jongeren de vrijheid van seksuele omgang te ontzeggen, zullen dus wel heel zwaarwegende argumenten moeten worden aangevoerd. Die argumenten kunnen alleen daarop berusten, dat het hebben van geslachtsverkeer bewijsbaar schadelijke gevolgen voor lichaam of psyche van de jeugdige heeft.

Aan lichamelijke schade gelooft niemand meer, sinds de legende omtrent de moordende gevolgen van zelfbevrediging—een legende, die zelf wel moordende gevolgen had!—roemloos verdween. Het ligt weinig voor de hand dat de natuur een zo sterke aandrift in het lichaam zou opwekken, en het tegelijk geen weerstand zou geven tegen wat bij de bevrediging van die aandrift gebeurt. Het ligt weinig voor de hand dat het geslachtsrijpe lichaam van een minderjarige anders op een orgasme zou reageren dan dat van een meerderjarige. Het ligt meer voor de hand dat het voortdurend onderdrukken van een zo elementaire neiging de lichamelijke ontwikkeling niet ten goede komt. De jeugd pleegt, naar lichaam en geest, alles door experiment en oefening te leren. Er is geen enkele grond om aan te nemen, dat alleen het seksuele leven hierop een uitzondering zou maken.

De lichamelijke risico's van geslachtsziekten en zwangerschap liggen bij de jeugd niet anders dan bij volwassenen. Een onderdrukking van de jeugdseksualiteit als verboden en slecht leidt tot geheimzinnigheid,

onbeholpenheid en onkunde. Dat wil zeggen dat men er die risico's alleen door vergroot.

Nu kan men zich voorstellen, dat de wetgever aldus zou redeneren: we zullen in beginsel de geslachtsrijpheid aanvaarden als grens voor de geoorloofdheid of ongeoorloofdheid van seksuele handelingen. Maar de leeftijd, waarop bij de een en bij de ander die geslachtsrijpheid intreedt loopt nogal sterk uiteen. De wetgeving heeft behoefte aan vaste grenzen; het is onvermijdelijk hier en daar met enige willekeur lijnen te trekken. Laten we dus voor die geslachtsrijpheid een veilige marge nemen, en de grens dan vastleggen bij zestien (of vijftien, of veertien) jaar.

Dat klinkt heel aannemelijk. Als de medische wetenschap bij voorbeeld zou vaststellen dat het gebit een zekere ontwikkeling moet hebben doorgemaakt eer een kind zonder nadeel pepermuntjes kan sabbelen, dan is het logisch een ruime marge te nemen en beneden een iets aan de hoge kant gekozen leeftijdsgrens het uitreiken van pepermuntjes aan jeugdigen te verbieden.

Maar is het met sex even eenvoudig? Kort na het begin van de Russische Revolutie deed, tot grote ergernis overigens van Lenin, onder de vrijgevochten communistische scharen de spreuk opgeld, dat het plegen van seksuele omgang geen diepere betekenis heeft dan het drinken van een glas water. Het is eenvoudig het bevredigen van een lichamelijke behoefte.

Aanhangers van de traditionele moraal hebben zich altijd diep verontwaardigd getoond over deze inderdaad verwerpelijke uitspraak. In feite nemen ze evenwel, als ze zo makkelijk een vaste leeftijdsgrens trekken voor de geoorloofdheid of ongeoorloofdheid van jeugdseksualiteit, precies hetzelfde verwerpelijke standpunt in. Ze verbieden sex beneden een bepaalde leeftijd, juist zoals hierboven pepermuntjes werden verboden of om een minder onzinnig voorbeeld te nemen, juist zoals men het gebruik van alcohol of het roken beneden een bepaalde leeftijd zou kunnen verbieden.

Sex is echter een menselijk gedrag, dat veel dieper grijpt dan het eten van pepermuntjes; dan het drinken van een glas water of van alcohol. Sex is immers gericht op meer dan het enkel lichamenlijk genot. De seksuele behoefte is dus meer dan een louter lichamenlijke behoefte. Dat brengt mee dat men uiterst voorzichtig moet zijn met aan iemand de vrijheid tot seksuele omgang te ontzeggen.

Baby's en kleine kinderen tieren niet als ze alleen maar lichamenlijk goed verzorgd worden. Ze hebben behoefte aan liefkozingen en genegenheid. Het jonge kind kan zich niet goed ontwikkelen, lichamenlijk niet en geestelijk niet, als het geen liefderijke geborgenheid vindt. Dat het mensenkind zoveel korter dan bij vergelijkbare diersoorten in de schoot van de moeder blijft, en zo vroeg, volkomen hulpeloos, geboren wordt, verklaart de Zwitserse bioloog Portmann met de noodzaak van een andere dan een zuiver lichamenlijke, namelijk een ik-gij-verhouding tussen moeder en kind. Zonder die relatie kan het kind zich niet behoorlijk naar zijn geestelijke en zijn gevoels-zijde ontwikkelen. Wat een kind op dit punt te kort komt, laat zich naderhand nooit meer volledig inhalen. Het gemis wrekt zich het gehele

leven door.

Met de intrede in de sfeer van seksualiteit doet zich iets dergelijks voor als met de intrede in de sfeer van moederlijke affectiviteit.

In de puberteit ontstaat de behoefte aan het opbouwen van een andere ik-gij-verhouding: de geslachtelijke liefde. Vooral bij jongens vertolkt die behoefte zich eerst voornamelijk als een verlangen naar seksueel contact. Maar op een leeftijd, dat het verband tussen lichaam en geest zo nauw is, en dat de geest zich dikwijls het best benaderen laat via het lichaam, is ook bij de naar lichamelijk genot jagende jongen die andere zijde niet afwezig. Als zijn geslachtelijke overgave al geen uitdrukking is van een bestaande genegenheid voor zijn partner, dan groeit die genegenheid toch licht in de gemeenschappelijk beleefde seksuele vreugde.

De psycholoog Linschoten, die zich bijzonder verdiept heeft in de symboliek van het lichaam, zag in de mannelijke erectie bovenal een uitdrukking van 'een geweldige, maar tevens hulpeloze tederheid'. In de puberteit wordt de erectie, die oorspronkelijk een louter fysiologisch gebeuren is dat de jongen overkomt, tot iets zinvol, met deze zin tot tederheid beladen. Zoals in de puberteit het vermogen ontwaakt tot religieuze beleving, tot gemeenschapsbesef, tot waardering voor de schoonheid in kunst en natuur, tot ontzag voor het ondoorgrondelijke, zo ontstaat ook het vermogen tot volmenselijke tederheid en liefde. Onder het hevig verlangen naar lustgevoelens schuilt de drang naar liefderijke overgave. Welk voordeel zou het kunnen hebben voor de jeugdige, hem hier voorlopig de toegang te ontzeggen? Met welk recht zou men hem mogen beletten zijn gevoelens uit te drukken op de wijze waartoe de natuur hem in deze ontwikkelingsfase dringt? Het bij de jeugd levende verlangen naar geslachtelijke contacten minachtend af te doen met 'pure genotzucht' is een louter materialistische opvatting, die aan de psychische werkelijkheid voorbijgaat. 'De vrees voor het seksuele is anti-geestelijk', schreef de Franse denker Alain Daniélou.

Het is zo goed, zeggen sommige opvoeders, als de jeugd leert zich ook eens iets te ontzeggen en niet onmiddellijk gevolg te geven aan elke opkomende wens. Dat is juist, maar als men dit zonder meer op de seksualiteit toepast dan stelt men in wezen de seksualiteit gelijk aan het eten van een snoepje of het roken van een sigaret. Seksualiteit heeft iets met liefde en vorming te maken, en dat zijn geen waarden die de jeugd zich ter karaktersterking af en toe maar eens moet ontzeggen. Waar op het gebied van de seksualiteit zelfverloochening en onderdrukking van eigen verlangens geboden zijn, vloeien die voort uit de aard van de seksuele verhouding zelf. Ook als die seksuele verhouding nog maar nauwelijks uitkomt boven een puur lichamelijke betrekking, is dat immers toch altijd een betrekking tot een medemens met diens eigen waardigheid en diens recht tot vrije zelfbepaling. Dat dus bij het streven naar het seksuele contact en bij de voltrekking ervan de gevoeligheden en de gevoelens van de partner moeten worden ontzien en in rekening genomen, is een feit, waarvoor de jonge mens in hoge mate pleegt open te staan. Zelfbeheersing en respect voor de medemens kunnen bij uitstek in de erotische verhouding

worden beoefend, en niet zelden draagt het offer van eigen begeerten en verlangens daarbij meteen zijn vrucht, omdat de omgang met de enthousiast meewerkende en gelukkige partner een veel hoger bevrediging schenkt.

f. Leeftijd van geslachtsrijpheid

Terwijl onze huidige strafwet beoogt de seksuele zelfbepaling van de jeugd te beschermen door elke seksuele activiteit met vijftienjarigen of jongeren te verbieden, en ook de zestien- tot en met twintigjarigen nog onder bepaalde omstandigheden vooral voor volwassenen onaanraakbaar te maken, ontnemt zij in feite aan honderdduizenden jongeren, die door hun lichamelijke ontwikkeling daar zeer wel toe in staat zijn, alle mogelijkheid tot seksuele zelfbepaling. Omdat de begeerte naar die vrijheid en naar het gebruikmaken daarvan natuurlijk en sterk is, heerst hier een enorme illegaliteit, die afbreuk doet aan het gezag van wet en overheid.

De enige aanvaardbare, want door de natuur gegeven scheidslijn loopt bij de geslachtsrijpheid. De puber is in staat tot wat het onrijpe kind nog niet kan, namelijk aan de hand van eigen normbesef een conflictsituatie te beoordelen. De puber is niet meer de speelbal van zijn bevestigingen. Terwijl het onrijpe kind nog niet tot zelfbepaling bij machte is en het dus beschermd moet worden tegen bemoeiingen van volwassenen, die het in zijn ontwikkeling tot vrijheid kunnen deren, mag men aan de geslachtsrijpe niet de vrije zelfbepaling op seksueel terrein onthouden. Dat stelt de wetgever, zoals gezegd, voor een puzzel, want hij houdt van het trekken van duidelijke lijnen, terwijl de natuur hier heel grillig te werk gaat.

Kinsey vond de volgende percentages van jongens, die zaaduitstorting hadden gehad en van meisjes, die menstruatie hadden gehad:

leeftijd	jongens pct	meisjes pct
8	0,1	—
8-9	0,3	—
9-10	2,1	3
10-11	8,2	16
11-12	27,7	40
12-13	56,9	72
13-14	82,0	91
14-15	92,2	98

Dit zijn cumulatieve percentages: in elk volgend getal zijn dus de vorige begrepen. Bij jongens ligt de gemiddelde leeftijd op 13,8 jaar, bij meisjes op 12,3. Maar er zijn heel wat jongens die al met twaalf jaar, en heel wat die pas met veertien jaar hun man-zijn ervaren, en kleinere groepjes bij wie dit al met elf jaar of pas met vijftien jaar het geval is. Voor 4 pct van de jongens is zelfs de door onze wet met zestien jaar getrokken grens nog te laag.

Al is het voor de wetgever niet prettig, hij zal hiermee rekening moeten houden, omdat werken met het domme potlood in deze gevoelige materie ontoelaatbaar is en opvoedkundig schaadt. Tegen een

elfjarige zeggen dat hij maar tot zijn vijftiende moet wachten is onzin: een periode van vier jaar is voor een elfjarige eindeloos en onoverzienbaar.

De Sovjet-Russische wetgeving is onder de moderne de enige, die aan de feitelijke geslachtsrijpheid juridische gevolgen verbindt, door er een bijzondere bescherming van jongeren aan te koppelen. Het meest logisch lijkt een regeling, uitgaand van de door wetenschappelijk onderzoek voor elk geslacht vastgestelde gemiddelde leeftijd. Jongere kinderen worden dan verondersteld niet geslachtsrijp te zijn, behoudens tegenbewijs. Ouderen worden verondersteld geslachtsrijp te zijn, behoudens tegenbewijs. Voor het leveren van dat tegenbewijs is een lichamelijk onderzoek, zoals de Romeinen dat kenden, niet eens nodig. Geslachtsrijpheid kan immers vastgesteld worden door urine-onderzoek.

De strafwet moet zich dan beperken tot het verbieden van seksuele handelingen met onrijpe kinderen. Het is, gezien de daaromtrent bekende feiten, wel beter dit verbod alleen uit te strekken tot personen die vrij aanmerkelijk, bijvoorbeeld ten minste vijf jaar, met het kind in leeftijd verschillen. Met de niet ongebruikelijke doktersspelletjes en dergelijke tussen de kinderen onderling moet de strafwetgever zich niet bemoeien. Elk ingrijpen van politie en justitie daarbij is immers opvoedkundig verwerpelijk.

Alle geslachtsrijpen worden dan verder gelijkgesteld en onderworpen aan dezelfde geboden en verboden ter bescherming van hun vrije seksuele zelfbepaling. Dat misbruik werd gemaakt van gezagsverhouding en afhankelijkheid zal de rechter uiteraard veel gemakkelijker aannemen als het om zeer jeugdigen gaat.

Van strafrechtelijk standpunt levert dit alles geen bijzondere moeilijkheden op, tenzij in één geval. Gesteld dat iemand geslachtelijke handelingen heeft gepleegd met een twaalfjarige, en dat dit feit pas na twee jaar ontdekt wordt. De twaalfjarige wordt door de wet geacht onrijp te zijn geweest, en het seksuele contact dus verboden, behoudens tegenbewijs. Maar dit tegenbewijs is twee jaar later, als de betrokkene veertien is, door een onderzoek niet meer te leveren.

Dit bezwaar is intussen meer denkbeeldig dan werkelijk. Het is namelijk uit pedagogisch oogpunt vrijwel steeds in hoge mate onwenselijk een kind na lange tijd opnieuw met zulke gebeurtenissen te confronteren. Alleen al om die reden zal, op gronden aan het algemeen belang ontleend, het openbaar ministerie van een strafvervolgung moeten afzien. Praktisch, of zelfs wettelijk, zullen hier korte verjaringstermijnen moeten gelden.

g. Seksueel contact met volwassenen

Wanneer geslachtsrijpe jeugdigen als geslachtelijk volwassen gelden en seksuele contacten van en met hen onder de algemene regels betreffende de seksuele zelfbepaling vallen, betekent dit dat jongens en meisjes niet enkel met hun leeftijdsgenoten, maar ook met volwassenen zullen verkeren.

Op dit terrein heerst een sterk taboe, dat overigens ook al weer van vrij jonge datum is. De zedendelinquent, die zich vergrepen heeft aan

een kind staat in onze cultuur in een bijzonder kwaad daglicht. Sinds de sociaal-economische ontwikkeling, gekoppeld aan een moraal die geen seksualiteit zonder voortplanting erkende, er toe genoopt had, het kind tot aseksueel wezen te stempelen, en de ogen moedwillig te sluiten voor de hoogst levendige seksualiteit van de puber, moest elke volwassene die een kind erotisch benaderde een afschuwelijk onmens lijken. Ook als het kind in kwestie al lang en breed geslachtsrijp was, dan nog was hij de schurk die de onschuld verdierf (want seksualiteit was iets slechts), was hij de ellendeling die de sluimerende driften wekte (want seksuele driften pasten niet bij de puber en waren louter ongeluk).

Men koesterde het droombeeld van het reine, zuivere en schuldeloze, want nog niet met vuige seksuele lusten bezwadderde kind. Geconfronteerd met de dierlijke seksuele driften van een volwassene moest het arme wezentje dan wel in paniek, in radeloze angst geraakt zijn. Wanneer die schoft er toch in geslaagd was het aan zijn lusten te onderwerpen, dan kon men zich dat alleen voorstellen als een brute overweldiging, een soort super-mishandeling. De gedachte aan een zwak kind, mishandeld door een sterke volwassene en machteloos daaraan overgeleverd, wekt terecht bij elk normaal mens hevig emotionele afkeer op.

Hoe ver dit beeld echter in de overgrote meerderheid van de gevallen bezijden de werkelijkheid is, volgt uit het voorgaande. Het geslachtsrijpe kind—en daarom gaat het in dit verband—zit vol bewuste of onbestemde seksuele verlangens. Dikwijls is het daarom het kind zelf, waarvan de 'verleiding' uitgaat. Vooral jongens kunnen daarbij heel doelbewust het initiatief nemen. Vooral meisjes kunnen heel verfijnd tot erotiek uitdagen.

Meestal is de volwassen deelgenoot een goede kennis, een vriend of een familielid, al kan het ook een toevallig ontmoete vreemde zijn. Er is bij de jongen of het meisje geen sprake van angst, veel meer van verwachting, nieuwsgierigheid, blijdschap, dankbaarheid. Heel dikwijls is het de jeugdige die uit eigen beweging telkens en telkens weer terugkeert.

Het ligt zelfs voor de hand dat juist de jongens en meisjes, die net de rijping ondergaan hebben, zich gemakkelijker met hun seksuele behoeften tot ouderen wenden dan tot hun leeftijdgenoten. Het zijn immers de jaren van de bewuste ontworsteling aan een alles overheersend ouderlijk gezag. De jongere wil zelfstandig worden, maar is daar over de hele lijn nog nauwelijks toe in staat. Hij heeft behoefte aan leiding en steun, maar wil zelf uitmaken van wie hij die aanvaardt. De lichamelijke koestering en tederheid, die tot dusver bij vader en moeder gezocht werden, passen plotseling niet meer bij deze levensfase: de eens voor een goede nachtrust zo begeerde nachtzoen kan van vandaag op morgen als 'kinderachtig' worden afgeweerd. Maar de daarin verborgen behoefte is niet verdwenen, is zelfs versterkt; alleen gaat zij zich op anderen richten en zoekt dan gauw onverhuld erotische uitdrukkingsvormen. Gekoppeld aan het verlangen naar een praktische seksuele voorlichting, die de mondelinge of schriftelijke verre overtreft overschrijdt, en rechtstreeks op het gehele gedrag bij

de geslachtsdaad gericht is, maakt dit de oudere partner vaak verkieslijker dan de onervaren leeftijdgenoot.

h. Homoseksuele contacten

Bij verschillende volken buiten onze cultuurkring zijn oudere vrouwen met de seksuele ontgroening van jongens belast, en geschiedt de ontmaagding van meisjes door krachtige volwassen mannen. Daarnaast vinden we over alle werelddelen verspreid het geslachtsverkeer van jongens met mannen als inwijding en als middel om de lichamelijke kracht en de karakterontwikkeling te bevorderen. In onze cultuur is dit beperkt gebleven tot de bloeitijd van de Griekse beschaving, al heeft ook de Renaissance aanwijzingen in die richting gekend.

Artikel 248bis van het Wetboek van Strafrecht heeft gelijkgeslachtelijke omgang tussen minderjarigen en meerderjarigen ten aanzien van de volwassen partner tot misdrijf gestempeld. Het enige motief voor deze strafbepaling was, dat de minderjarigen—er werd speciaal aan jongens gedacht—door gelijkgeslachtelijke handelingen te plegen of te ondergaan zelf homofiel zouden worden. Velen waren daar absoluut zeker van. Het was vanzelfsprekend, evenals de gezondheidsbeschadiging door masturbatie. Intussen is zowel het een als het ander een legende gebleken, een hoogst noodlottige legende, die vooral de jeugd zelf benadeeld heeft en verschrikkelijk veel ellende veroorzaakte.

Als volksvooroordeel leeft de legende nog steeds en richt zij—zoals we zullen zien—nog steeds schade aan. In wetenschappelijke kringen heeft zij volledig afgedaan. De commissie uit de Gezondheidsraad, die op verzoek van de Minister van Justitie in 1969 over homoseksuele contacten met jongeren van zestien jaar of ouder rapporteerde, kwam eenstemmig tot het oordeel, dat zulke jongeren in het algemeen niet tot homofiel kunnen worden gemaakt door dergelijke contacten. Hetzelfde was op grond van uitvoerig onderzoek al in 1957 vastgesteld door de officiële Engelse staatscommissie onder leiding van Sir John Wolfenden en in 1956 door een rooms-katholieke kerkelijke commissie, gepresideerd door kardinaal Griffin. Deze commissies herhaalden daarmee slechts wat bekende vakgeleerden als Naecke, Havelock Ellis, Albert Moll, Placzek, Hirschfeld, von Krafft-Ebing, Schwarz, Berg, West, Coon, Klimmer, Westwood, Schlegel, Freud, Schofield, Kardiner, Van Emde Boas, Bastiaans, de Wind, Tolsma, Sengers, Wainwright Churchill, De Batselier, Van Dantzig en Trimboos ook hadden ontdekt: homoseksuele contacten in en na de puberteitsjaren maken een jongen of een meisje niet homofiel.

Voor hen, die menen dat de homofiele neiging aangeboren is, lag deze conclusie voor de hand. Maar ook degenen, die homofilie als een na de geboorte verworven, aangeleerde driftrichting zien, zijn het er over eens, dat dit verworven lang voor de puberteit plaats vindt. Men denkt aan de periode vóór het zesde jaar, waarin een onjuiste houding van de ouders de richting van de geslachtsdrift blijvend zou beïnvloeden. In ieder geval ligt die richting bij het intreden van de puberteit al voldoende vast en zij laat zich niet meer ombuigen door het deelnemen aan bepaalde seksuele genoegens.

Net als bij vele diersoorten doet zich nu bij de mens, in alle landen over de hele wereld, het opvallend verschijnsel voor, dat bij een hoog percentage van de jongens de stormachtig opkomende geslachtsdrift in en na de eerste puberteitsjaren niet éénzinnig op meisjes en vrouwen gericht is. Bij velen die later alleen heteroseksuele omgang zullen plegen en begeren bestaat in de jongensjaren een grote of zelfs overheersende ontvankelijkheid voor homoseksuele benadering. Gloeiende verliefdheden, vol zinnelijke drang, op schoolkameraden en niet zelden ook op volwassen mannen zijn mogelijk. Andere jongens jagen naar meer vluchtige seksuele contacten met jongens en mannen; zij experimenteren ermee. Soms vindt geslachtsverkeer zowel met meisjes als met jongens plaats.

Bij grote aantallen jongens verloopt de ontwikkeling volgens het schema: zelfbevrediging—contacten met jongens—contacten met meisjes. Dat wil zeggen dat voor hen de weg naar het meisje via een jongen of man loopt. Steeds meer deskundigen zien in deze gang van zaken zelfs een voordeel, terwijl het zeker nadelig is deze weg af te sluiten. In Duitsland heeft speciaal Schlegel gewezen op de behoefte van veel jongens, een oudere vriend te hebben bij wie ze in ruil voor hun vertrouwen, leiding en steun vinden en aan wie ze zich seksueel min of meer passief overgeven. Deze behoefte aan steun en deze passiviteit verdwijnen langzaam bij het ouder worden, zodat de jongemannen geleidelijk aan zo tussen de twintig en vijfentwintig jaar genoeg zelfstandigheid en activiteit krijgen om zich een vrouw te verwerven.

Dergelijke jongens trachten mannen te verleiden of zijn in hoge mate toegankelijk voor verleiding door mannen.

De hierboven genoemde commissie uit de Gezondheidsraad maakte in dit verband overigens terecht bezwaar tegen het woord 'verleiding', omdat dit een ongunstige klank heeft. Ze gebruikte liever de term 'initiatie', waarmee dan aangeduid wordt 'het brengen tot of het leggen van contact door meerderjarigen'. De commissie vond dat het in het belang van de geestelijke volksgezondheid is, als jongens en meisjes met deze situatie kennismaken. 'Voor een normale ontwikkeling is een brede mogelijkheid van kennismaking, experiment, contact en initiatie noodzakelijk. Alleen op deze wijze wordt de jongere rijp voor een zelfstandige, verantwoorde keuze, voor een aanvaarden en verwerpen, voor zichzelf herkennen en erkennen en daarin zichzelf verwerklijken.'

Deze wenselijkheid en noodzaak van contact en initiatie kunnen, zo betoogde de commissie, ook gelden voor homoseksuele situaties. 'Homoseksuele contacten kunnen vaak van positief belang zijn voor jeugdigen met een homofiele gerichtheid, namelijk voorzover zij gevoelens van "stress" en frustratie kunnen verminderen of doen verdwijnen.' De commissie wees daarom nadrukkelijk 'op de positieve aspecten van de homoseksuele initiatie' niet alleen voor de homofiele jongere overigens, maar ook voor degenen die naar hun aard op het andere geslacht gericht zijn. Ook bij hen bestaat behoefte aan nauwe relaties en het is in hoge mate wenselijk dat zulke relaties een grote intimiteit bereiken. In een aantal gevallen kan de seksuele initiatie

een betere ontplooiing van de opgroeiende jongere bewerkstelligen.

In het licht van deze deskundige conclusies blijkt dus artikel 248bis, geschreven ter bescherming van de jeugd overeenkomstig de moraaltheologie van minister Regout, niet enkel overbodig maar zelfs bepaald schadelijk voor de gezonde ontwikkeling van die jeugd te zijn. Terecht besloot de regering dan ook de schrapping van deze bepaling voor te stellen.

Door deze schrapping komt dan de leeftijd, waarop de wettelijke bescherming in beginsel eindigt, voor homoseksuele omgang gelijk te liggen met die voor heteroseksuele handelingen, namelijk op zestien jaar. Er zijn meer landen die geen uitzonderingsbepalingen voor homoseksualiteit hebben; andere handhaven die nog wel. Het resultaat is dat homoseksueel verkeer in Oostenrijk en Sovjet-Rusland verboden is voor alle leeftijden, in Engeland, Frankrijk en West-Duitsland tot eenentwintig jaar, in Zwitserland tot twintig jaar, in Oost-Duitsland, de Scandinavische landen en België tot achttien jaar, in Griekenland tot zeventien jaar, in Italië tot zestien jaar, in Turkije tot vijftien jaar, in Luxemburg tot veertien jaar, in Japan tot dertien jaar, in Spanje tot twaalf jaar.

i. Gevaren van jeugdseksualiteit

'Onder de gevaren, waaraan de jongere in het leven wordt blootgesteld, worden de seksuele gevaren en verleidingen sterk overschat,' schreef de commissie uit de Gezondheidsraad verder. De psychiater Van der Kwast, die—als vervolg op zijn studie over de incest—zich bijzonder verdiept heeft in de gevolgen, die seksuele contacten met volwassenen voor kinderen kunnen hebben, kwam evenals vele anderen tot het inzicht, dat de eventuele schade veel minder steekt in dat contact zelf dan in de reactie van de omgeving—ouders, leraren, politie—wanneer het gebeurde uitkomt. Ouders die hun zoon voorhouden dat 'die kerel' hem voor zijn hele leven ongelukkig gemaakt heeft, dat hij 'moreel te gronde gericht is' en 'anders dan de anderen geworden', hebben alle kans dat hun jongen niet door de man in kwestie, maar door henzelf tot voortzetting van homoseksuele contacten of tot een krampachtig rokkenjagen gedreven wordt. Een jongen die moet meemaken, hoe de hem ontlokte getuigenverklaring als gevolg heeft dat zijn oudere intieme vriend gearresteerd wordt en zijn betrekking verliest, kan daardoor tot volledige vereenzaming en haat tegen de samenleving vervallen.

Men kan zich moeilijk iets voorstellen dat de seksualiteit zo verlaagt en door het slijk sleurt als het tot in alle bijzonderheden uitpluizen van de bedgeheimen in de kille sfeer van politiebureau en rechtszaal. Wat door de jongere als dolle pret of als innige tederheid is beleefd, wordt teruggebracht tot 'op- en neergaande bewegingen aan zijn stijve mannelijkheid' of 'het invoeren van een vinger in haar vrouwelijkheid'. Alles wordt ontluisterd. Wat een vluchtig voorbijgaand gebeuren was, wordt nu grondig in het geheugen ingehamerd. Wat een diepe, intieme relatie was, vol verrukkingen, wordt een smerig, beschamend gedoe met nauwelijks te noemen lichaamsdelen 'waaruit een wit slijm vloeit'.

Een hooggeplaatst Duits rechter, die het klappen van de zweep kende, zei tegen de Heidelbergse hoogleraar Hanack: zolang het niet om regelrechte verkrachting of lustmoord gaat zou ik het nooit bij de politie aangeven als een van mijn eigen kinderen het slachtoffer van een zedendelict werd. Een Nederlands advocaat ontmoette eens zijn cliënt, die juist gevangenisstraf had ondergaan wegens 'ontucht met een minderjarige van hetzelfde geslacht', op straat in gezelschap van een wel uitgesproken minderjarige jongen, die door de man met kennelijke trots als zijn nieuwe vriendje werd voorgesteld. De advocaat, het verleden indachtig, keek wat bedenkelijk. Maar de man zei lachend: 'O nee, meneer, met de jongen loop ik geen gevaar; zijn vader is commissaris van politie en die maakt er geen werk van als hij het ontdekt. Die is wel wijzer!'

Gezien de kennelijk hoogst schadelijke gevolgen van politieonderzoek en verder justitieel ingrijpen voor de betrokken jongeren, dringt professor Hanack er dan ook terecht op aan, de 'beschermd leeftijd' bij zedendelicten zo laag mogelijk te houden. En omdat de eerste beslissing over wat er met een kind gebeurt en de opvoedkundige verantwoordelijkheid toch bij de ouders behoren te liggen, zou het overweging verdienen, de beslissing over het al dan niet instellen van een gerechtelijke vervolging, waarbij het kind als getuige moet fungeren, over te laten aan de ouders in al die gevallen, waarin tegen het kind geen geweld gebruikt is. De geweldsdelicten zullen immers bij het kind-slachtoffer helaas wel steeds een onuitwisbare indruk achterlaten. Bij handelingen, waarin het kind heeft toegestemd of die het misschien zelfs heeft uitgelokt, hoeft dat niet zo te zijn. Daarom heeft het zin van alle geweldloze seksuele handelingen met niet-geslachtsrijpe kinderen klachtdelicten te maken.

9. Het eerst noodzakelijke: wijsheid

Er ligt een periode achter ons waarin de seksualiteit bij uitstek werd gezien als iets onsmakelijks, dierlijks, bedenkelijks en gevaarlijks. Het woord alleen al noopte tot het trekken van plechtige plooiën in het gezicht. Hier leek het kernpunt van alle zedelijkheid te liggen.

Deze geest beheerste ons strafrecht en de toepassing daarvan. Het waren zaken die men liefst met gesloten deuren behandelde en die grote schande over de betrokkenen brachten.

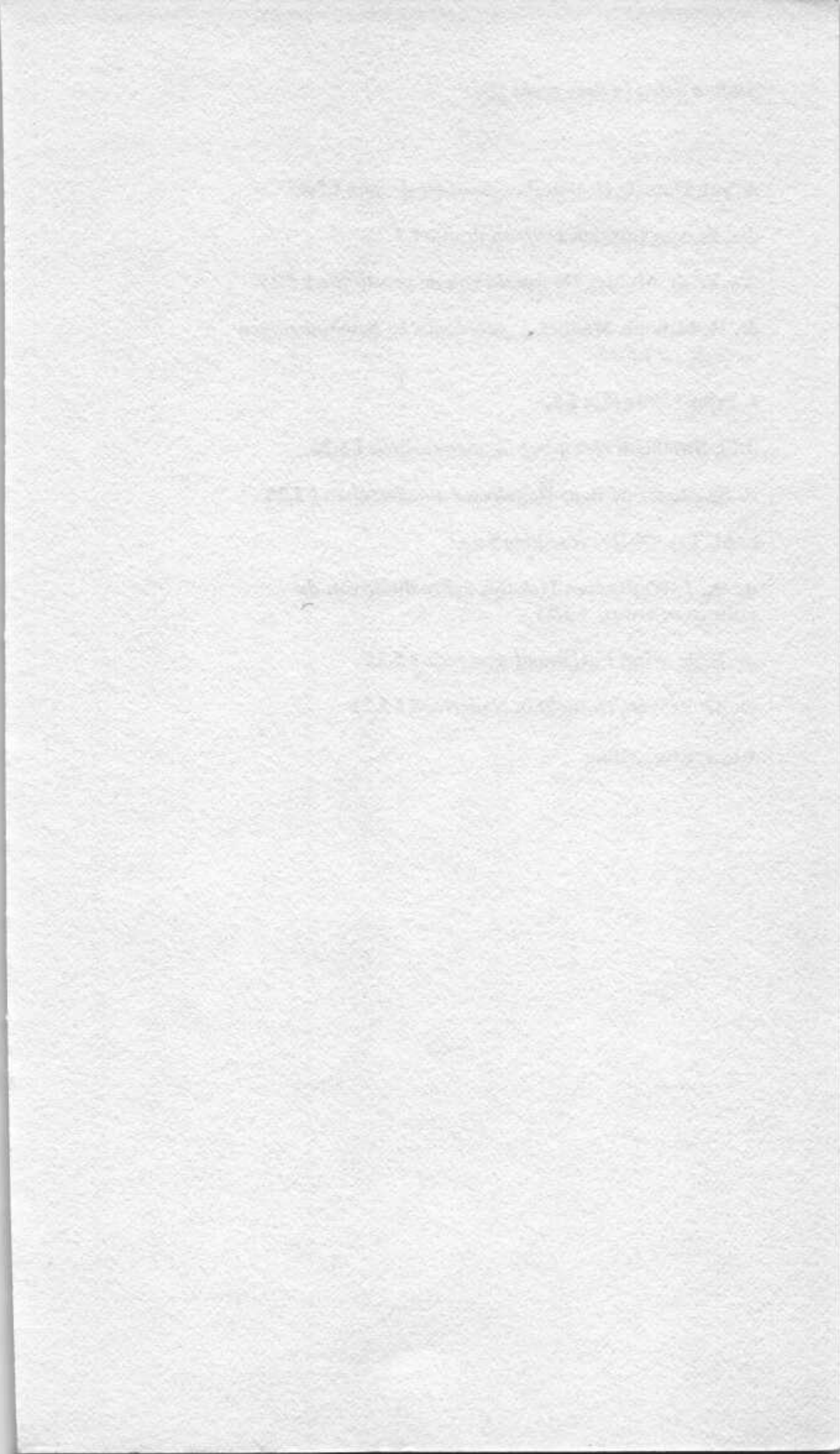
Er schijnt een tijd aangebroken, waarin het woord seksualiteit eerder verbonden wordt met waarden als vreugde, gezondheid, doorbreking van eenzaamheid, liefde, vormende kracht. Als seksualiteit niet meer onsmakelijk is, dan hoeft men haar uitingen ook niet meer zo krampachtig te verstoppen; ze kunnen getoond worden op een schilderij, in een film, in een show, en niemand behoeft zich meer te schamen voor de bekentenis, dat hij het wel leuk vindt daarnaar te kijken of erover te lezen. Als seksualiteit niet geldt als iets louter dierlijks, kan men een opvoeding gaan geven die niet meer op onderdrukking, doch op veredeling en verfijning gericht is, de typisch menselijke verhouding tot de natuur. Kuisheid betekent dan niet meer negatief: ongebruikt laten van de geslachtsdelen, doch positief: het gebruik van de geslachtsdelen in de dienst van liefde en medemenselijk contact. Als seksualiteit niet meer gezien wordt als iets bedenkelijks, dan kan men haar weer gaan eren als een heerlijke gave en een machtige opdracht. Als seksualiteit niet in de eerste plaats benaderd wordt als iets gevaarlijks, dan kan de overgang van de ongeslachtelijke kindertijd tot de staat van geslachtsrijpe en aan het geslachtsleven deelhebbende jongere weer begroet worden als een feestelijk gebeuren, als een beslissende stap op de weg naar volwassen mens-zijn.

Het inzicht in de vormende kracht van de liefde, ook van de lichamelijke uitingen daarvan, en in het tastend en struikelend een weg zoeken in de geheimen van eigen en anderer geslachtelijkheid, hoeft niet voorbehouden te blijven aan jeugdpsychologen als professor Beets (*Lichaamsbeleving en sexualiteit in de puberteit*), aan psychiaters als dr. Sengers (*De pastorale begeleiding van pedofielen en efebofielen in Tijdschrift voor Theologie*), aan zielzorgers als pater Gottschalk (*Pastorale zorg voor homofielen*).

In het licht van de resultaten van wetenschappelijk onderzoek en van de ervaringen uit de praktijk is onze huidige wetgeving betreffende zedendelicten een waanzinnig mengelmoes, waarin lichtelijk hinderlijke eigenaardigheden, volmaakt onschuldige of zelfs gezonde liefhebberijen, onmaatschappelijke houdingen, morele tekortkomingen, gewelddadige inbreuken op de vrijheid van de medemens, positieve bijdragen tot de volksgezondheid, zware mishandelingen, min of meer laakbare gevaarzettingen en symptomen van ernstige geestelijke gestoordheid door elkaar op één hoop zijn gegooid en gestempeld tot misdrijven. Willen wij recht doen en een redelijke orde in de samenleving bevorderen, dan mogen wij niet langer mensen, die liefde en tederheid hebben uitgedrukt op de voor hen natuurlijke wijze, onder één noemer brengen met gevaarlijke misdadigers, of lieden met wat zonderlinge liefhebberijen op dezelfde voet aanpakken als ernstige patiënten.

We mogen in het strafrecht nooit mensen offeren aan de dierbare overtuigingen van het grote publiek, want dat is strafrecht. Trouwens, die overtuigingen worden allang steeds minder dierbaar, en het publiek dat ze nog huldigt slinkt met de dag. En op geen terrein geldt zo sterk als hier het lichtende woord van minister Modderman: we blijven nergens als de strafwetgever niet wat wijzer weet te zijn dan het volk.

Andere delen in deze reeks zijn:

A. van Dantzig *Homoseksualiteit bij de man* f 5,25

drs. M. van Loggem *Drift en drama* f 5,25

drs. W. G. Mulder *De wereld van de prostitutie* f 5,25

dr. H. Musaph *Medisch-psychologische beschouwingen
over de pil* f 5,25

J. Prins **Het gezin* f 6,-

dr. I. Swelheim *Het taboe in onze realiteit* f 5,25

R. Swelheim-de Boer *Ongehuwd moederschap* f 5,25

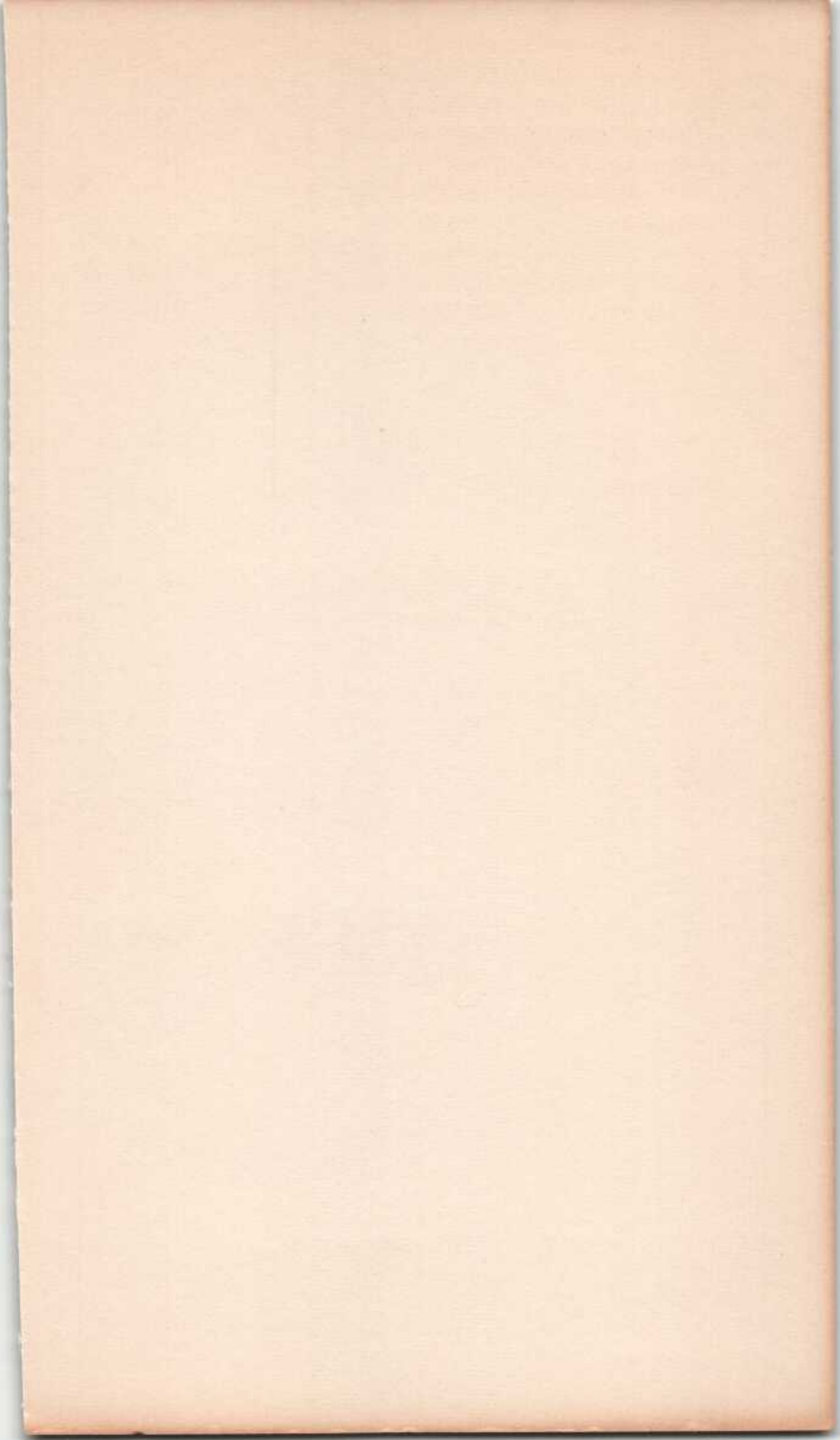
L. M. Tas **Zelfbevrediging* f 6,-

dr. A. J. Westerman Holstijn *Seksualiteit van de
volwassen vrouw* f 5,25

dr. E. de Wind *Variatie of perversie* f 5,25

dr. M. Zeegers *Ontucht in Nederland* f 5,25

* in voorbereiding

Deze reeks heeft tot doel de geïnteresseerde leek op de hoogte te houden van de hedendaagse, zich steeds verder ontwikkelende, kennis omtrent de seksualiteit en haar randgebieden. In elk deeltje zal een bepaald aspect van deze materie behandeld worden. Wij hebben gemeend wat verder te mogen gaan dan bij de zogenaamde 'populair-wetenschappelijke' literatuur doorgaans het geval is.

600 / ISBN 90 6050 043 1